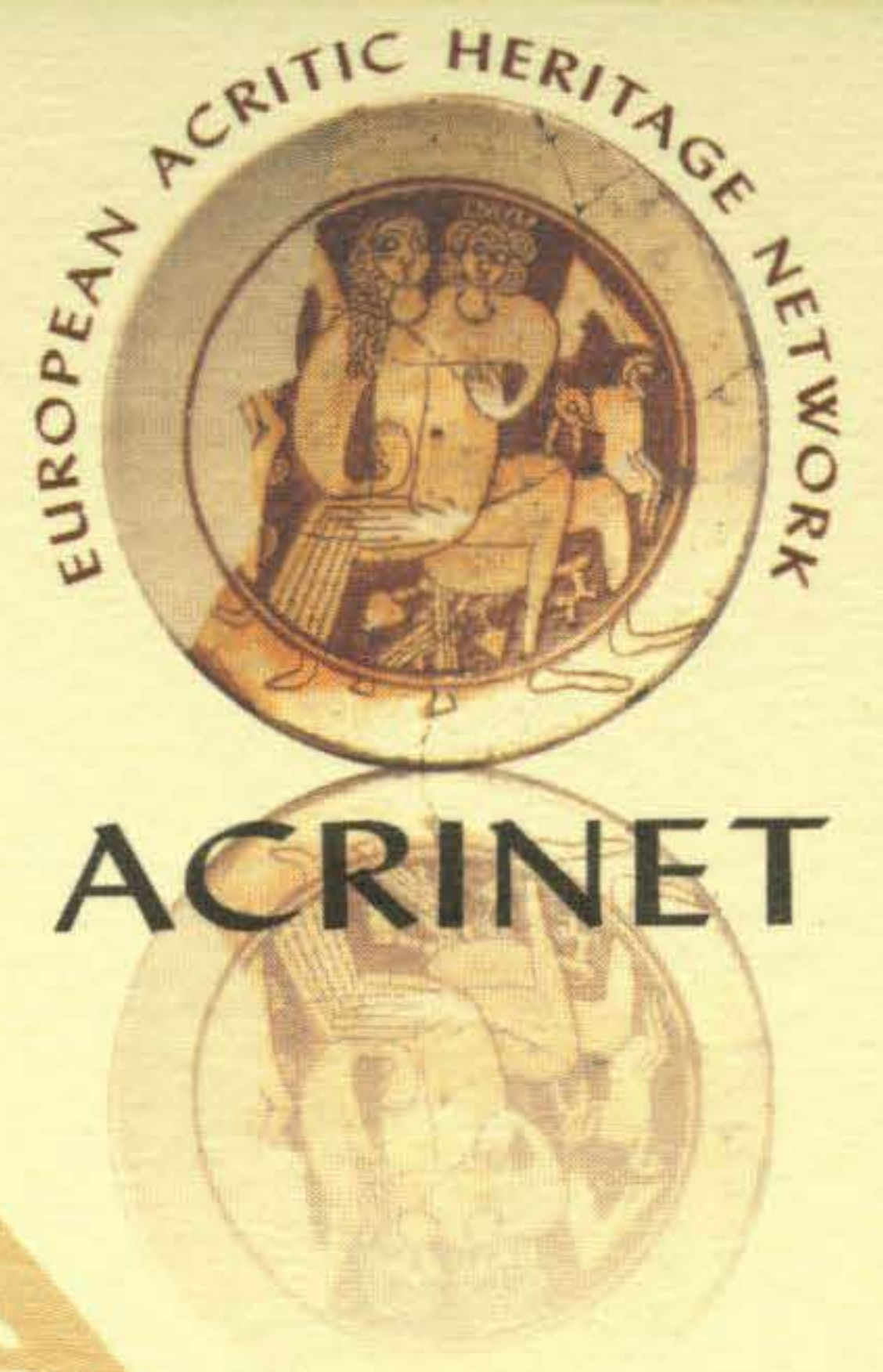

AKROÍTES THS EUROΠΗΣ
The Acritans of Europe

Οδηγός Έκθεσης
Exhibition Guide

Education and culture

Culture 2000

Εταίροι του Προγράμματος ACRINET- Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Ακριτική Παράδοση:

Υπεύθυνος Φορέας Προγράμματος

❖ PRISMA - Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών

Εταίροι Προγράμματος

❖ Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Συντονιστής Επιστημονικού Έργου

❖ Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού

❖ Πανεπιστήμιο της Ευρώπης

❖ Πανεπιστήμιο I της Σορβόννης, Πάνθεον

❖ Ανώτατο Συμβούλιο Επιστημονικών Ερευνών Ισπανίας, Ινστιτούτο Φιλολογίας, Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών

❖ Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας

❖ Πανεπιστήμιο Αγίου Κλήμεντος της Αχρίδας στη Σόφια, Τμήμα Σλαβικής Φιλολογίας, Εθνολογίας και Βυζαντινής Λογοτεχνίας

❖ Δήμος Σαγιάδας Θεσπρωτίας

❖ Η έκθεση *Οι Ακρίτες της Ευρώπης* οργανώθηκε από το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (ΚΕΕΛ) της Ακαδημίας Αθηνών, υπό την γενική διεύθυνση της Δρ Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμπλάκη, Διευθύντριας του ΚΕΕΛ.

❖ Στη συλλογή του υλικού της έκθεσης συνέβαλαν όλοι οι εταίροι του προγράμματος ACRINET

❖ Επιστημονική εποπτεία: Πρύτανις Ελένη Αρβελέρ Πρόεδρος του Πανεπιστημίου της Ευρώπης

❖ Μουσειολογική μελέτη, επιμέλεια και συντονισμός: Λουίζα Καραπιδάκη, μουσειολόγος - αρχαιολόγος του ΚΕΕΛ.

❖ Επιστημονική σύμβουλος: Ελένη Ψυχογιού, ερευνήτρια του ΚΕΕΛ.

❖ Συνεργάτρια: Κορίνα Γαβαλά, μουσειολόγος

❖ Καλλιτεχνική επιμέλεια και κατασκευή της έκθεσης: Πέτρος Ζαμπέλης, μουσειογράφος, με τη συνεργασία του Νίκου Ιωαννίδη, γραφίστα

❖ Γραμματειακή υποστήριξη: Έλια Χαρίδη, κοινωνική ανθρωπολόγος, Φλώρα Γιαννουλάκη, κοινωνιολόγος, Ανθούλα Μπάκολη, Βιβλιοθηκονόμος (ΚΕΕΛ), Δρ Άγγελος Τύλλιος, αρχαιολόγος

Οι Ακρίτες της Ευρώπης: Οδηγός Έκθεσης

ISBN 960-87327-8-6

Αθήνα, Απρίλιος 2004

❖ Εκδόθηκε από το Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών - PRISMA για το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ACRINET, ως συνοδευτικός κατάλογος της μουσειακής και περιοδεύουσας έκθεσης «Οι Ακρίτες της Ευρώπης»

❖ Υπεύθυνη συνολικής εκδοτικής επιμέλειας και παραγωγής: Δρ Φούλη Παπαγεωργίου, Γενική Διευθύντρια Κέντρου Αναπτυξιακών Μελετών - PRISMA

❖ Επιστημονική Υπεύθυνη: Δρ Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμπλάκη, Διευθύντρια του ΚΕΕΛ.

❖ Επιστημονική επιμέλεια: Λουίζα Καραπιδάκη, μουσειολόγος-αρχαιολόγος του ΚΕΕΛ.

Σύνταξη κειμένων: Κορίνα Γαβαλά, μουσειολόγος

Διορθώσεις κειμένων: Παναγιώτης Καμπλάκης, ερευνητής του ΚΕΕΛ. Ευστάθιος Μακρής, μουσικός - ερευνητής του ΚΕΕΛ.

Μεταφράσεις: Magnus Briem, Φούλη Παπαγεωργίου, με επιμέλεια των Bill και Anna Phelps

Φωτογραφία εξωφύλλου:

Οι στρατιωτικοί άγιοι Γεώργιος και Θεόδωρος, προστάτες των ακριτών. Τοιχογραφία 11ου αι., (Yinlali, Göreme) Κόραμα Καππαδοκίας.

ΑΚΡΟΪΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

The Acritans of Europe

Οδηγός Έκθεσης
Exhibition Guide

ACRINET

Education and culture

Culture 2000

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Ακριτική Παράδοση - ACRINET

The European project ACRINET, which supports the present exhibition, has embarked in a comprehensive, interdisciplinary study of the acritic tradition and the symbolism conveyed by such notions as: "the frontier guard-acritan", "edge", "boundary", "otherness", "identity" or "diversity", in older and contemporary societies.

The ambition of ACRINET is to demonstrate to the general European public the virtues of peaceful coexistence in a multicultural environment as well as to emphasize the continuing legacy of the themes to be found in acritic songs and texts. Within this context, the ACRINET researchers investigate the evolution, transformations and surviving documents of the acritic tradition in Europe.

ACRINET concentrates on that particular trait of Europe's cultural heritage that attaches value on cooperation, mutual respect and understanding between different religions, languages and cultures. The acritic tradition teaches peaceful coexistence in times of tense international developments.

By analyzing the past, ACRINET seeks to identify and establish the common elements of a European identity, that is so vital to the process of European integration. To achieve this objective, ACRINET goes beyond the conduct of comparative research to offer the wider

public the opportunity to become familiar with the European acritic heritage by organising such activities as:

- ❖ The present exhibition titled "The Acritans of Europe" which is transferred from October 2004 to its permanent home in Epirus, the Museum and Documentation Centre of the European Acritic Heritage.

- ❖ 12 transnational workshops and conferences to promote interdisciplinary dialogue and extend the knowledge on the many facets of acritic tradition.

- ❖ 6 cultural events including music, dance and poetry, inspired by the acritic tradition.

- ❖ A series of publications, including the proceedings of the workshops and conferences, the conclusions of the research and selected documentary material collected by the transnational partners.

- ❖ The website www.acrinet.net, offering continuous updating of the project progress, its activities, research results and publications.

ACRINET is co-funded by the European Commission, Directorate General Education and Culture under the CULTURE 2000 programme and is implemented in Greece, France, Italy, Spain and Bulgaria.

Fouli Papageorgiou

ACRINET Project Leader

Ψηφιδωτό με ελληνο-σημιτική επιγραφή από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο όρος Νέμπο της Ιορδανίας, μέσα 6ου αι. μ.Χ.

Mosaic with inscription from the Church of Saint George on the mount Nebo, Jordan, mid-sixth century A.D.

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Ακριτική Παράδοση - ACRINET

Τη διεξοδική και διεπιστημονική μελέτη της ακριτικής παράδοσης, αλλά και του συμβολισμού του φαινομένου του ακρίτη, της «άκρης», του «ορίου», της «ετερότητας», της «ταυτότητας», της «διαφορετικότητας» τόσο σε παλαιότερες εποχές όσο και στη σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία, έχει αναλάβει το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ACRINET, στα πλαίσια του οποίου πραγματοποιήθηκε η παρούσα Έκθεση.

Ο ευρύτερος στόχος του Προγράμματος ACRINET είναι να δείξει στο ευρωπαϊκό κοινό τις αξίες της ειρηνικής συνύπαρξης σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον και την επικαιρότητα των αναφορών των ακριτικών ασμάτων και κειμένων. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται η έρευνα της διαχρονικότητας, των μετασχηματισμών και των επιβιώματων της ακριτικής παράδοσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Ερευνητές των φορέων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα εφαρμόζουν ιστορική, φιλολογική και εθνογραφική μεθοδολογία. Εντοπίζουν, μελετούν, αναλύουν και αρχειοθετούν κείμενα και γραπτά τεκμήρια της ακριτικής παράδοσης. Παράλληλα παρατηρούν και καταγράφουν στοιχεία της ακριτικής παράδοσης που επιβιώνουν ως σήμερα σε λαϊκές, ανθόρμπτες και ομαδικές εκδηλώσεις. Το ACRINET ασχολείται με μια έκφραση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία προβάλλει ως αξίες τη συνεργασία, τον αλληλοσεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ διαφορετικών θρησκειών, γλωσσών, πολιτισμών. Εν μέσω κρίσιμων διεθνών εξελίξεων, η ακριτική παράδοση δίνει μαθήματα ειρηνικής συμβίωσης και συνύπαρξης, όπως αποτυπώθηκαν στην προφορική και γραπτή μορφή της. Αναλύοντας με αυτό τον τρόπο το παρελθόν, το ACRINET προσπαθεί να ανιχνεύσει και να εδραιώσει τα κοινά στοιχεία μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, απαραίτητης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Για τον σκοπό αυτό το ACRINET, πέραν της εστίασης του στην συγκριτική έρευνα της ακριτικής παράδοσης σε ολόκληρη την Ευρώπη, δίνει στο ευρύ κοινό τη δυνατότητα να γνωρίσει την ακριτική παράδοση μέσα από μια σειρά δραστηριότητες, όπως:

❖ Την δημιουργία της παρούσας Έκθεσης με τίτλο «Οι Ακρίτες της Ευρώπης», από το ΚΕΕΛ, η οποία από τον Οκτώβριο του 2004 μεταφέρεται στη μόνιμη στέγη της στην Ήπειρο, εμπλουτίζεται και εντάσσεται στο Κέντρο Τεκμηρίωσης και Μουσείο της Ευρωπαϊκής Ακριτικής Παράδοσης.

❖ Την οργάνωση άνω των 12 διακρατικών επιστημονικών συναντήσεων και συνεδρίων, για την προώθηση του διεπιστημονικού διαλόγου και την εξάπλωση της γνώσης αναφορικά με την πολλαπλότητα της ακριτικής παράδοσης, άλλοτε και σήμερα.

❖ Την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων με επίκεντρο τη μουσική, το χορό και την ποίηση, με στόχο την αναπαράσταση καλλιτεχνικών μορφών που συνδέονται με τους μύθους και θρύλους των ακριτών και τον εντοπισμό του συμβολισμού της ακριτικής παράδοσης.

❖ Την έκδοση από το ΚΕΕΛ εκτενούς ειδικού τόμου με τα πρακτικά όλων των επιστημονικών συναντήσεων καθώς και συνοπτικού εικονογραφημένου τομιδίου στην αγγλική γλώσσα, με τα συμπεράσματα της έρευνας και περιλήψεις των επιστημονικών ανακοινώσεων. Επιμέρους εκδόσεις ερευνητικού υλικού διενεργούνται από τους συνεργαζόμενους φορείς σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες.

❖ Το Διαδίκτυο φιλοξενεί την ιστοσελίδα του προγράμματος ACRINET, www.acrinet.net, η οποία ενημερώνει το κοινό για το πρόγραμμα και τις δράσεις του, γνωστοποιεί τα αποτελέσματα της έρευνας και δημοσιεύει πληροφοριακό υλικό.

Το ACRINET συγχρηματοδοτείται από τη Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευση και Πολιτισμός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα πλαίσια του ευρύτερου προγράμματος CULTURE 2000 και υλοποιείται στην Ελλάδα, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία και τη Βουλγαρία.

Φούλη Παπαγεωργίου

Υπεύθυνη Διακρατικής Διαχείρισης και Συντονισμού του Προγράμματος ACRINET

We usually look for a common European cultural tradition in antiquity and how it has shaped the particular cultures of various nations. Ethnographic or historical approaches, however, have seldom been applied in order to establish the link between different nationalities or religious groups. This approach was rather thought to highlight elements of discontinuity. Thus, nowadays we view any attempt to unearth the foundations of a collective European cultural tradition to which different nations have added their own cultural peculiarities, as especially important. Universal moral values, passions and calamities, views on life and death as expressed in cross-cultural legends, folk customs and poetic songs, the wisdom to be found in popular proverbs, views on the natural and the supernatural worlds, etc., could be examined in order to expose a common basis upon which the nations of Europe, as well as others, can forge future partnerships.

This is the concept behind the Exhibition titled, "The Acritans of Europe", organized in the context of the ACRINET project, which broadly illustrates the dynamism and the historical framework in which the acritic myths were created, developed and transmitted. The history of the Byzantine Empire in particular furnishes a favourable setting for such a project: barbarian invasions, Persian and Arabic advances on the eastern frontiers, military clashes and cultural exchanges between nations and, finally, events and situations that foster the growth of literature and the arts. In this context the project also aspires to identify the term frontier-frontiersmen (*acra-acritans*) by examining the fluid, almost imaginary frontier-lands, the home of the acritan warrior-heroes.

Focusing upon the tale of Digenis, the exhibition traces the parallels and the common elements found in the different medieval heroic tales, whose themes are derived from antiquity. The exhibition aims to recreate the environment described in the epics, in which the lives of the acritic heroes unfolded. We see castles, palaces and magical landscapes in which lords, knights and soldiers enjoy hunting expeditions, meals, celebrations, and music. Our hero usually starts his life in this setting as a child wonder, usually of aristocratic descent, with clear signs foreshadowing his future (for example, as the inheritor of his father's miraculous sword, or

bearing marks on his body). Throughout his life, the hero must bear the burden of a sacred heritage that has marked his fate. This is manifested at first in supernatural acts of strength and valour (hunting/fighting with beasts, a passion for daring feats, victories over the most consummate of opponents, etc), and later in his duty to protect a woman he has laid a claim to, for which he must overcome a series of obstacles, acquire her through abduction, and then finally marry her. The hero has many talents, is usually handsome, invincible in battle and renowned for his miraculous feats. He is also skillful as a singer and musician. The end of the hero's life is breathtaking, very fitting for such an adventurous life and reputation: Death personified, seizes him only after having defeated him in an arduous duel. The scenario is a familiar one: Hercules, Perseus, Alexander the Great and Digenis come to life all over again in the modern acritan figures of Mikrokonstantinos, Konstantis, Rigas, and the Maiden who decides to follow the *kleftes* (guerrilla fighters who fought against the Ottomans for the liberation of Greece). Such themes and values associated with the acritic tradition continue to inspire contemporary artistic creation, such as the opera, the theatre, novels, television and the cinema.

The Centre for Ethnographic Research of the Academy of Athens possesses 6,500 versions of narrative songs classified as "acritic", as well as songs directly or indirectly related, such as ballads, short narrative songs (*epyllia* in Greek) historical, *kleftic* (songs about the lives of *kleftes*) and laments. This can be considered a strong connection, reaching back to the Epic of Digenis Acritas and the Byzantine military tradition.

The ACRINET project and the present exhibition aim to broaden significantly the scholarly approach in dealing with the current object of study. Furthermore, a multicultural approach to the subject will hopefully reveal a variety of meanings that people will be able to draw upon. Byzantium, the East and the West, separated by real or imaginary borders that form bridges of communication, find a new meaning in a world that dreams of peaceful interaction between different peoples.

Aikaterini Polymerou-Kamilaki
Director, Centre for Ethnographic Research

Πρόλογος

Το κοινό ευρωπαϊκό πολιτισμικό υπόβαθρο συνήθως το αναζητούμε στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα και τις επιδράσεις της στους πολιτισμούς των διαφόρων λαών της Ευρώπης. Σπάνια το εθνογραφικό και ιστορικό υλικό χρησιμοποιήθηκε ως συνδετικός κρίκος μεταξύ διαφορετικής εθνικότητας ή θρησκευματος λαών. Μάλλον το υλικό αυτό θεωρήθηκε ως στοιχείο διαφορετικότητας. Έτσι, προσπάθειες να ανιχνευθούν στοιχεία που υποδηλώνουν την ύπαρξη ενός κοινού πολιτισμικού υποβάθρου, πάνω στο οποίο αναπτύσσονται τη διαφορετικότητά τους οι ευρωπαϊκοί λαοί, θεωρούμε ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικές στις μέρες μας.

Αξίες ηθικές πανανθρώπινες, πάθη και συμφορές, αντιλήψεις για τη ζωή και τον θάνατο, όπως περνούν μέσα από τα υπερεθνικά παραμύθια, τις λαϊκές παραδόσεις και τις ποιητικές παραλογές, αποθησαυρισμένη παροιμιακή σοφία και αντιλήψεις για τον φυσικό και υπερφυσικό κόσμο κ.ά., θα μπορούσαν να αναζητηθούν ως το κοινό πολιτισμικό υπόβαθρο, πάνω στο οποίο θα κτίσουν τις μελλοντικές συνεργασίες τους οι λαοί της Ευρώπης και του κόσμου. Με το σκεπτικό αυτό σχεδιάστηκε και δομήθηκε η Έκθεση με γενικό τίτλο «Οι Ακρίτες της Ευρώπης» στο πλαίσιο του προγράμματος ACRINET, η οποία εικονογραφεί αδρομερώς τις καταβολές και το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννιούνται, εξελίσσονται και διαδίδονται οι ακριτικοί μύθοι στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία με τις εισβολές των βαρβάρων, τις επιθέσεις Περσών και Αράβων στα ανατολικά σύνορα, τις συνεχείς συγκρούσεις αλλά και τις πολιτισμικές ανταλλαγές και την επικοινωνία λαών, καταστάσεις και γεγονότα που τροφοδοτούν την τέχνη-λογοτεχνία. Ανιχνεύεται ακόμη η έννοια των όρων άκρα-ακρίτες, όταν τα όρια ρευστά, σχεδόν «νοητά», περιλαμβάνουν εδαφικές ζώνες στις οποίες εξελίσσεται η ζωή των «ακριτών» πολεμιστών, ηρώων.

Η έκθεση παρακολουθεί, με κεντρικό άξονα τον Διγενή, ιστορίες ηρώων με αναφορές σε μοτίβα που κατάγονται από την αρχαιότητα, σ' ένα σκηνικό που αποτελεί «αναπαράσταση» του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο δρουν οι ήρωες σύμφωνα με περιγραφές επών κάστρα, παλάτια, επαύλεις, παράδεισοι, μέσα στους οποίους οι άρχοντες, οι ιππότες, οι στρατιώτες επιδίδονται σε ομαδικό κυνήγι, γεύματα, εκδηλώσεις-

τελετές και μουσική. Στο περιβάλλον αυτό ο ήρωας, που ξεκινά τη ζωή του ως παιδί θαύμα, συνήθως ευγενικής καταγωγής, με εμφανή τα σημάδια της μελλοντικής εξέλιξής του (π.χ. κληρονόμος θαυματουργού σπαθιού πατέρα, σημάδια στο σώμα), κουβαλά την ιερή κληρονομιά, ως «σημάδι της μοίρας», κάτι που φαίνεται με τις πρώτες εκδηλώσεις υπερφυσικής δύναμης - ανδρείας (κυνήγι / πάλη με θηρία, πόθος για ανδραγαθίες, νίκη κατά ικανών πολεμιστών κλπ.), τη διεκδίκηση - προστασία της γυναίκας, με την υπερπήδηση διαδοχικών εμποδίων, την κατάκτησή της με αρπαγή και κατάληξη τον γάμο. Ο πολυτάλαντος συνήθως ήρωας είναι ωραίος, ανίκητος πολεμιστής, φημισμένος για τα υπερφυσικά συχνά κατορθώματά του, αλλά και δεινός τραγουδιστής και μουσικός. Ιδιαίτερα συναρπαστικό είναι το τέλος της ζωής του ήρωα, ανάλογο της ζωής και της φήμης του, καθώς ο θάνατος τον καταβάλλει σε νεαρή ηλικία και μετά από κοπιώδη μονομαχία. Το σενάριο γνωστό διαχρονικά, καθώς ο Ηρακλής, ο Περσέας, ο Αλέξανδρος, ο Διγενής εξελίσσονται και αναβιώνουν στη νεότερη ακριτική παράδοση με τον Μικροκωνσταντίνο, τον Κωνσταντή, τον Ρήγα, την Κόρη που πάει με τους κλέφτες, θέματα και αξίες που εξακολουθούν να εμπνέουν τη σύγχρονη δημιουργία (όπερα, θέατρο, μυθιστορήματα, διασκευές, τηλεόραση, κινηματογράφος). Το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών με τα αφηγηματικά τραγούδια, κατηγοριοποιημένα ως «ακριτικά» (6.500 παραλλαγές), αλλά και τραγούδια που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτά (παραλογές, επύλλια, ιστορικά, κλέφτικα, μοιρολόγια κλπ.), θεωρεί ότι διαθέτει έναν ασφαλή κρίκο, που συνδέει το Έπος του Διγενή Ακρίτα και τη βυζαντινή στρατιωτική παράδοση.

Αποτελεί έτσι επίτευγμα της Έκθεσης ACRINET η πολυεπιστημονική προσέγγιση του αντικειμένου και η ανάδειξή του ως πολύσημου πολιτισμικού και ιστορικού φαινομένου μέσα από μια πολυπολιτισμική και διαθρησκευτική προσέγγιση. Το Βυζάντιο, η Ανατολή και η Δύση, «από τις άκρες των ακρώ» κι ανάμεσά τους τα πραγματικά και νοητά «άκρα», ξαναβρίσκουν νόημα ως γέφυρες επικοινωνίας σ' ένα κόσμο που οραματίζεται την ειρηνική επικοινωνία των λαών.

Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμπλάκη
Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας

Introduction

Boundaries and borders of states and communities divide people politically and militarily. These frontiers however become a passage for a common cultural tradition, shared by the populations on both sides of the divide. They have in common dance, song and music; shared legends, traditions, proverbs, linguistic idioms; even intermarriages are not unusual between people of different religions, as demonstrated by the acritan hero of greekness par excellence, Digenis Acrites. Peaceful deeds as such, along with the perpetual exchange of goods and ideas create the sui-generis syncretism of the acritic heritage. A heritage that bears the osmosis of different cultures, the sharing of which enriches all those willing to embrace it. Anthropologists and sociologists have coined the term 'acculturation' for such processes. People divided and ravaged by war are given the opportunity to draw upon elements of a progressive cultural convention that point towards solidarity, understanding and mutual respect. All frontier populations, in both East and West regardless of the time-period they live in, are characterized by this phenomenon. Nonetheless, the Middle Ages, distinguished by a substantial movement of different peoples and intense ethnic intermixing (a process that lies at the root of the national composition that defines today's Europe), furnish the most interesting examples for research. The acritic heritage is to be found in the rich traditions of El Cid, Roland, King

Arthur and the Knights of the Round Table, Tristan and Isolde, the legends of the Byzantine general Belisarius, the deeds of the Norman hero Ogier and the Russo-varangian Oleg, the epic figures of the Balkan peoples and of the Turks; they echo (both in inspiration and performance) the Byzantine Acrites. All these figures were born in a frontier region, only to spread throughout Europe. Such examples are not mere historical recollections. They demonstrate a spiritual connection commonly found amongst hostile peoples. Shared cultural practice persists even in the face of political animosity. The exhaustive study of this peculiar phenomenon undertaken by ACRINET, constitutes one of the most compelling examples of peaceful coexistence of peoples that are torn by war. ACRINET aspires to become the educational tool for all the cultural aspects of the acritic heritage, which is today recognized and shared by the peoples of United Europe as their common achievement.

Hélène Ahrweiler

President of the University of Europe

1. Short description of the peoples of Europe. Oil painting, Austria, 18th century, Vienna, Austrian Museum of Folk Life and Folk Art.
2. Europe and the Mediterranean region. French naval map, 17th century, Athens, Benaki Museum.

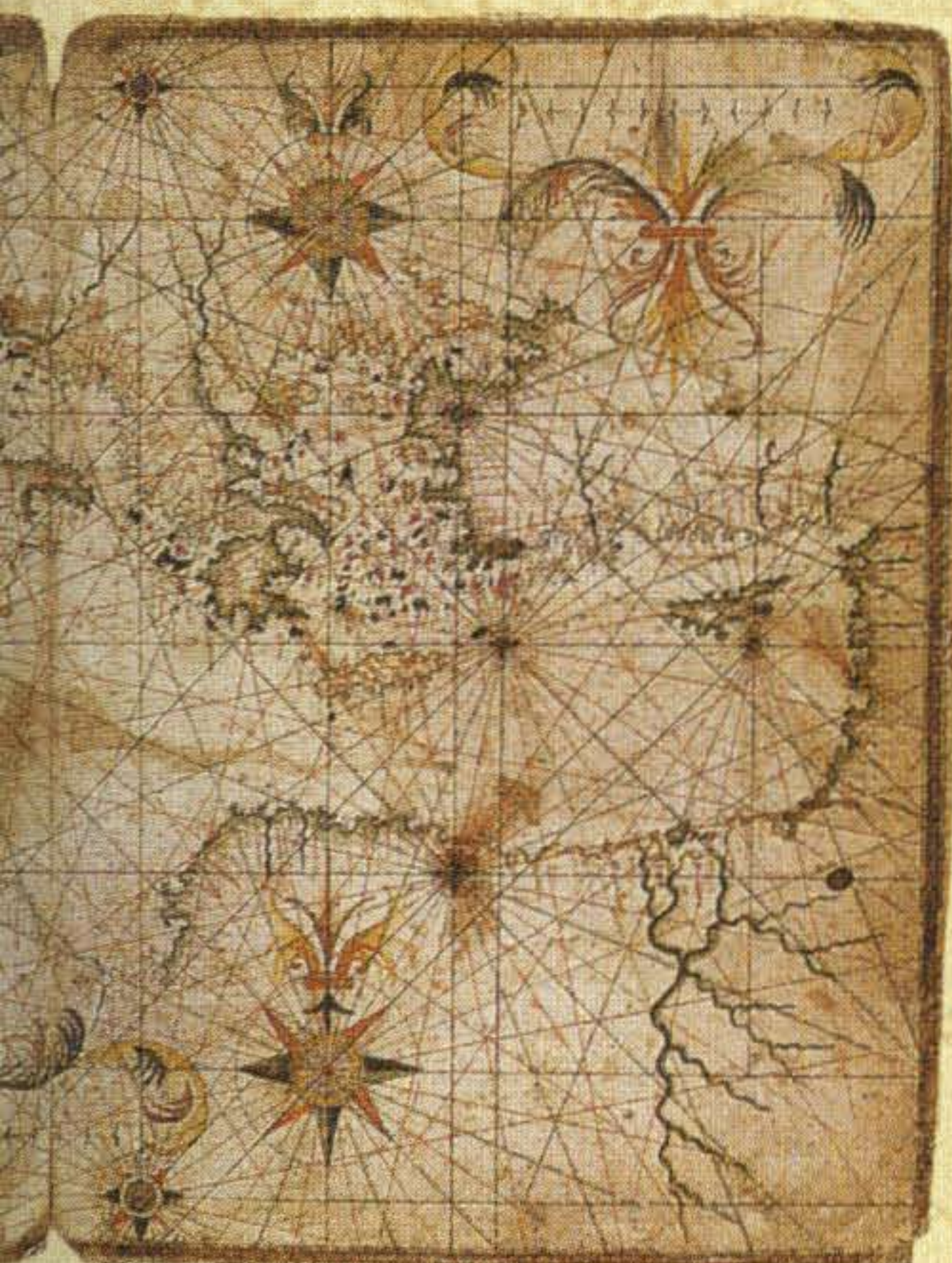

Ynger. Muskanith. Sirk oder Griech.

1.

Εισαγωγή

Όρια και σύνορα κρατών και πολιτειών χωρίζουν τους λαούς στρατιωτικά-πολιτικά. Όμως αυτά τα ίδια άκρα ως παραμεθόρια ζώνη γίνονται στην καθημερινή ζωή και περάσματα πολιτισμικών παραδόσεων, που μοιράζονται οι πληθυσμοί από τη μία και από την άλλη μεριά της διαχωριστικής γραμμής. Ανάμεσά τους κοινοί οι χοροί, κοινά τα τραγούδια και οι ρυθμοί της μουσικής, κοινοί οι θρύλοι, κοινές οι παραδόσεις και οι παροιμίες, καμία φορά κοινά και συγγενικά ως και τα γλωσσικά ιδιώματα και στοιχεία και βέβαια μικτοί πολλές φορές οι γάμοι, ακόμα και αν δεν είναι κοινή η θρησκεία, όπως π.χ. μας διδάσκει ο κατ' εξοχήν ακριτικός ήρωας της ρωμιοσύνης, ο Διγενής Ακρίτης. Έργα ειρηνικά, μακροχρόνιες ανταλλαγές αγαθών και ιδεών, δημιουργούν αυτόν τον *suí - generis* ακριτικό συγχρωτισμό, που είναι φορέας μια πολιτισμικής όσμωσης, μιας μοιρασιάς που κάνει πλουσιότερους όσους την αποδέχονται.

1. Σύντομη περιγραφή των λαών της Ευρώπης.

Ελαιογραφία, Αυστρία, 18ος αι., Βιέννη, Μουσείο Παραδοσιακής Ζωής και Τέχνης.

2. Η Ευρώπη και η περιοχή της Μεσογείου.

Γαλλικός ναυτικός χάρτης, 17ος αι., Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

Το φαινόμενο αυτό το ονομάζουν οι κοινωνιολόγοι-ανθρωπολόγοι *acculturation*. Η σχέση αυτή αναγγέλλει την προοδευτική γνώση νέων μορφών δημιουργίας, κοινής ανάμεσα σε λαούς που πολλές φορές διχάζει η κλαγγή των όπλων, αλλά που ποτέ δεν παύουν να δανείζονται την πολιτιστική εμπειρία, δημιουργώντας έτσι μια αλληλεγγύη στον τρόπο ζωής, μια καθημερινότητα κατανόησης και αλληλοσεβασμού. Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζει όλους ανεξαιρέτως τους μεθοριακούς πληθυσμούς, σε Ανατολή και Δύση, και σε όλες τις ιστορικές εποχές. Ωστόσο ο Μεσαίωνας, που διακρίνεται για τη μεγάλη κινητικότητα των λαών και τις εθνολογικές ζυμώσεις (αποτελούν και την ρίζα της εθνολογικής σύστασης της σημερινής Ευρώπης), προσφέρει στην έρευνα τα πιο ενδιαφέροντα παραδείγματα: οι παραδόσεις για τον Cid, για τον Roland, για τον Βασιλιά Αρθούρο με τους Ιππότες της Στρογγυλής Τραπέζης, η Ιστορία του Τριστιάνου και της Ιζόλδης, η διάδοση ανά την Ευρώπη των θρύλων γύρω από τον βυζαντινό στρατηγό Βελισσάριο ή ακόμη των ανδραγαθημάτων του Νορμανδού ήρωα Ogier και του Ρωσσοβαράγγου Oleg, για να μη μιλήσουμε για τις επικές μορφές τόσο στις παραδόσεις των βαλκανικών λαών όσο και των Τούρκων, δηλαδή για τους ακριτικούς ήρωες των λαών αυτών που θυμίζουν τα κατορθώματα (ως έμπνευση και εκτέλεση) των βυζαντινών ακριτών. Όλες αυτές οι ηρωικές μορφές γεννήθηκαν σε κάποια παραμεθόρια ζώνη, για να εξαπλωθούν σε ευρύτερες περιοχές ανά την Ευρώπη. Δείχνουν ακριβώς τα παραδείγματα αυτά, ως απλή μόνο υπόμνηση, την πνευματική συγγένεια ανάμεσα σε λαούς συχνά, συνήθως θα λέγαμε, εχθρικά διακείμενους: η πολιτιστική αυτή αλληλεπίδραση αναπτύσσεται σε πείσμα κάθε αντιπαλότητας.

Η μελέτη του φαινομένου αυτού, που αποσκοπεί να φέρει σε πέρας το Πρόγραμμα ACRINET, είναι ασφαλώς ένα από τα πιο αποτελεσματικά μαθήματα ειρηνικής διαβίωσης ανάμεσα σε καταπονημένους από τον πόλεμο λαούς. Ίσως πρέπει να πούμε καλύτερα ότι το ACRINET φιλοδοξεί να γίνει το δίδαγμα πολιτιστικών μορφών της ακριτικής παράδοσης που σήμερα αναγνωρίζουν και μοιράζονται οι λαοί της Ενωμένης Ευρώπης ως κοινό τους κατόρθωμα.

Ελένη Αρβελέρ

Πρόεδρος του Πανεπιστημίου της Ευρώπης

3.

MEDIEVAL EUROPE: DIVISIONS AND INFLUENCES

Medieval Europe (5th-15th centuries A.D.) constituted a geographic unity that underwent continual alterations in its national and political composition. The arrival of new peoples and their subsequent settlement translated to the parcelling of the continent into fluid political configurations. These consisted of small and large kingdoms, as well as vast empires, the most predominant being the Byzantine, until at least the 12th century. Europe's southern and eastern boundaries were engulfed by the Persian Empire until the 7th century, and later, by Arab states, whose sovereignty extended to Spain for a substantial period of time. In the middle of the 11th century the Seljuk Turks emerged, forming states throughout Asia Minor, and by the 14th century they were succeeded by the Turcomans. Medieval Europe in its entirety was ravaged by wars fought by states seeking to acquire territory, and a perpetual conflict against Asia was raging on the fringes of the continent's eastern and southern frontiers. The battles were incessant, the frontiers fluid and the balance of power unstable, as the warfare continued to be waged on many fronts, having a complexity of both a religious and national character.

4.

The Byzantine Empire and its neighbours

From the 4th century A.D., the Roman Empire, whose political power base was in Rome, underwent a radical transformation. In 330 A.D., emperor Constantine the Great founded Constantinople, in the eastern part of the Roman Empire, as the "New Rome". The city gradually became the Empire's focal point. The fall of Rome (476 A.D.) to Germanic "barbaric" tribes, that began to invade the western part of the Empire by the 4th century,

signalled the beginning of the end for the unified Empire of Roman antiquity. In addition, the Christian faith, as the official religion of the medieval Roman Empire, gradually replaced the previous epoch's pagan culture.

The eastern Roman state slowly developed into a new power, which is referred to nowadays as Byzantium, even though it was always officially known as the Roman Empire. Byzantium was formed by the fusion of elements of the Greco-Roman heritage of antiquity with the newly established Christian religion in a Greek setting. The western half broke away from the reconstituted Empire and became culturally and politically isolated. Vulnerable to the invasions of "barbaric tribes", which had taken advantage of the loose links between the two parts of the Empire, the western part was weakened and finally declined. It was to be regenerated during the reign of Charlemagne (800 A.D.).

3. The Byzantine army repulses the Bulgarian attack in Thessalonica (1040 A.D.). Byzantine manuscript miniature (Skylitzis), 13th century, Madrid, Biblioteca Nacional.
4. Bust of Amalarich, king of the Visigoths. Coin (trimision), 507-531 A.D., Athens, Numismatic Museum.
5. Constantinople, the capital of the Byzantine empire. Drawing, 1559 A.D., Athens, Gennadios Library.
6. The Byzantine emperor Nikiphoros Fokas with the Virgin Mary. Gold coin, 963-969 A.D., Athens, Numismatic Museum.
7. The Virgin Mary crowning the Byzantine emperor Ioannis Tsimiskis. Gold coin, 969-976 A.D., Athens, Numismatic Museum.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: ΔΙΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Η Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα (5ος-15ος αι. μ.Χ.) αποτελεί μια γεωγραφική ενότητα, που γνωρίζει συνεχείς μεταβολές στην εθνολογική της σύνθεση και την πολιτική της συγκρότηση. Νέοι λαοί εγκαθίστανται σε αυτή και κατακερματίζεται σε συνεχώς μεταβαλλόμενους πολιτικούς σχηματισμούς, μικρά και μεγάλα βασίλεια και αχανείς αυτοκρατορίες, με κυρίαρχη τη Βυζαντινή, τουλάχιστον ως το τέλος του 12ου αιώνα. Στα ανατολικά και νότια όριά της η Ευρώπη περιβάλλεται ως τον 7ο αι. από την Περσική Αυτοκρατορία και αργότερα τα αραβικά κράτη, η κυριαρχία των οποίων εκτείνεται για μακρά περίοδο μέχρι και την Ισπανία. Στα μέσα του 11ου αι. εμφανίζονται οι Σελτζούκοι Τούρκοι, που ιδρύουν τα κράτη τους στη Μικρασία, και από τον 14ο αι. οι Τουρκομάνοι.

Σε όλη της την έκταση, η μεσαιωνική Ευρώπη συνταράσσεται από πολέμους εδαφικών διεκδικήσεων μεταξύ των κρατών της, ενώ στα ανατολικά και νότια σύνορά της μαίνεται η προαιώνια διαμάχη με την Ασία. Οι συγκρούσεις είναι συνεχείς, τα όρια ρευστά, οι ισορροπίες εύθραυστες και οι συσχετισμοί δυνάμεων ευμετάβλητοι, καθώς ο ανταγωνισμός είναι πολυμέτωπος και σύνθετος, με χαρακτήρα τόσο εθνικό όσο και θρησκευτικό.

6.

7.

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία και οι γείτονές της

Από τον 4ο αι. μ.Χ. η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, με κέντρο εξουσίας τη Ρώμη, μετασχηματίζεται ριζικά. Το 330 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Μέγας Κωνσταντίνος εγκαινιάζει την Κωνσταντινούπολη, τη «Νέα Ρώμη», στο ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όπου προοδευτικά μετατίθεται και το κέντρο της. Η πτώση της Ρώμης το 476 μ.Χ. στα γερμανικά «βαρβαρικά» φύλα, που από

τον 4ο κιόλας αιώνα κατακλύζουν το δυτικό της τμήμα, σήμανε την αρχή του τέλους για την ενιαία αυτοκρατορία της ρωμαϊκής αρχαιότητας. Επιπλέον ο Χριστιανισμός, ως νέα επίσημη θρησκεία του μεσαιωνικού ρωμαϊκού κράτους, αντικαθιστά σταδιακά

τον ειδωλολατρικό ελληνορωμαϊκό πολιτισμό της προηγούμενης περιόδου. Έτσι στο ανατολικό ρωμαϊκό κράτος γεννιέται σταδιακά, με τον συγκερασμό της ελληνορωμαϊκής κληρονομιάς και του νέου χριστιανικού και ελληνικού περιβάλλοντος, μια καινούργια δύναμη που σήμερα ονομάζουμε Βυζαντινή Αυτοκρατορία, μολονότι η επίσημη ονομασία της ήταν πάντα Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Το δυτικό τμήμα αποσπάται από την αναμορφωμένη αυτοκρατορία και απομονώνεται πολιτισμικά και πολιτικά. Βαλλόμενο πανταχόθεν από «βαρβαρικά» φύλα, που εισρέουν προοδευτικά εκμεταλλευόμενα και τη χαλάρωση των σχέσεων μεταξύ των δύο τμημάτων, αποδυναμώνεται και παρακμάζει, έως ότου αναστηθεί ως αυτοκρατορία του Καρλομάγνου (800 μ.Χ.).

3. Ο βυζαντινός στρατός αποκρούει επίθεση των Βουλγάρων στη Θεσσαλονίκη (1040 μ.Χ.).

Μικρογραφία χρονογραφίας Ιω. Σκυλίτζη, 13ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

4. Προτομή του Αμαλαρίχου, βασιλιά των Βησιγόθων. Νόμισμα (τριμίσιον), 507-531 μ.Χ., Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο.

5. Η Κωνσταντινούπολη, πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σχέδιο, 1559 μ.Χ., Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

6. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς με την Παναγία. Χρυσό νόμισμα, 963-969 μ.Χ., Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο.

7. Η Παναγία στέφει τον βυζαντινό αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή. Χρυσό νόμισμα, 969-976 μ.Χ., Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο.

The Byzantine Empire under the Emperor, who had placed himself at “the Mercy of the Lord”, aspired to the creation of a universal state embracing Christendom. As a result, the necessary policy towards neighbouring states and populations was adopted in order to secure and expand the Empire’s frontiers. The Empire’s European neighbours were numerous and often posed a threat: Visigoths, Ostrogoths, Franks, Saxons, Burgundians etc., in the West; Slavs and Bulgars in the Balkans. Numerous tribes violated the frontiers especially after the 6th century, claiming territory, conducting raids, and plundering. Many of the kingdoms gradually founded by Byzantium’s neighbours were contested and the frontiers were constantly rearranged. Nonetheless, Europeans found a common enemy in the peoples of Asia with which they clashed on many fronts. During the 7th-8th centuries the Arabs spread throughout the southern and eastern Mediterranean and as a result it ceased to be a “Byzantine lake”.

9.

Christian Europe

In the eyes of the Byzantines the peoples that overran western Europe and the northern Balkans, were “barbarians”, that is, peoples with no traces of Greco-Roman tradition, and at the same time, non-Christians. The Byzantine state felt “obliged” to christianise and to civilize them in order to erase, or at least to contain the threat.

Their christianisation, however, did not achieve the desired results. The division of the Church into eastern Orthodoxy on the one hand, and western Catholicism on the other intensified the conflict. In 800 A.D., the Frankish king Charlemagne, united the christianised populations of western Europe under his crown and was proclaimed by the Pope Emperor of the Holy Roman Empire, thereby challenging Byzantium for the Roman title.

From the 11th century onwards, more specifically, after the Great Schism of 1054 A.D. between Orthodox and Catholics, the conflict between Byzantium and the West intensified. The Westerners were able to obtain large areas of Byzantine territory in the eastern Mediterranean with the Crusades. During the Fourth Crusade in 1204 A.D. Constantinople fell to the West, bringing the Empire into disarray. Byzantium was reconstituted only after Constantinople was retaken in 1261 A.D.

8. Battle scene between Normans and Saxons. Bayeux Tapestry, 11th century, Bayeux, Musée de la Tapisserie de Bayeux.
9. The Byzantine emperors Constantine and Justinian dedicating Constantinople and the church of Saint Sophia respectively to the Virgin Mary. Mosaic, circa 1000 A.D., Constantinople, Saint Sophia.
10. The crowning of Charlemagne by the Pope in 800 A.D. Medieval manuscript miniature, Bibliothèque Municipale de Toulouse.
11. The fall of Constantinople to the Crusaders in 1204 A.D. Manuscript miniature, 15th century, Paris, Bibliothèque Nationale.

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία με επικεφαλής τον «ελέω Θεού» αυτοκράτορα αποβλέπει στη δημιουργία μιας «Χριστιανικής Οικουμένης» υιοθετώντας μια πολιτική απέναντι στα όμορα κράτη και πληθυσμούς, που της εξασφαλίζει τη διατήρηση και τη διεύρυνση των ορίων της. Οι Ευρωπαίοι γείτονές της είναι πολυάριθμοι και συχνά απειλητικοί: στη Δύση Οστρογότθοι, Βησιγότθοι, Σάξονες, Φράγκοι, Βουργουνδοί κ.ά., στα Βαλκάνια Σλάβοι και Βούλγαροι. Πολλοί παραβιάζουν τα σύνορά της κυρίως μετά τον 6ο αι. διεκδικώντας εδάφη και διαπράττουν επιδρομές και λεηλασίες. Αλλά και μεταξύ των βασιλείων που αυτοί σταδιακά ιδρύουν υπάρχουν αντιδικίες και τα όρια τίθενται συνεχώς υπό αμφισβήτηση και επαναπροσδιορισμό. Κοινός εχθρός ωστόσο για τους Ευρωπαίους είναι οι λαοί της Ασίας, με τους οποίους συγκρούονται σε πολλά μέτωπα. Ιδίως τον 7ο-8ο αι. οι Άραβες εξαπλώνονται σε όλη τη νότια και ανατολική Μεσόγειο, που παύει να είναι «βυζαντινή λίμνη».

Η χριστιανική Ευρώπη

Στα μάτια των Βυζαντινών οι λαοί που εγκαταστάθηκαν στη Δυτική Ευρώπη και τη βόρεια Βαλκανική ήταν «βάρβαροι», δηλ. έξω από την ελληνο-ρωμαϊκή παράδοση και μη χριστιανοί. Το βυζαντινό κράτος «όφειλε» να τους εκχριστιανίσει και να τους «εκπολιτίσει», προκειμένου να αποσοβήσει ή να περιορίσει τον κίνδυνο. Παρά τον εκχριστιανισμό, ωστόσο, η διαίρεση της Εκκλησίας σε ανατολική Ορθόδοξη και δυτική Καθολική επέτεινε τον διχασμό. Το 800 μ.Χ., μάλιστα ο Φράγκος βασιλιάς Καρλομάγνος ενοποιεί κάτω από το στέμμα του τους εκχριστιανισμένους λαούς της Δυτικής Ευρώπης και ανακηρύσσεται από τον Πάπα αυτοκράτορας της «Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας» διεκδικώντας τον ρωμαϊκό τίτλο από το Βυζάντιο.

Από τον 11ο αι., μετά και το τελικό σχίσμα το 1054 μ.Χ. μεταξύ Ορθόδοξων και Καθολικών, οι έριδες εντείνονται με τις Σταυροφορίες των Δυτικών, με τις οποίες καταλαμβάνουν μεγάλα τμήματα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και της ανατολικής Μεσογείου. Το 1204 μ.Χ. (Δ' Σταυροφορία) ακόμα και η Κωνσταντινούπολη πέφτει στα χέρια τους και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία διαλύεται μέχρι την ανάκτηση της Πόλης από τους Βυζαντινούς το 1261 μ.Χ.

8. Σκηνή μάχης μεταξύ Νορμανδών και Σαξόνων. Ταπισερί του Bayeux, 11ος αι., Bayeux, Musée de la Tapisserie de Bayeux.
9. Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες Κωνσταντίνος και Ιουστινιανός προσφέρουν στη Θεοτόκο την Κωνσταντινούπολη και την Αγία Σοφία αντιστοίχως. Ψηφιδωτό, περ. 1000 μ.Χ., Κωνσταντινούπολη, Αγία Σοφία.
10. Η στέψη του Καρλομάγνου από τον Πάπα το 800 μ.Χ. Μικρογραφία μεσαιωνικού χειρογράφου, Bibliothèque Municipale de Toulouse.
11. Η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 μ.Χ. Μικρογραφία χειρογράφου, 15ος αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.

10.

12.

The Diffusion of Byzantine Civilization

The Byzantine Empire is unequivocally recognized to have been one of the most influential and strongest powers for the greater part of the Middle Ages. Byzantine cultural dominance reigned supreme and was not restricted to Europe's borders. Rulers throughout Europe and the Muslim Near East tried to emulate, at least symbolically, the magnificence of the Byzantine court, and to model themselves on the Byzantine Emperor. Following the religious conversion of the "barbaric" tribes, channels of communication were established throughout Europe allowing a certain degree of cultural interaction, despite the conflicts stemming from the divided Christian Church and the ongoing territorial wars.

Even the most powerful peoples of the later part of the Middle Ages, such as the Franks and the Venetians among others, who had made important

conquests in eastern Europe and the wider Mediterranean basin, chose to base their cultural development on the Byzantine cultural example. Many treasures that adorn western European churches and museums come from the looting of Constantinople in 1204 A.D.

13.

14.

12. Mounted emperors on each side of a walled city. The artefact was most probably taken to France as a spoil of war after the 4th Crusade. Small box, Constantinople, 10th century, Troyes, Treasure of the Cathedral.
13. The Norman Rogirus II is being crowned by Christ. The Byzantine artistic style is used by the western rivals of Byzantium to promote themselves. Mosaic, 1146/1147-1151 A.D., Palermo, Santa Maria dell' Ammiraglio.
14. Ioannis Tsimiskis and Melias, general under Nikiphoros Fokas and magistrate under Tsimiskis. Mural, 965-969 A.D., church of Nikiphoros Fokas, Cappadocia (ph. N. Thierry).
15. The Byzantine Emperor Basil II the Bulgarslayer victorious following the destruction of the Bulgarians. He is surrounded by warrior saints. Manuscript miniature, 11th century, Venice, Marcian Library.
16. The siege of Melitini by the Byzantines in 934 A.D. Byzantine manuscript miniature (Skylitzis), 13th century, Madrid, Biblioteca Nacional.

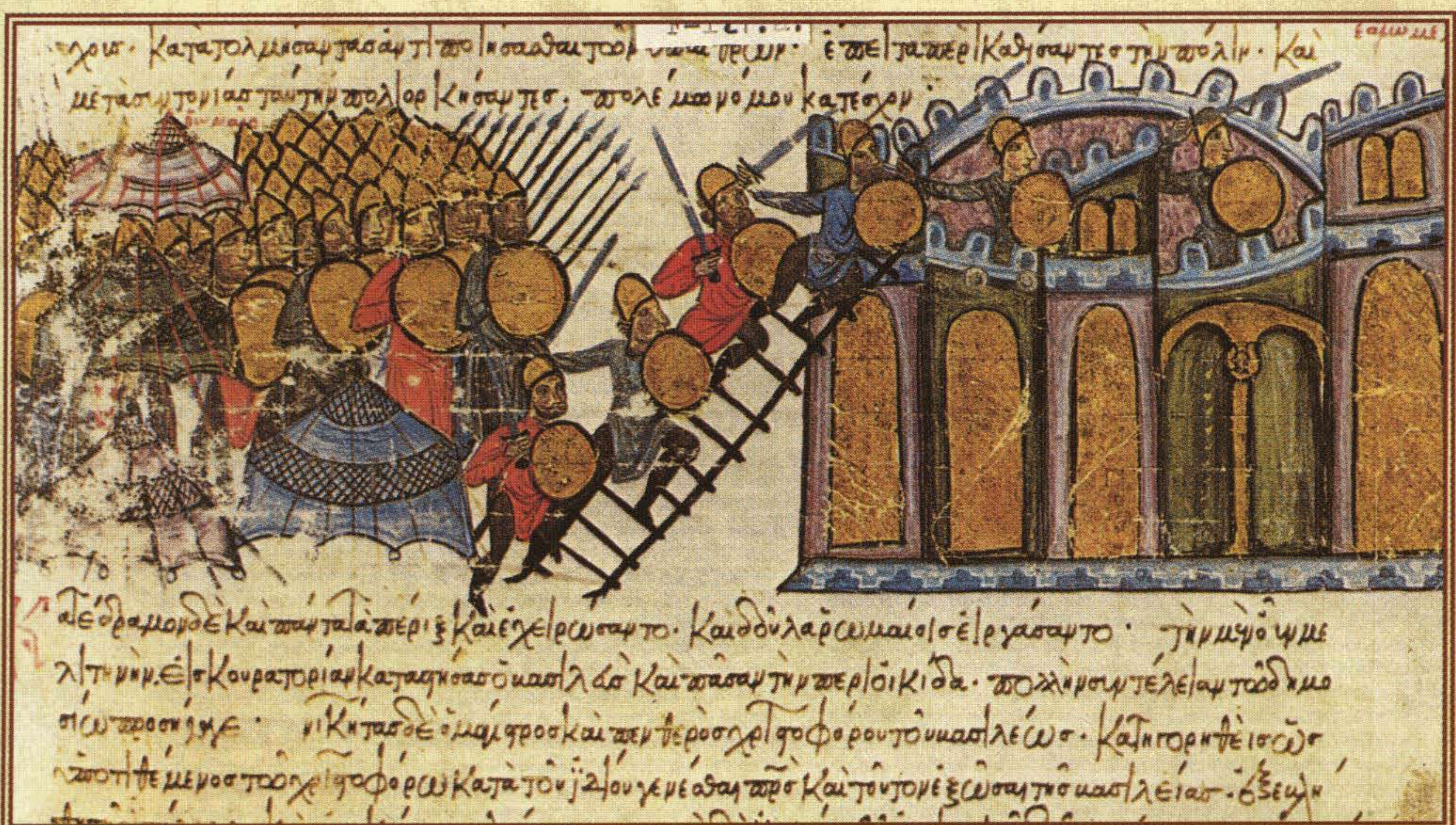
Η διάχυση του Βυζαντινού Πολιτισμού

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του Μεσαίωνα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία αποτελεί τον αδιαμφισβήτητο ισχυρό πόλο, που όλοι αναγνωρίζουν και από τον οποίο δέχονται ποικίλες επιρροές. Ο βυζαντινός πολιτισμός είναι κυρίαρχος και διαχέεται και πέρα από την Ευρώπη. Τόσο εντός των ορίων της όσο και στην ισλαμική Ανατολή, μικροί ή μεγάλοι ηγεμόνες επιθυμούν να προσεγγίσουν, έστω συμβολικά, την αίγλη της βυζαντινής αυλής και να μιμηθούν τον βυζαντινό αυτοκράτορα. Έτσι, κυρίως μετά τον εκχριστιανισμό των «βαρβάρων», παρά τους εδαφικούς πολέμους και τις έριδες που υποδαυλίζει η διαιρεμένη Εκκλησία, οι λαοί της Ευρώπης αρχίζουν να επικοινωνούν και να ενοποιούνται σε κάποιο βαθμό πολιτιστικά. Ακόμα και οι ισχυροί της Ευρώπης του ύστερου Μεσαίωνα, Φράγκοι, Βενετοί κ.ά., στηρίζουν σε μεγάλο βαθμό την πολιτιστική τους ανάπτυξη στα βυζαντινά πολιτιστικά πρότυπα. Άλλωστε πλήθος θησαυρών που κοσμούν ακόμη εκκλησίες και μουσεία της Δυτικής Ευρώπης προέρχονται από τη λεπλασία της Κωνσταντινούπολης στα 1204 μ.Χ.

15.

12. Έφιπποι αυτοκράτορες εκατέρωθεν περιτειχισμένης πόλης. Το αντικείμενο πιθανότατα μεταφέρθηκε στη Γαλλία ως λάφυρο μετά την Δ' Σταυροφορία. Κιβωτίδιο, Κωνσταντινούπολη, 10ος αι., Troyes, Θησαυρός Καθεδρικού Ναού.
13. Ο Νορμανδός Ρογήρος Β' στέφεται από τον Χριστό. Η βυζαντινή τεχνοτροπία χρησιμοποιείται από τους δυτικούς ανταγωνιστές του Βυζαντίου για τη δική τους προβολή. Ψηφιδωτό, 1146/1147-1151 μ.Χ., Παλέρμο, Santa Maria dell' Ammiraglio.
14. Ο Ιωάννης Τσιμισκής και ο Μελίας, στρατηγός του Νικηφόρου Φωκά και μάγιστρος. Τοιχογραφία, 965-969 μ.Χ., ναός Νικηφόρου Φωκά, Κατπαδοκία (φωτ. N. Thierry).
15. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος θριαμβευτής μετά τη συντριβή των Βουλγάρων. Γύρω του μετάλλια με προτομές στρατιωτικών αγίων. Μικρογραφία χειρογράφου, 11ος αι., Βενετία, Μαρκανή Βιβλιοθήκη.
16. Η πολιορκία της Μελιτηνής από τους Βυζαντινούς το 934 μ.Χ. Μικρογραφία χρονογραφίας Ιω. Σκυλίτζη, 13ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

16.

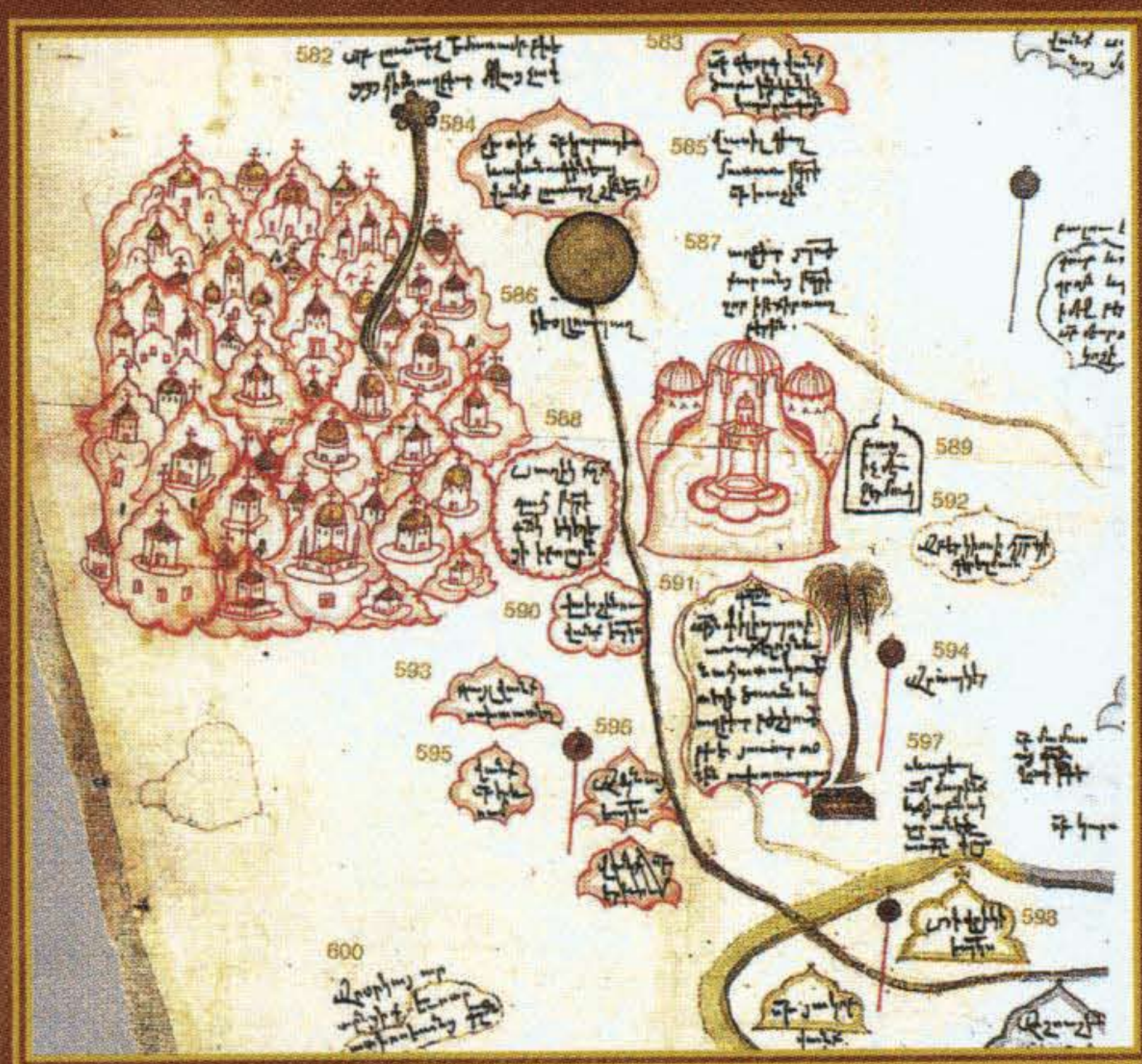

17.

BORDER FIGHTERS

The European acritic tradition preserved, reproduced and disseminated popular legends describing the lives of the famous fighters who guarded the borders of Europe's medieval states. Territories lying along the borders were constantly ravaged by war and changed hands from one power to another. The medieval fighter who lived on the borders - "acra" - was charged with its protection. He was a particular type of soldier, usually a cavalryman, and he modelled himself on an idealised heroic warrior viewed as the protector of his homeland. This heroic genre reflected the dominant ideology of the time and the prevailing social and military values, whose roots lay deep in the enduring, heroic-military tradition of the Europeans.

18.

Frontiers

The frontiers of Medieval Europe did not constitute distinct dividing lines as is the case today. This holds especially true for vast empires whose frontiers could almost be conceived of as imaginary spaces comprised of large tracts of territory. The Byzantine Empire's principal eastern frontiers, for example, stretched from Asia Minor to the Pontus, and included Cappadocia and the Euphrates River; the frontier to the south was the Mediterranean; and the area around the Danube River delineated the northern edge. The eastern frontier and the Mediterranean had been of great significance for the peoples of Medieval Europe. Since antiquity, European consciousness had considered this region as the dividing line between Asia and Europe, separating the "civilized" from the "barbaric" worlds. Most importantly, however, during the Middle Ages, the region was understood as the great divide between Christendom and Islam. This shifting boundary formed the basis on which Medieval Europe was defined, although it remained divided and parcelled from many points of view.

- 17. Representation of a horseman. Byzantine mosaic, Eleftheroupolis, Israel.
- 18. Area thought to contain the castle of the acrites Tsimiskis. Map of Eastern Cappadocia (No. 588), from: G. Uluhogian, *Un'antica mappa dell'Armenia. Monasteri e santuari dal I al XVII secolo*, Ravenna 2000.
- 19. Representation of a cavalryman. Mural, 13th century, Barcelona, Biblioteca Balmesiana.
- 20. Mounted warrior. Printing mould, France, 13th century, Paris, Musée Cluny.
- 21. The acrites Nikiphoros Fokas entering Constantinople as Byzantine Emperor. Byzantine manuscript miniature (Skylitzis), 13th century, Madrid, Biblioteca Nacional.

Η ευρωπαϊκή ακριτική παράδοση διατηρεί, αναπαράγει και διαδίδει λαϊκές παραδόσεις γύρω από τη ζωή ένδοξων πολεμιστών-φυλάκων των συνόρων των διαφόρων κρατών της μεσαιωνικής Ευρώπης, των οποίων οι μαρκιονίες, οι ακριτικές περιοχές, μαστίζονται από πολέμους και αλλάζουν συχνά χέρια. Στον μεσαιωνικό κόσμο ο πολεμιστής που κατοικεί και μάχεται στα «άκρα», δηλ. τις μεθοριακές ζώνες, είναι ένας ιδιαίτερος τύπος στρατιώτη, συνήθως ιππέα, η φυσιογνωμία του οποίου διαμορφώνεται κατά το πρότυπο του ήρωα πολεμιστή, προστάτη της πατρίδας του. Το πρότυπο αυτό αντανακλά την επικρατούσα ιδεολογία, τις κοινωνικές και τις πολεμικές αξίες της εποχής και έχει τις ρίζες του στη μακραίωνη ηρωική πολεμική παράδοση των ευρωπαϊκών λαών.

19.

«Άκρα»

Τα σύνορα των μεσαιωνικών ευρωπαϊκών κρατών δεν είναι σαφώς καθορισμένες οριοθετικές γραμμές, όπως στη σημερινή Ευρώπη. Ιδίως τα όρια των μεγάλων αυτοκρατοριών, που είναι αχανή, μένουν απροσδιόριστα, σχεδόν νοητά καθώς ως σύνορα νοούνται μεγάλες εδαφικές ζώνες. Για παράδειγμα, οι κύριες συνοριακές ζώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας είναι προς Ανατολάς όλη η ανατολική Μ. Ασία μέχρι τον Πόντο, την Καππαδοκία και τον Ευφράτη, προς Νότον η περιοχή της Μεσογείου και προς τον Βορρά η περιοχή του ποταμού Δούναβη. Ιδιαίτερης σημασίας για τη μεσαιωνική Ευρώπη είναι τα ανατολικά σύνορα και η περιοχή της Μεσογείου που αποτελούν στη συνείδηση των κατοίκων της, ήδη από την αρχαιότητα, τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, μεταξύ «πολιτισμού» και «βαρβαρότητας» και κυρίως, κατά τον Μεσαίωνα, μεταξύ Χριστιανοσύνης και Ισλάμ. Με βάση κυρίως αυτό το νοητό και ευμετάβλητο όριο ορίζεται η από πολλές απόψεις διαιρεμένη μεσαιωνική Ευρώπη.

20.

17. Παράσταση ιππέα. Βυζαντινό ψηφιδωτό της Ελευθερούπολης, Ισραήλ.
18. Περιοχή όπου θεωρείται ότι βρισκόταν το κάστρο του ακρίτη Τσιμισκή. Χάρτης Ανατολικής Καππαδοκίας (αρ. 588), από: G. Uluhogian, Un antica mappa dell'Armenia. Monasteri e santuari dal I al XVII secolo, Ravenna 2000.
19. Παράσταση καβαλάρη. Τοιχογραφία, 13ος αι., Βαρκελώνη, Biblioteca Balmesiana.
20. Έφιππος πολεμιστής. Μήτρα για τύπωμα, Γαλλία, 13ος αι., Παρίσι, Musée Cluny.
21. Η είσοδος του ακρίτη Νικηφόρου Φωκά ως αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη. Μικρογραφία χρονογραφίας Ιω. Σκυλίτζη, 13ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

21.

Borders were not only areas of dispute and military clashes, they could also be viewed as places where different cultures fused together, communication took place and cultural experiences were exchanged and interacted. Local populations could live side by side, despite rivalries and constant succession of different rulers. Change in authority did not necessarily result in the displacement of the defeated population. Border fighters and merchants, constantly on the move, could be agents of cultural interaction as they carried across the frontiers art and everyday objects, elements of culture and tradition of the neighbours, oral or written. Alliances or truces were often imposed by rival powers, to allow a shift of attention to other fronts; this resulted in the development of trans-cultural communication.

In times of either peace or war, borders are transformed into bridges connecting different populations through art, literature and music, taking the edge off conflict and assimilating the distilled essence of every culture, revealing the universality of human values.

Acritans

During the Middle Ages the authorities, various kings, princes, and notables, oversaw the maintenance of professional armies, especially the cavalry, along the frontier areas, in order to deal with external dangers, such as invading foreign powers, as well as internal threats posed by rebel forces and robbers. The border fighters were principally employed to guard remote crossing points and fight in extended war fields under difficult conditions. They were distinguished by their physical prowess, bravery and especially by their

effective martial skills. They were able fighters who had won substantial victories over their enemies and as a result, popular imagination invested them with the status of heroes who defended the weak. Their martial lifestyle required constant training, readiness at all times and endless fighting.

The border fighters constituted a permanent military aristocracy based in the provincial territories. As bands of fighters under a leader, they gradually attained power and a degree of independence. At times they launched rebellions in search of land, privileges, wealth and power. They were able to confront the power of both the church and the central state. This held especially true for the Byzantine acritans, who could not be easily controlled by the governing authority as they lived far from the centres of power.

22. Bardas Skleros and Bardas Fokas, rival representatives of the Byzantine acritic military aristocracy, with their battle arrays. Byzantine manuscript miniature (Skylitzis), 13th century, Madrid, Biblioteca Nacional.

23. Europe and the Mediterranean region. Greek naval map, late 16th-early 17th centuries, Athens, Benaki Museum.

24. Region of the Balkan peninsula. The river Danube that flows in the northern Balkans was a significant natural border of Byzantium. Map, mid 15th century, Paris, Bibliothèque Nationale.

22.

23.

Τα «άκρα», παρότι γίνονται συχνά πεδία στρατιωτικών συγκρούσεων, είναι ταυτόχρονα τόποι συνάντησης διαφορετικών πολιτισμών, τόποι επικοινωνίας, πολιτισμικών ανταλλαγών και αλληλεπίδρασης. Εκεί άνθρωποι από διαφορετικούς, συχνά αντιμαχόμενους λαούς, όχι μόνο γειτνιάζουν αλλά πολλές φορές συμβιώνουν, καθώς περνούν από τη μια εξουσία στην άλλη. Η αλλαγή εξουσίας σε κάποια περιοχή δεν συνεπάγεται απαραίτητα και μετακίνηση των παραμεθόριων πληθυσμών των ηττημένων. Οι πολεμιστές των συνόρων με τη διαρκή κινητικότητά τους, αλλά και οι έμποροι, αποτελούν παράλληλα και φορείς αλληλεπίδρασης, καθώς μεταφέρουν εκατέρωθεν των συνόρων αντικείμενα τέχνης αλλά και κοινής χρήσης (π.χ. βιβλία), στοιχεία του πολιτισμού και της παράδοσης, προφορικής και μη, των γειτόνων. Συχνά επίσης συμμαχίες και συμφιλίωση σε κάποιο πολεμικό μέτωπο επιβάλλονται ως αντιστάθμισμα της πολεμικής διαμάχης σε κάποιο άλλο μέτωπο, με συνακόλουθη ανάπτυξη μιας διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Με όρους συμφιλίωσης ή πολέμου πάντως, τα σύνορα σε κάθε περίπτωση μετατρέπονται σε «γέφυρες» για τους λαούς, για την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη μουσική, που αμβλύνουν τις αντιθέσεις και αφομοιώνουν το απόσταγμα κάθε πολιτισμού, που δεν μπορεί παρά να εμπεριέχει διαχρονικές πανανθρώπινες αξίες.

Ακρίτες

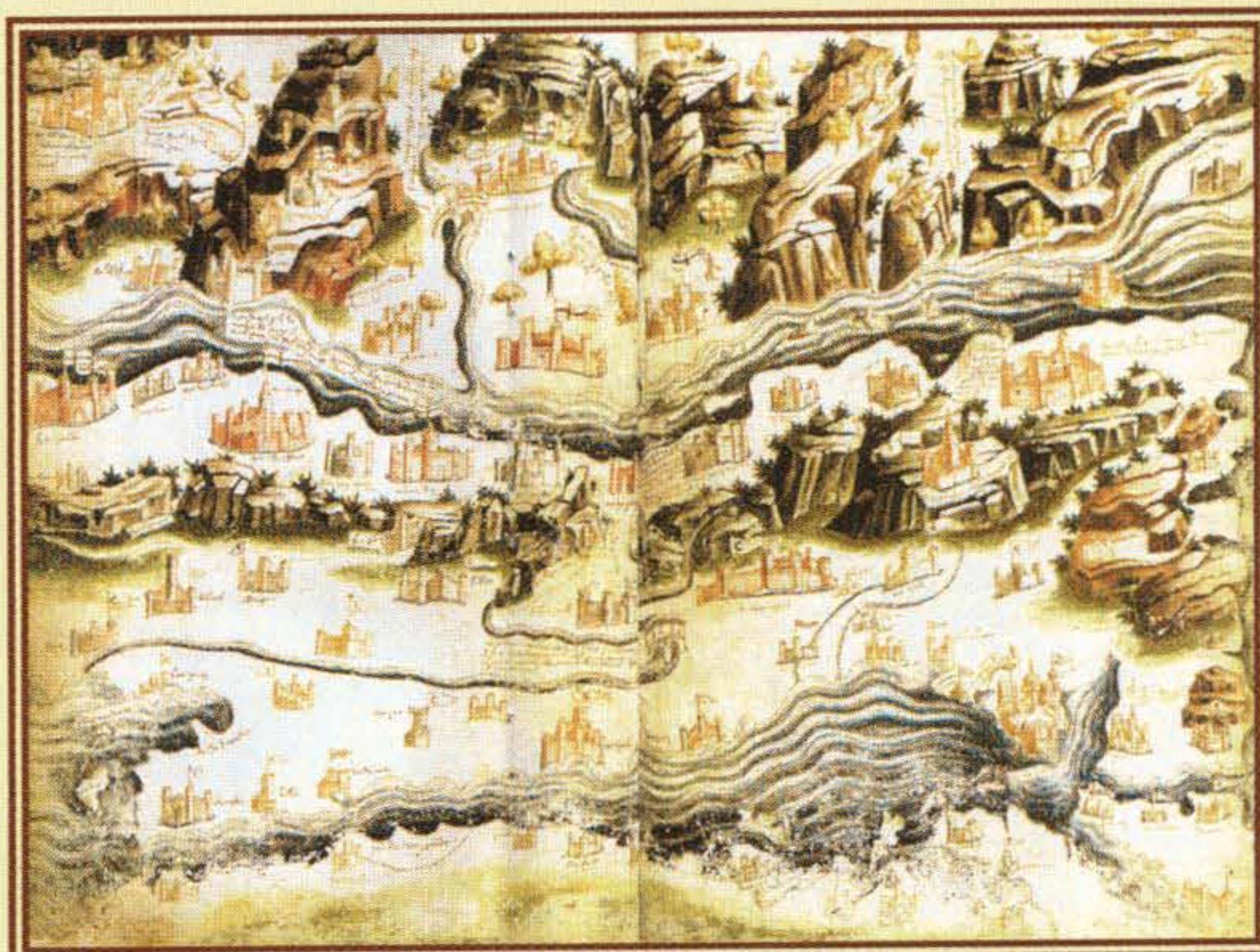
Στη μεσαιωνική Ευρώπη οι νόμιμες εξουσίες, αυτοκράτορες, βασιλείς και τοπικοί άρχοντες, φροντίζουν για τη διατήρηση μισθοφορικών σωμάτων στρατού, ιδιαίτερα ιππικού, που μάχονται στα σύνορα για την αντιμετώπιση απειλών τόσο εξωτερικών, όπως εισβολές εχθρικών δυνάμεων, όσο και εσωτερικών, όπως ανταρσίες και ληστείες. Οι ακρίτες αυτοί φυλάνε κυρίως τα δύσβατα περάσματα (κλεισούρες) και μάχονται σε εκτενή πολεμικά πεδία υπό αντίξοες συνθήκες. Διακρίνονται για τη σωματική τους ρώμη, τη γενναιότητα και την ιδιαίτερα αποτελεσματική πολεμική τους τεχνική. Είναι ικανότατοι πολεμιστές που σημειώνουν σημαντικές νίκες κατά των εχθρών και, λόγω και του μεθοριακού ρόλου τους, προσλαμβάνουν στη λαϊκή φαντασία διαστάσεις ήρωα που μπορεί να υπερασπιστεί τον κάθε αδύναμο. Ο βίος τους είναι κατεξοχήν στρατιωτικός με άξονες τη συνεχή στρατιωτική άσκηση, τη διαρκή πολεμική ετοιμότητα και τις αναρίθμητες μάχες.

Οι ακρίτες συνιστούν μια μόνιμη επαρχιακή στρατιωτική αριστοκρατία. Ως ομάδες πολεμιστών, με επικεφαλής ένα στρατιωτικό αρχηγό, αποκτούν σταδιακά δική τους δυναμική. Έτσι, σε ορισμένες περιπτώσεις ισχυροί πολεμιστές προβαίνουν ακόμα και σε αποστασίες ή εξεγέρσεις διεκδικώντας γη, περισσότερα προνόμια, δύναμη, πλούτη και ορθώνουν το ανάστημά τους απέναντι στο επίσημο κράτος αλλά και την Εκκλησία. Ειδικά οι βυζαντινοί ακρίτες, που ζουν μακριά από τα κέντρα εξουσίας, δύσκολα ελέγχονται από την επίσημη εξουσία.

22. Ο Βάρδας Σκληρός και ο Βάρδας Φωκός, αντιμαχόμενοι εκπρόσωποι της ακριτικής αριστοκρατίας του Βυζαντίου, με τις παρατάξεις τους. Μικρογραφία χρονογραφίας Ιω. Σκυλίτζη, 13ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

23. Η Ευρώπη και η περιοχή της Μεσογείου. Ελληνικός ναυτικός χάρτης, τέλη 16ου-αρχές 17ου αι., Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

24. Περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου. Ο Δούναβης, που διαρρέει τη βόρεια Βαλκανική, αποτελούσε σημαντικό γεωφυσικό σύνορο του Βυζαντίου. Χάρτης, μέσα 15ου αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.

24.

25.

Byzantium

Before the Middle Ages the soldiers guarding the borders of the Roman Empire were settled in lands provided by the state in exchange for service in the imperial army.

During the reign of Justinian (6th century) these frontiersmen, or *acritans*, still designated by their Latin name, *limitanei* (*limes* = borders), were settled mainly in the eastern part of the Byzantine Empire in order to deter Persian and later, Arab invaders. They were rewarded in payment for participating in battles and they enjoyed special rights and privileges, such as tax exemptions. The ownership of land conferred a relative economic prosperity. During the 10th century, following the Byzantine successes against the Arabs, peaceful conditions prevailed for a long time, until the appearance of the Seljuk Turks (mid-11th century). From the end of the 11th century onwards, the *acritans* gradually lost their privileges, while facing serious difficulties with the Turkish advances into Asia Minor and the general instability prevailing in the border regions. The reorganisation of the institution of the *acritans* during the Empire of Nicaea (1204-1261 A.D.), which was established after the fall of Constantinople by the Crusaders, lasted as long as the life of this empire.

Western Europe

In Medieval Western Europe there were also able fighters in the service of powerful local lords and kings, fighting battles on the borders. The battles either involved different peoples carving out territories from the remnants of the western Roman Empire, or the fight against the Muslim advance in Europe by Christian populations, such as the Franks and the Spanish. These fighters were wealthy, because their military achievements were rewarded by land and riches. In addition, the bestowal of the title of knight, or of other titles of nobility, carried with it honor and glory, which elevated these fighters to the upper ranks of the social hierarchy.

26.

25. Alexander the Great crossing the bridge of the Euphrates river. Miniature ("Romance of Alexander"), 14th century, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice.
26. Battle between Darius and Alexander the Great. Manuscript miniature, "Romance of Alexander", 14th century, Venice Hellenic Institute.
27. The "stradioto" Manesis. The "stradioti" were mercenary cavalymen, Greeks and Albanians, that served in Western Europe, after the fall of Constantinople to the Ottomans, in 1453 A.D. Their military tactics were influenced by those of the *acrites*. Icon of "Deisis" (detail), 1546 A.D., Venice, church of Saint George of the Greeks.
28. The *acrites* Maniakes routes the byzantine imperial army. Byzantine manuscript miniature (Skylitzis), 13th century, Madrid, Biblioteca Nacional.

Ηδη πριν από τον Μεσαίωνα, οι στρατιώτες που φυλάσσουν τα σύνορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας είναι εγκατεστημένοι σε κτήματα που τους έχει παραχωρήσει το δημόσιο, με την υποχρέωση να υπηρετούν στον αυτοκρατορικό στρατό. Στα χρόνια του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιουστινιανού (6ος αι. μ.Χ.) αυτοί οι πολεμιστές, που αναφέρονται ακόμα τότε στις γραπτές πηγές με τον λατινικό όρο *limitanei* (*limes* = σύνορα), είναι εγκατεστημένοι κυρίως στα ανατολικά σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας για την απόκρουση των Περσών και αργότερα των Αράβων. Αμείβονται για τη συμμετοχή τους στις μάχες και απολαμβάνουν ιδιαίτερα δικαιώματα και προνόμια, όπως η φοροαπαλλαγή. Η κατοχή γης τους εξασφαλίζει σχετική οικονομική άνεση. Τον 10ο αι., μετά από στρατιωτικές επιτυχίες των Βυζαντινών κατά των Αράβων, επέρχεται ειρήνευση για μακρό διάστημα, ως την εμφάνιση στην περιοχή των Σελτζούκων Τούρκων (μέσα 11ου αι.). Από το τέλος του 11ου αι. οι ακρίτες χάνουν σταδιακά τα προνόμιά τους, ενώ αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα με την τουρκική προώθηση στη Μ. Ασία και την αστάθεια των συνόρων. Η ανασύνταξη του θεσμού στα χρόνια της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας (1204-1261), που δημιουργείται μετά την κατάλυση του Βυζαντίου από τους Σταυροφόρους, διαρκεί όσο και η αυτοκρατορία αυτή.

Δυτική Ευρώπη

Στη Δυτική Ευρώπη ικανοί πολεμιστές, που βρίσκονται στην υπηρεσία βασιλέων ή τοπικών αρχόντων της φεουδαρχικής αριστοκρατίας ως μισθοφόροι, μάχονται στα σύνορα κατά των εχθρών. Οι πόλεμοι αυτοί ορίζονται συνήθως ως εδαφικές διενέξεις μεταξύ των λαών που μοιράζονται τα εδάφη της Δυτικής Ευρώπης ή ως αγώνες ορισμένων από αυτούς, όπως των Φράγκων ή των Ισπανών, κατά της μουσουλμανικής διείσδυσης στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι πολεμιστές αυτοί είναι εύποροι, καθώς κερδίζουν εδάφη και χρήματα ως ανταμοιβή για τις επιτυχίες τους. Με την απονομή του τίτλου του ιππότη ή άλλων τίτλων ευγενείας τους αποδίδεται δόξα και τιμή, που τους βοηθά να ανέλθουν στις πρώτες βαθμίδες της κοινωνικής ιεραρχίας.

27.

- 25. Ο Μέγας Αλέξανδρος περνά τη γέφυρα του ποταμού Ευφράτη. Μικρογραφία «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.
- 26. Μάχη μεταξύ Δαρείου και Μεγάλου Αλεξάνδρου. Μικρογραφία χειρογράφου, «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.
- 27. Ο «stradioto» Μάνεσης. Οι «stradioti» ήταν μισθοφόροι ιππείς πολεμιστές, Έλληνες και Αλβανοί, που υπηρετούσαν στη Δυτική Ευρώπη μετά την Άλωση της Κων/πολης από τους Οθωμανούς το 1453 μ.Χ. Η τακτική τους ήταν επηρεασμένη από αυτή των ακριτών πολεμιστών. Εικόνα της Δέσπης (λεπτομέρεια), 1546 μ.Χ., Βενετία, ναός Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων.
- 28. Ο ακρίτης Μανιάκης καταδιώκει τον αυτοκρατορικό Βυζαντινό στρατό. Μικρογραφία χρονογραφίας Ιω. Σκυλίτζη, 13ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

28.

29.

30.

THE “ACRITANS” AND MEDIEVAL ACRITIC LITERATURE

Wars and their repercussions, but also the private life, bravery, deeds and triumphant battles of the acritans fed popular imagination and brought acritic medieval literature to life. Certain outstanding acritic personalities and famous battles were kept alive in popular memory for long periods of time through oral narratives. The birth of acritic literature stemmed from the amalgamation of these narratives and legends of the early Middle Ages with elements of ancient myths and heroic traditions.

At the height of the Middle Ages heroic acritic literature was transmitted both orally and in writing. The oral tradition took the form of heroic and ritual songs, sung in the border regions of the 9th-10th century, which provided the setting of warfare. The songs' narrative was adapted to the prevailing historic or legendary events of the time. The written tradition made its appearance around the 12th-13th century, penned by writers who were inspired by the acritic songs and in turn wrote extensive epics.

The acritic legends acquired a wide audience transcending political borders, yet retained similar characteristics wherever they were found.

Folk Songs

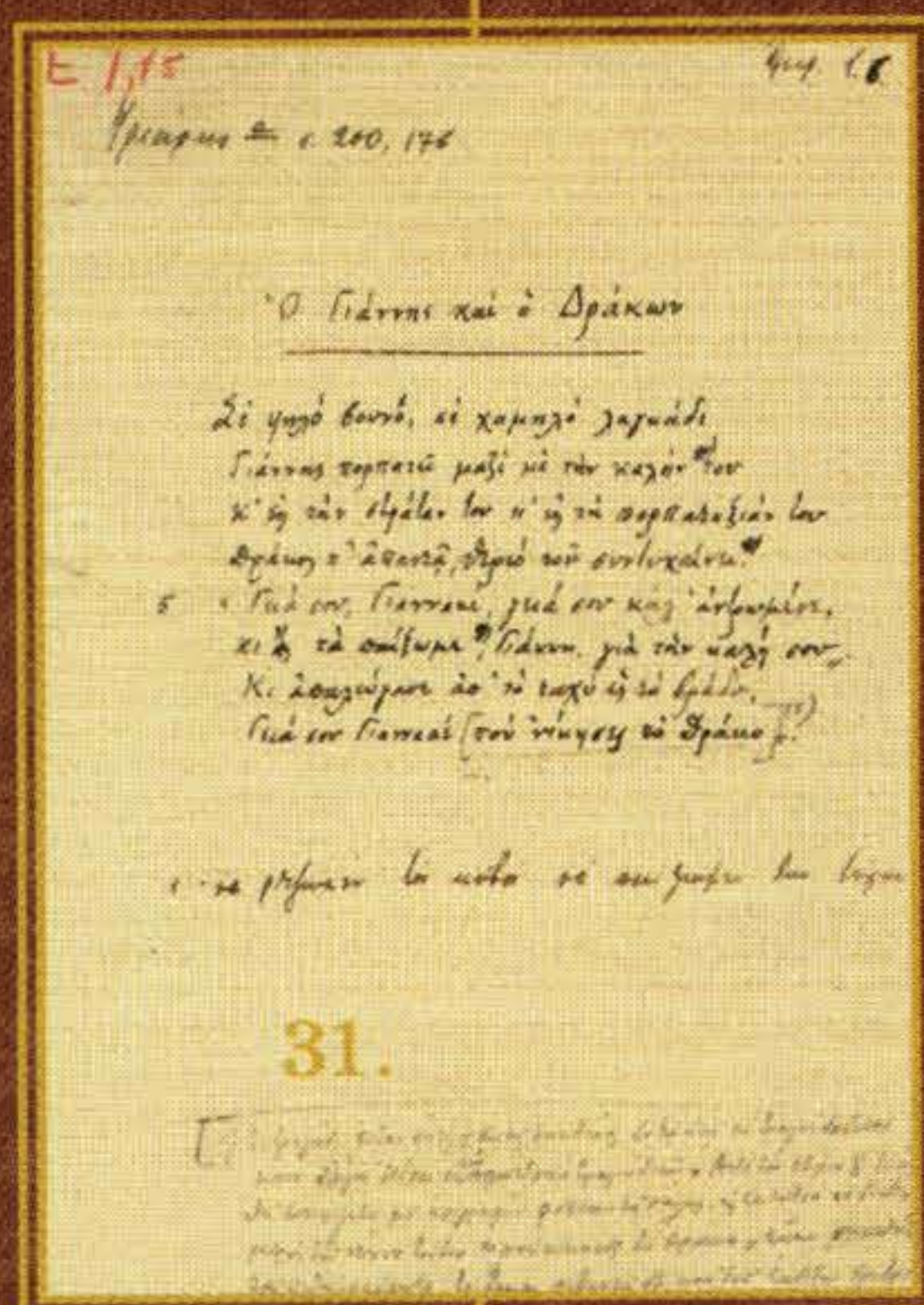
Folk songs transmit orally and ritually the codified mythical, religious and cultural heritage of communities. This is linked to the cultural, historic and productive context of their time. During the Middle Ages we are able to detect all over frontier regions songs that narrate tales from the lives of the acritan heroes. These songs were either transmitted during folk celebrations, local holidays

and festivals and in the social and cultural networks formed thereafter; or by travelling bards, whose existence has been confirmed by Byzantine sources. The acritic songs are linked to other forms of popular expression too, such as dance and ritual.

Byzantine acritic songs were widespread in Pontus and Cappadocia, regions of fierce

battles between Byzantines and Arabs. We also find acritic songs throughout the Greek world, which are sung to this day in Greece, mostly in Crete, the Dodecanese and Cyprus, as well as in places of the Greek Diaspora in the eastern Mediterranean.

Similar oral traditions are to be found in the rest of Europe, more particularly in frontier areas such as Catalonia, Britain, France, Germany but also in distant Scandinavia and in the Slavic world.

31.

29. Bard, medieval folk singer. Medieval manuscript miniature, Museu d' Historia de Catalunya.
 30. Bards, folk singers and poets of medieval western Europe. Medieval manuscript miniature, Escorial Library.
 31. The Greek acritic folk song “Giannes and the dragon”. Manuscript from the archives of the Centre for Ethnographic Research, of the Academy of Athens.
 32. Hero of the byzantine acritic cycle, holding spear and shield. Plate, Chalkidike, 12th century, 10th Ephorate of Byzantine Antiquities.
 33. Folk singer among musicians. Woodcarving by Spyros Basileiou, from: A. Sikelianos «O Thanatos tou Digeni», Athens 1948.

Οι πόλεμοι και οι συνέπειές τους, καθώς και η γενναιότητα των ακριτών, οι περιπέτειες, τα κατορθώματα, οι νίκες αλλά και ο ιδιωτικός βίος τους δίνουν τροφή στη λαϊκή φαντασία και ζωντανεύουν στη μεσαιωνική ακριτική λογοτεχνία. Ιδιαίτερα ορισμένες ένδοξες προσωπικότητες ακριτών και κάποιες ξακουστές μάχες αφομοιώνονται και διατηρούνται στη λαϊκή μνήμη για μακρά περίοδο μέσα από την προφορική παράδοση, που αποτελεί την έμπνευση και την πρώτη ύλη της ακριτικής αφήγησης. Η γέννηση της ακριτικής λογοτεχνίας οφείλεται στη συγχώνευση τέτοιων αφηγήσεων και θρύλων του πρώιμου Μεσαίωνα με στοιχεία από αρχαιότερους μύθους και ηρωικές παραδόσεις.

Κατά την ακμή του Μεσαίωνα η ηρωική ακριτική λογοτεχνία είναι προφορική, κατά παράδοση, αλλά και γραπτή. Η πρώτη, η προφορική, αποτελείται από σύνολα τελετουργικών και ηρωικών τραγουδιών που κατά τον 9ο-10ο αι. εντοπίζονται έντονα διαδεδομένα σε ακριτικές ζώνες, στη «σκηνή» των πολεμικών γεγονότων, προσαρμοσμένα στα ιστορικά ή τα θρυλούμενα συμβάντα στα οποία αναφέρονται. Η δεύτερη, η γραπτή, γεννιέται γύρω στον 12ο-13ο αι. από δημιουργούς που εμπνεύστηκαν κατά τεκμήριο από τα ηρωικά ακριτικά τραγούδια και συνέθεσαν γραπτά έπη. Οι ακριτικές παραδόσεις γνωρίζουν πλατειά διάδοση υπερβαίνοντας τα πολιτικά σύνορα και συνδέονται μέσω της αφομοίωσης κοινών στοιχείων.

29. Τροβαδούρος, μεσαιωνικός λαϊκός τραγουδιστής. Μικρογραφία μεσαιωνικού χειρογράφου, Museu d' Historia de Catalunya.

30. Τροβαδούροι, λαϊκοί τραγουδιστές και ποιητές (ραψωδοί) της μεσαιωνικής Δυτικής Ευρώπης. Μικρογραφία μεσαιωνικού χειρογράφου, Βιβλιοθήκη του Escorial.

31. Το ελληνικό ακριτικό δημοτικό τραγούδι «Ο Γιάννης και ο Δράκων». Χειρόγραφο του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

32. Ηρώας του βυζαντινού ακριτικού κύκλου, κρατεί ασπίδα και δόρυ. Πινάκιο, Χαλκιδική, 12ος αι., 10η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

33. Λαϊκός τραγουδιστής εν μέσω οργανοπαικτών. Ευλογηφία Σπύρου Βασιλείου, από το βιβλίο: Άγγ. Σικελιανός, «Ο Θάνατος του Διγενή», Αθήνα 1948.

Δημοτικά Τραγούδια

Τα δημοτικά τραγούδια μεταφέρουν προφορικά και τελετουργικά την κωδικοποιημένη συλλογική μυθική, θρησκευτική και κοινωνική παρακαταθήκη σε συνάρτηση με τα εκάστοτε πολιτισμικά, ιστορικά και παραγωγικά συμφραζόμενα. Στο πλαίσιο της προφορικής λαϊκής παράδοσης των ακριτικών περιοχών, εντοπίζονται κατά τον Μεσαίωνα τραγούδια που αφηγούνται επεισόδια από τη ζωή ακριτών ηρώων. Η διάδοσή τους γίνεται είτε συλλογικά

σε λαϊκές τελετουργίες, τοπικές γιορτές και πανηγύρια και στα πολιτισμικά και τοπικά δίκτυα που αυτά συνιστούν, είτε από περιπλανώμενους λαϊκούς τραγουδιστές, όπως μαρτυρούν και βυζαντινές πηγές:

«...Παφλαγόνες ὠδὰς τινὰς συμπλάσαντες πάθη περιεχούσας ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ πρὸς ὀβολὸν ἄδοντες καθ' ἐκάστην οἰκίαν» (αρχές 10ου αι., επίσκοπος Καισαρείας Αρέθας). Τα ακριτικά τραγούδια συνδέονται και με άλλες μορφές της λαϊκής έκφρασης όπως τον χορό και τα λαϊκά δράματα. Τα βυζαντινά ακριτικά τραγούδια εντοπίζονται ιδιαίτερα στον Πόντο και την Καππαδοκία, όπου διεξάγονται σκληρές μάχες μεταξύ Βυζαντινών και Αράβων. Αλλά ακριτικά συναντώνται και σε όλο τον ελληνικό χώρο και δεν παύουν να τραγουδιούνται ως τις μέρες μας σε διάφορες τοπικές παραλλαγές στην Ελλάδα, ιδιαίτερα στην Κύπρο, την Κρήτη και τα Δωδεκάνησα, και σε περιοχές της ελληνικής διασποράς στην Ανατολική Μεσόγειο.

Στην υπόλοιπη Ευρώπη ανάλογες προφορικές παραδόσεις αναπτύσσονται στις συνοριακές ζώνες, σε περιοχές όπως η Καταλονία, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία, αλλά και στη μακρινή Σκανδιναβία και στον σλαβικό κόσμο.

33.

Epics

Around the 11th-12th century, inspired by oral popular acritic tradition and possibly by similar narratives of historical events, the written acritic literature is created in the form of long verse epic poems. These describe various events in the hero's life in passages of more or less uniform structure. However, a clear link between acritic songs and the written epic has not been established, as researchers have remained divided. The first manuscripts of acritic epics were copied extensively in many versions and thus became widely disseminated.

The language in which some of the older surviving epics are written, including a blend of popular and learned expressions, leads us to conclude that the composers had a humble origin but enjoyed the benefit of some education, that enabled them to rise above anonymity and put their personal stamp on popular works. The content of every manuscript was adapted to the existing historical conditions, social values, moral code and ideology of the author. Thus, the epics embodied elements of the dominant ideology of the aristocracy and the scholars. During the Crusades, the western epics were adapted to the value system of chivalry and to the demands and ethic of the Church. It seems that through its written version, the acritic tradition of the periphery became centralized, that is, it reached urban centres and was disseminated from there, influencing the literature of other countries.

34.

Legend and History

The connection between acritic legends and the historical reality of the Middle Ages is evidenced by references to names of actual people, places, and historical events in the former, even when popular imagination had tended to distort them. Numerous heroes of the acritic myths have become identified today with actual, historical figures of the time. On the other hand, the elements of ancient myths and the symbolic elevation of actual people and events into the realm of myth gives acritic poetry a fictitious character. Actual historical figures were transformed into legendary heroes who embodied the ideals of the acritan fighter tradition. The protagonists of the legends were persons of dual standing, equivocal. They were transcended by values that included heroism, nobility, virtue but they were also inclined to delinquent behaviour and transgression. Popular imagination attributed to these heroes deeds of supernatural quality, such as having fought off the most able warriors or having defeated mythical monsters and wild beasts. In this manner the symbolic role of the hero as a social ideal was confirmed.

35.

34. The Spanish acritan hero Cid. Statue, Spain, 17th century, Burgos, San Pedro de Cardeneña Monastery.
35. A warrior, probably Digenis Akrites, attacking a dragon. Byzantine plate, Thebes, late 12th - early 13th centuries, Athens, 1st Ephorate of Byzantine Antiquities.
36. The Spanish epic "Cantar de Mio Cid". Manuscript, 14th century, Madrid, Biblioteca Nacional.

Έπη

Γύρω στον 12ο-13ο αι., εμπνευσμένη κατά τεκμήριο από την προφορική ακριτική παράδοση και πιθανόν από σχετικές διηγήσεις ιστορικών γεγονότων, δημιουργείται η γραπτή ακριτική λογοτεχνία με τη μορφή πολύστιχων επικών συνθέσεων που συναρθρώνουν τα διάφορα επεισόδια του βίου των ηρώων σε λιγότερο ή περισσότερο ομοιογενή σύνολα. Δεν έχει ωστόσο εξακριβωθεί η σχέση των ακριτικών τραγουδιών με το γραπτό έπος, καθώς οι μελετητές είναι διχασμένοι. Τα πρώτα χειρόγραφα των επών διαδέχονται πολλά αντίγραφα και διασκευές, που συμβάλλουν στην πλατειά διάδοσή τους.

Η γλώσσα στην οποία είναι γραμμένα κάποια από τα παλαιότερα σωζόμενα χειρόγραφα, ένα κράμα δημώδους και λόγιας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι δημιουργοί ή οι διασκευαστές έχουν λαϊκές ρίζες, αλλά ανήκουν στην κατηγορία των, έστω στοιχειωδώς, μορφωμένων της εποχής, που βγαίνουν από το πλαίσιο της ανώνυμης λαϊκής δημιουργίας και βάζουν την προσωπική τους σφραγίδα. Το περιεχόμενο αναπροσαρμόζεται σε κάθε χειρόγραφο με βάση τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες, τις αξίες, τον ηθικό κώδικα και την ιδεολογία που οι δημιουργοί πρεσβεύουν. Έτσι, στα έπη ενσωματώνονται και στοιχεία της κυρίαρχης ιδεολογίας των αριστοκρατικών κύκλων και της λογιολογίας. Την εποχή των Σταυροφοριών τα δυτικά έπη προσαρμόζονται στο αξιακό σύστημα της ιπποσύνης και στις επιταγές και την ηθική της Εκκλησίας. Φαίνεται ότι με την καταγραφή η ακριτική παράδοση της επαρχίας κεντροποιείται, φτάνει δηλαδή σε αστικά κέντρα και από εκεί διαχέεται ασκώντας επιρροές στην ξένη λογοτεχνία.

Μύθος και Ιστορία

Τη σύνδεση των ακριτικών μύθων με την ιστορική πραγματικότητα του Μεσαίωνα μαρτυρούν συχνά τα ονόματα προσώπων που αντιστοιχούν σε ιστορικά πρόσωπα, σε συνάρτηση με τα τοπωνύμια και τις απηχήσεις ιστορικών γεγονότων που επιβιώνουν σε αυτούς, έστω και παραφθαρμένα και μεταμορφωμένα από τη χρονική απόσταση και τη λαϊκή μυθοποίηση. Πολλοί από τους κεντρικούς ήρωες των ακριτικών παραδόσεων έχουν σήμερα ταυτιστεί με πραγματικά πρόσωπα της εποχής.

Απ' την άλλη πλευρά, η παρακαταθήκη υλικού από παλαιότερους μύθους και αφηγηματικές παραδόσεις και η συμβολική εξύψωση ιστορικών προσώπων και γεγονότων στη σφαίρα του μυθικού και του υπερφυσικού προσδίδουν στην ακριτική ποίηση έναν έντονα φαντασιακό χαρακτήρα. Ιστορικά πρόσωπα μεταμορφώνονται σε μυθικούς ήρωες, στο πρόσωπο των οποίων ενσαρκώνεται η ιδεατή συνισταμένη όλων των ακριτών πολεμιστών.

Οι πρωταγωνιστές των παραδόσεων είναι πρόσωπα αμφίσημα, διαφορούμενα. Διαπνέονται από αξίες όπως ηρωισμός, ευγένεια, ήθος αλλά και από την τάση για παραβατικότητα και υπέρβαση των κανόνων. Η λαϊκή φαντασία αποδίδει σε αυτούς υπερφυσικά κατορθώματα, από την κατατρόπωση των ικανότερων πολεμιστών μέχρι την αντιμετώπιση φανταστικών τεράτων και άγριων θηρίων, αποδίδοντας συμβολικά τον ρόλο τους ως κοινωνικό πρότυπο.

36.

34. Ο Ισπανός ακρίτης ήρωας Cid.

Άγαλμα, Ισπανία, 17ος αι., Burgos, Μοναστήρι San Pedro de Cardeña.

35. Πολεμιστής, πιθανώς ο Διγενής ακρίτης, επιτίθεται σε δράκο.

Βυζαντινό πινάκιο, Θήβα, τέλη 12ου-αρχές 13ου αι., Αθήνα, 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

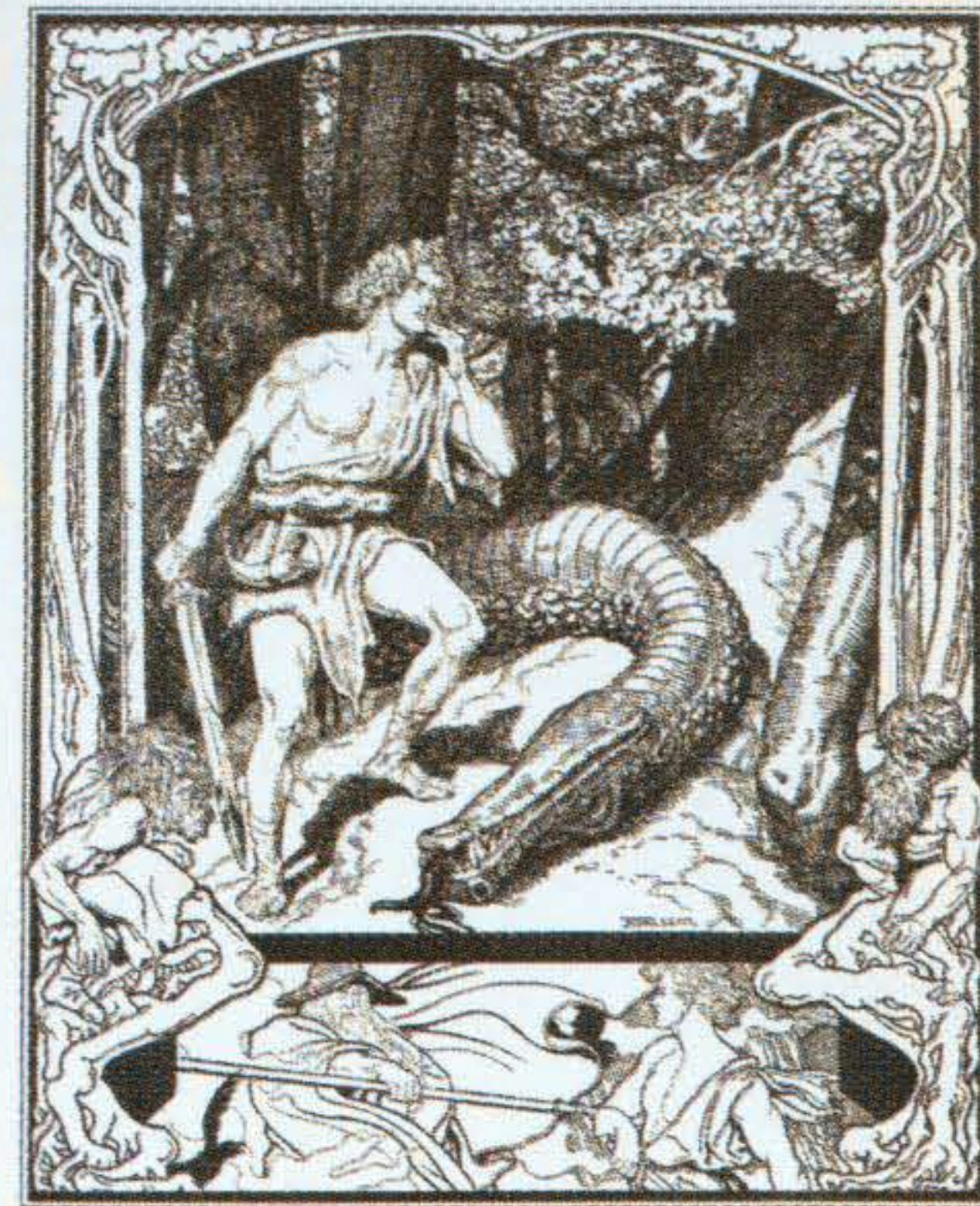
36. Το ισπανικό έπος του Σιντ ("Cantar de Mio Cid"). Χειρόγραφο, 14ος αι., Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

37.

RICHARD WAGNER

SIEGFRIED

38.

The Acritan Heroes

Some of the most famous medieval acritic legends found in Europe have the following heroes:

- ❖ *Basilios Digenis Acrites*, featuring in the Byzantine epic by the same name and in acritic folk songs. Other heroes of the Greek acritic tradition include: *Konstantis*, *Porfyres*, *Andronikos*, *Tsamados*, *Giannes* or *Giannakos* or *Giannos*, *Alexandros* etc.
- ❖ *Krali Marko*, the famous acritan hero of the southern Slavic tradition.
- ❖ *Siegfried*, the hero of the Germanic *Nibelungen Ring*.
- ❖ *Roland*, Charlemagne's companion and protagonist of the french legend "The Song of Roland".

39.

- ❖ *El Cid*, the Spanish knight of the 11th century bearing the name *Rodrigo Díaz de Vivar*, whose deeds are lauded in the "Cantar de mio Cid".
- ❖ *Arthur and the Knights of the Round Table* (*Lancelot*, *Parsifal* and others), heroes of an acritic cycle with Arthur as its central figure, the famous military lord of Great Britain who became a legendary king through literature.
- ❖ *Tristan*, the hero of an old Celtic myth which is found in the tradition of many European countries.
- ❖ *Ogier the Terrible*, the Scandinavian hero.
- ❖ *Belisarius*, famous general of the Byzantine emperor Justinian.

37. Acrites. Anonymous drawing.

38. Siegfried holding the sword with which he has just killed the dragon. Front cover, R. Wagner, "Siegfried", Breitkopf & Härtel: Leipzig 1914.

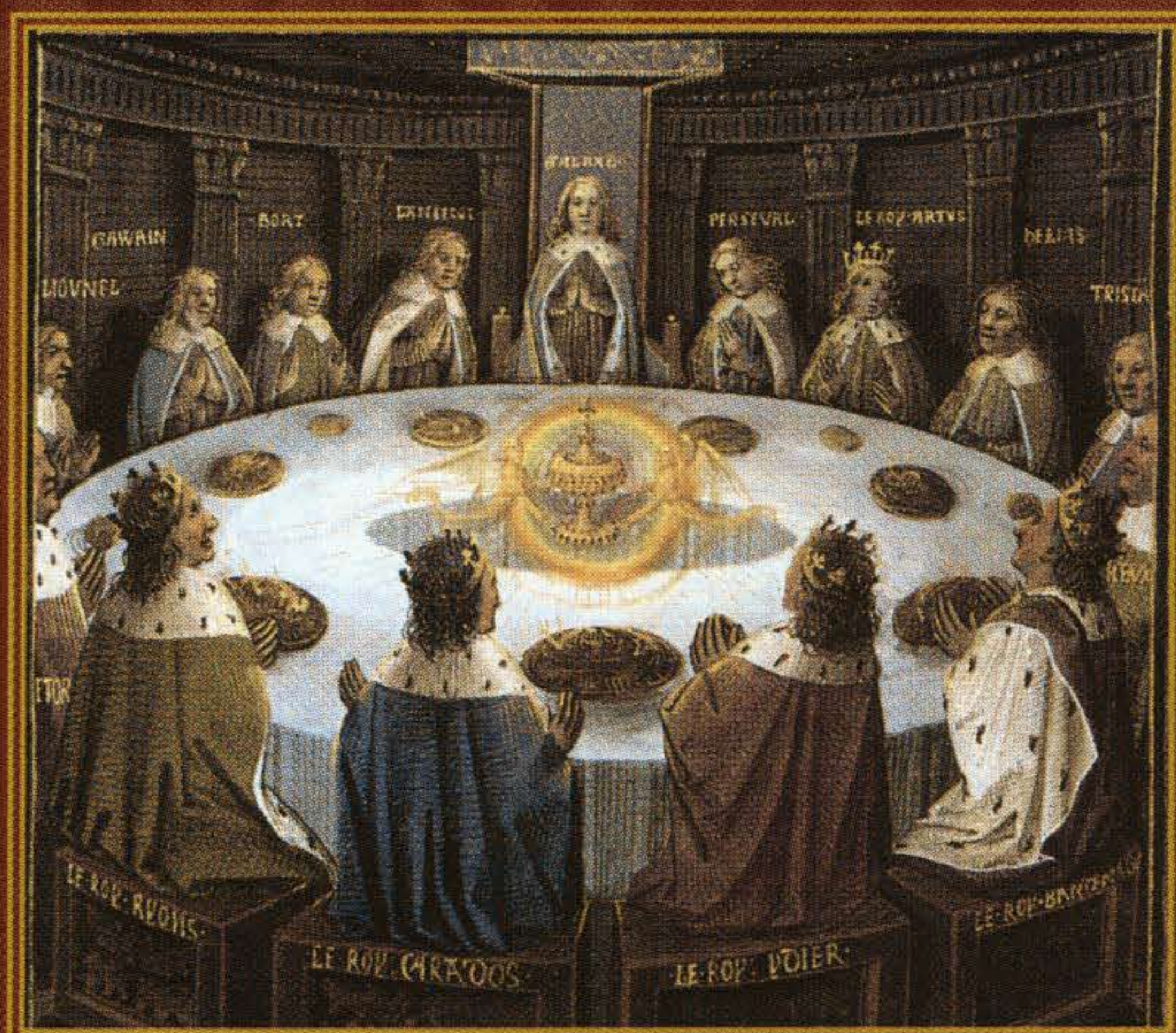
39. Armed man on horseback. Byzantine silver plate, 12th century, private collection.

40. The knights of the Round Table, from the Arthurian cycle. Manuscript miniature, 15th century, Paris, Bibliothèque Nationale.

41. The turkish acritic epic *Kioroglou*. Front cover, "Kioroglou", Constantinople 1872.

42. The hero *Tristan* in a duel. Front cover, Nicolas Bonfos, "Histoire du noble Tristan...", Paris 1586, Musée des Arts et Traditions Populaires.

43. *Marko Krali*, hero of the southern slavic acritic cycle. Illustration of Peter Rashkov, from: "Bulgarian Heroic Epic in 33 songs", Sofia 1982.

40.

Οι Ακρίτες Ήρωες

Οι ήρωες ορισμένων από τις γνωστότερες μεσαιωνικές ακριτικές παραδόσεις της Ευρώπης είναι:

❖ Ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτης του ομώνυμου βυζαντινού έπους και των ακριτικών τραγουδιών.

Άλλοι ήρωες της ελληνικής ακριτικής παράδοσης είναι: ο Κωσταντής, ο Πορφύρης, ο Ανδρόνικος, ο Τσαμαδός, ο Γιάννης ή Γιαννάκος ή Γιάννος, ο Αλέξαντρος, ο υιός του Αρμούρη κλπ.

❖ Ο Κράλης Μάρκος, ένδοξος ακρίτης ήρωας της νότιας σλαβικής παράδοσης.

❖ Ο Ζίγκφριντ, ήρωας του γερμανικού «Άσματος των Νιμπελούνγκεν».

❖ Ο Ρολάνδος, στρατιώτης του Καρλομάγνου, που πρωταγωνιστεί στο γαλλικό «Άσμα του Ρολάνδου».

❖ Ο Σιντ, δηλ. ο Ισπανός πολεμιστής του 11ου αι. Rodrigo Díaz de Vivar's, τα κατορθώματα του οποίου υμνούνται στο "Cantar de mio Cid".

❖ Ο Αρθούρος και οι Ιππότες της Στρογγυλής Τραπέζης (Λάνσελοτ, Περσεβάλ κ.ά.), ήρωες ενός ακριτικού κύκλου με κεντρικό χαρακτήρα τον Αρθούρο, ξακουστό στρατιωτικό αρχηγό της Μεγάλης Βρετανίας, που μέσα από τη λογοτεχνία μεταμορφώθηκε σε θρυλικό βασιλιά.

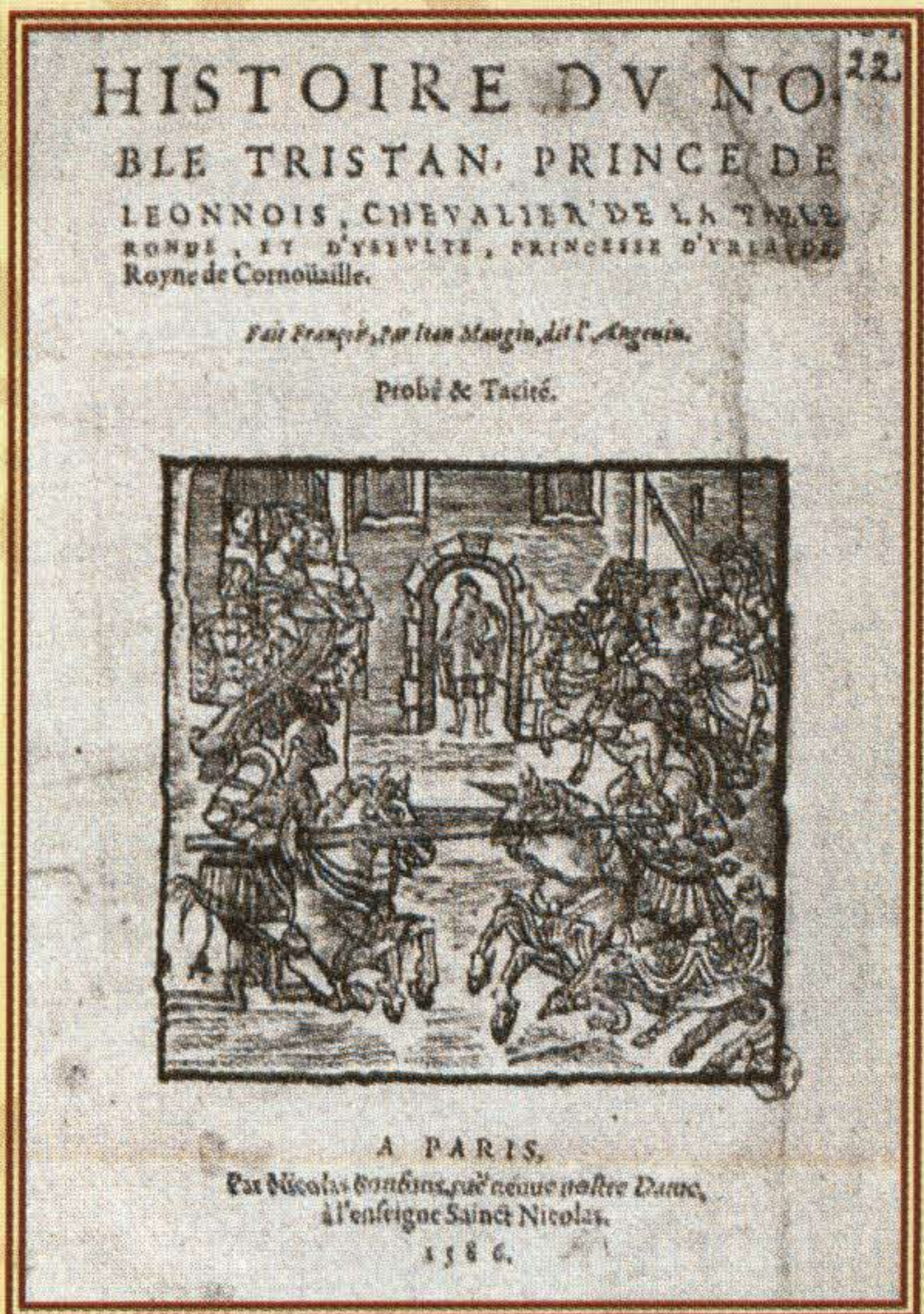
❖ Ο Τριστάνος, ήρωας μιας παλαιότατης διηγήσεως με κελτικές ρίζες, που συναντάται στην παράδοση πολλών χωρών της Ευρώπης.

❖ Ο Ogier ο Τρομερός, ήρωας των Σκανδιναβών.

❖ Ο Βελισάριος, ξακουστός στρατηγός του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιουστινιανού.

41.

42.

37. Ακρίτες. Ανώνυμο σχέδιο.

38. Ο Ζίγκφριντ κρατάει το σπαθί, με το οποίο έχει μόλις σκοτώσει τον δράκο. Εξώφυλλο έκδοσης για πιάνο, R. Wagner, "Siegfried", Breitkopf & Härtel: Λειψία 1914 μ.Χ.

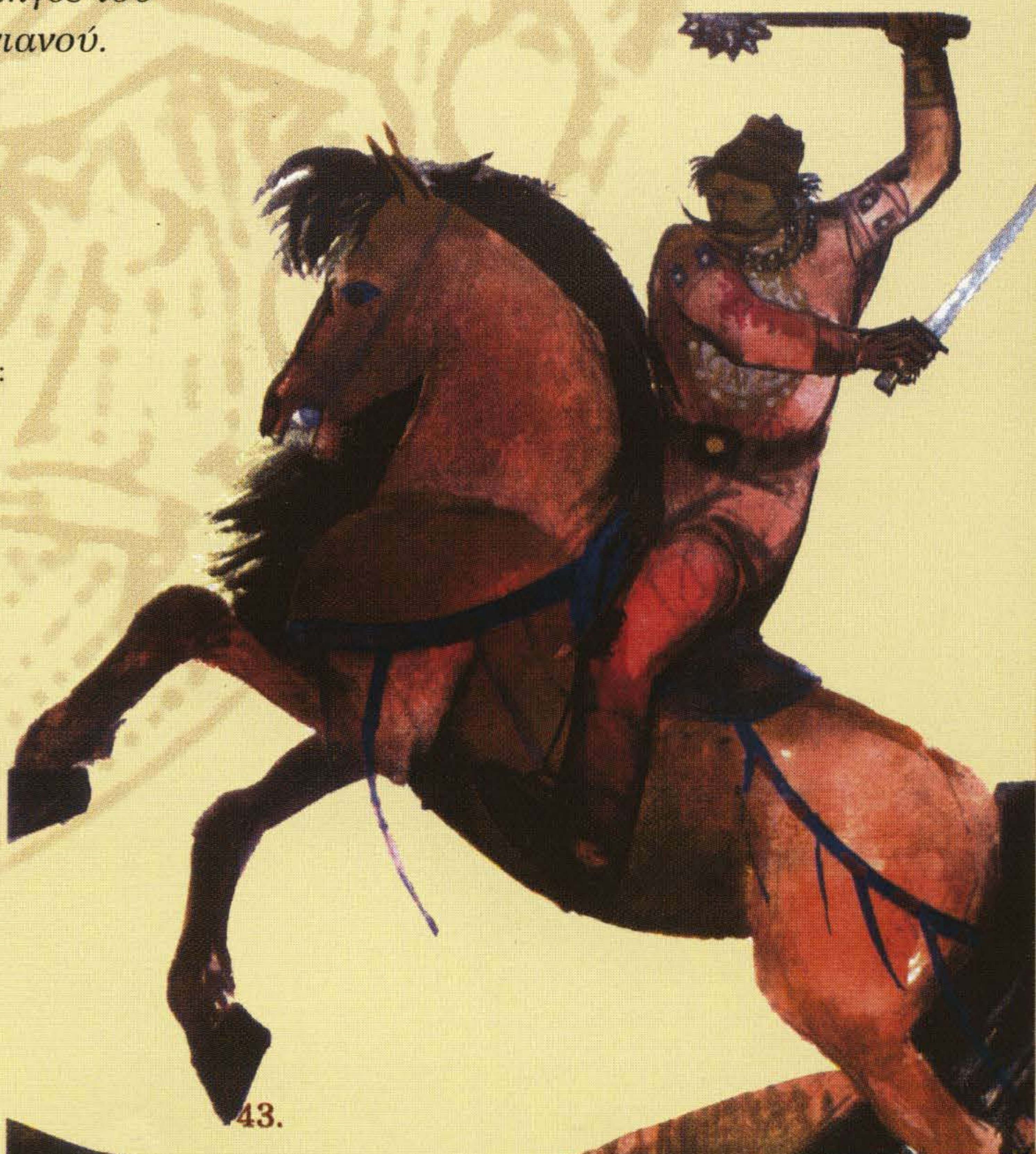
39. Οπλισμένος έφιππος άνδρας. Βυζαντινό ασπμένιο πιάτο, 12ος αι., ιδιωτική συλλογή.

40. Οι ιππότες της Στρογγυλής Τραπέζης από τον κύκλο του Αρθούρου. Μικρογραφία χειρογράφου, 15ος αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.

41. Το τουρκικό ακριτικό έπος του Κιόρογλου. Εξώφυλλο, «Κιόρογλου», Κωνσταντινούπολη 1872 μ.Χ.

42. Ο ήρωας Τριστάνος σε σκηνή μονομαχίας. Εξώφυλλο, Nicolas Bonfos, "Histoire du noble Tristan...", Παρίσι 1586 μ.Χ., Musée des Arts et Traditions Populaires.

43. Ο ήρωας του νότιας σλαβικής ακριτικής παράδοσης Κράλης Μάρκος. Σχέδιο του Peter Rashkov, από: "Bulgarian Heroic Epic in 33 songs", Σόφια 1982 μ.Χ.

43.

44.

The Voyage of the Acritic Legends

Although the acritic legends echo cross-border encounters, they were not restricted by frontiers. They travelled and were transmitted orally, following wandering popular bards, border fighters, travelling pilgrims and merchants. They moved along with the manuscripts and the educational exchanges from one region to another and were translated. We can detect each region's influence by studying the structure, the thematic content or the style of the acritic legends. We often come across inter-related verses and motifs in acritic poems. Each element always underwent changes in order to adapt to its new environment.

The widespread popularity of the acritic legends was due to the need of different peoples, who lived in similar historic conditions, to express themselves. They reflected the common socio-political

environment that prevailed in the different regions, pointing at the relationship between monarchs and subjects or the conflict between Arabs and Christians. Furthermore, the acritic tradition reflected the cross-border approach of different peoples, illustrated by the dual origin (Arab and Christian) of the Byzantine hero Digenis. Similarly the Spanish acritic tradition, following the long conquest of Spain by the Arabs, was influenced by Arabic culture, in which Byzantine influences were notable.

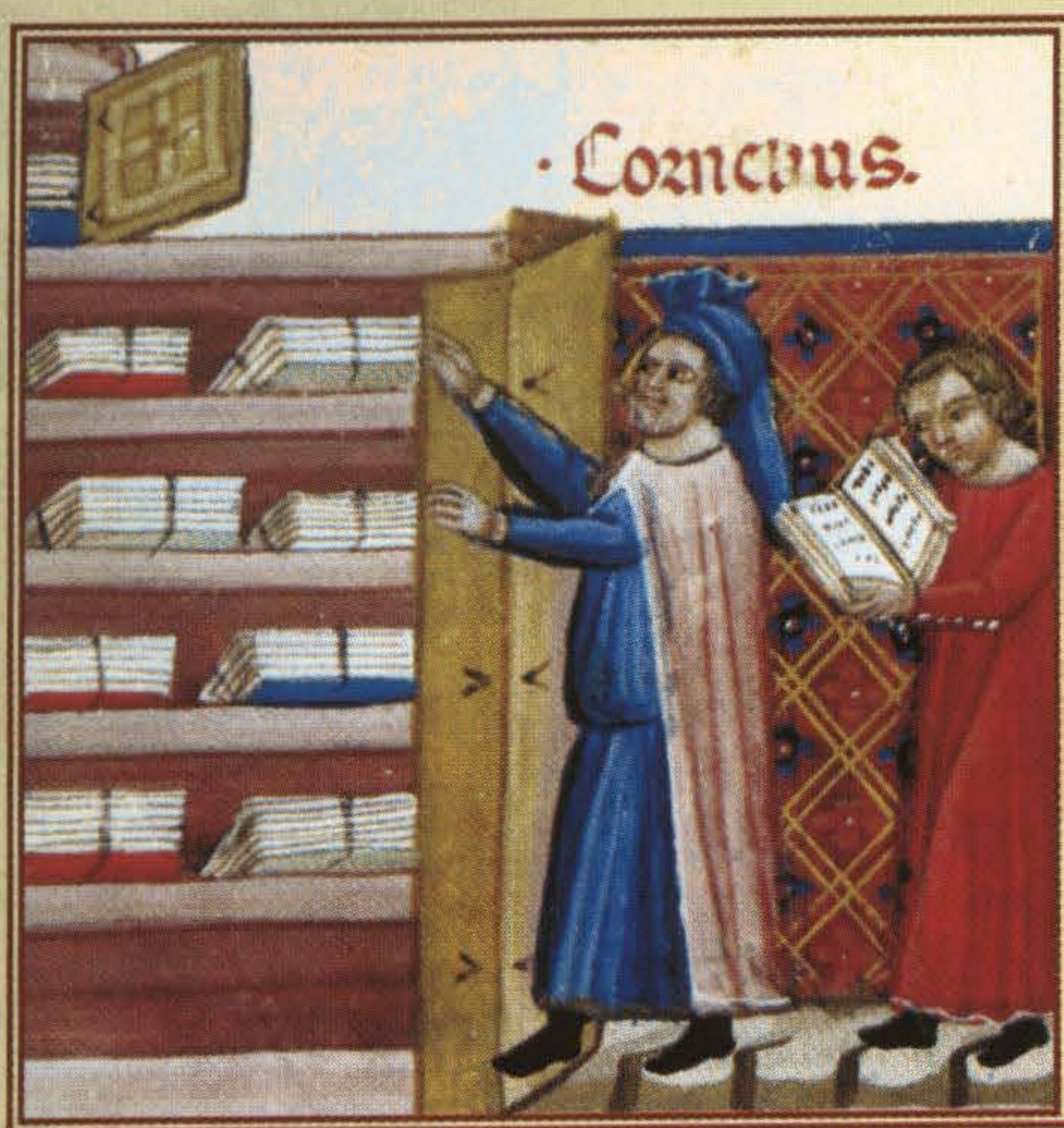
In this light, the acritic tradition constitutes an infallible witness to the communication lines, cultural interaction and even sympathy that bring together different peoples despite the differences that separate them on another level. After all, in every period, art and culture do not constitute a "limit" or a dividing line but a unifying factor of co-existence, communication and mutual respect. They also constitute the fundamental condition or, rather, the most important agent for the development of new common cultural forms i.e. the acculturation process.

45.

- 44. The hero Roland fighting against the Arab hero Ferragut. Capital, 12th century, palace of the Kings of Navarra.
- 45. The byzantine emperor Justinian escorted by archbishop Maximianus and possibly by general Belissarius. Mosaic (detail), 547 A.D., Ravenna, Saint Vitale.
- 46. Medieval library. Manuscript miniature, 14th century, Paris, Bibliothèque Nationale.
- 47. Warrior and dragon. Plate (part), 12th-13th centuries, Athens, Ancient Agora, Stoa of Attalus.
- 48. Warrior and dragon with five arrows piercing its neck. Plate (part), 12th-13th centuries, Ancient Agora, Stoa of Attalus.

46.

Το Ταξίδι των Ακριτικών Μύθων

Οι ακριτικοί μύθοι (λαϊκές διηγήσεις, παραδόσεις), αν και απηχούν συνοριακές αντιπαραθέσεις, δεν γνωρίζουν σύνορα. Ταξιδεύουν και διαδίδονται λόγω της προφορικότητας, με την οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι, ακολουθώντας περιπλανώμενους λαϊκούς τραγουδιστές, ακρίτες πολεμιστές, προσκυνητές που ταξιδεύουν για συμμετοχή σε μαζικά προσκυνήματα και εμπόρους. Με τη διακίνηση των χειρογράφων και την εκπαίδευση οι μύθοι μεταφέρονται από τη μια περιοχή στην άλλη και μεταφράζονται. Αλληλεπιδράσεις ανιχνεύονται συχνά σε παραμέτρους όπως η μορφολογία, το θεματικό περιεχόμενο ή το ύφος. Για παράδειγμα, συναντάμε συχνά στα ακριτικά ποιήματα στίχους και μοτίβα που συγγενεύουν. Πάντοτε βέβαια τα στοιχεία αναπροσαρμόζονται, για να ανταποκριθούν στην ιδιαιτερότητα κάθε νέου περιβάλλοντος.

Η ευρεία απήχηση των ακριτικών μύθων οφείλεται στην ταύτισή τους με τη σχετική ανάγκη έκφρασης πολλών λαών που ζουν υπό παρόμοιες ιστορικές συνθήκες. Το κοινό κοινωνικο-πο-

λιτικό περιβάλλον που αποτυπώνουν, όπως οι σχέσεις μεταξύ μοναρχών και υποτελών ή οι αντιπαραθέσεις Αράβων και Χριστιανών, αποτελεί συνδυαστικό κρίκο ανάμεσά τους. Η ακριτική παράδοση αντανακλά επίσης τη μεθοριακή προσέγγιση των λαών, κάτι που εκφράζει παραστατικά η διγένεια (αραβοχριστιανική καταγωγή) του βυζαντινού ήρωα «Διγενή». Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση της ακριτικής παράδοσης της Ισπανίας που, λόγω της μακρόχρονης αραβικής κατάκτησης, δέχεται έντονη την επίδραση του αραβικού πολιτισμού, στον οποίο σημειώνονται και βυζαντινές επιρροές.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ακριτική παράδοση αποτελεί αδιάψευστη μαρτυρία της πολύπλευρης επικοινωνίας, της πολιτισμικής αλληλεπίδρασης, ακόμα και της συμπάθειας που ενώνει τους λαούς, παρά τις αντιθέσεις που πιθανόν σε ένα άλλο επίπεδο τους χωρίζουν. Εξάλλου, σε όλες τις εποχές η τέχνη και ο πολιτισμός αποτελούν όχι «όριο», διαχωριστική γραμμή, αλλά παράγοντα σύγκλισης, επικοινωνίας και αλληλοσεβασμού· είναι ασφαλώς η βασική προϋπόθεση, μάλλον το βασικό μέσο, για τη διεργασία δημιουργίας κοινών νέων πολιτιστικών μορφών (acculturation process).

44. Ο ήρωας Ρολάνδος μάχεται με τον Άραβα ήρωα Ferragut. Κιονόκρανο, 12ος αι., παλάτι των Βασιλέων της Ναβάρρας.

45. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας Ιουστινιανός με τη συνοδεία του αρχιεπισκόπου Μαξιμιανού και ίσως του στρατηγού Βελισάριου. Ψηφιδωτό (λεπτομέρεια), 547 μ.Χ., Ραβέννα, Άγιος Βιτάλιος.

46. Μεσαιωνική βιβλιοθήκη. Μικρογραφία χειρογράφου, 14ος αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.

47. Πολεμιστής και δράκος. Πινάκιο (τμήμα), 12ος-13ος αι., Αθήνα, Αρχαία Αγορά, Στοά του Αττάλου.

48. Πολεμιστής και δράκος με πέντε βέλη στο λαιμό. Πινάκιο (τμήμα), 12ος-13ος αι., Αθήνα, Αρχαία Αγορά, Στοά του Αττάλου.

47.

48.

49.

Ancient Parallels

Parallel themes and motifs can be identified in acritic stories and in ancient written or oral mythical tradition. The heroic ideal that permeates the acritic tradition originates in antiquity. Hence, the hero's physiognomy, many symbols, themes and motifs found in the acritic legends correspond to model heroic personalities of antiquity, such as Hercules, Ulysses, Theseus, Achilles or Alexander the Great. Tales of abduction of women, battles with dragons, beasts and amazons are some of the parallels. In certain cases, the very nucleus of the acritic legends seems to be rooted in antiquity. Often, material belonging to ancient myths, that "travel" from nation to nation, is dialectically unified and transformed to the new acritic legend. The heroic acritic tradition is founded on the symbolic clash of the civilized world with real or mythical opponents across the borders. This is reflected in ancient Greece, in the figure of the heroic horse rider which is illustrated in reliefs of the 6th-4th century B.C. presented as offerings. His features revoke the tradition of the Athenian adolescent youth, who were sent to protect the city borders or "limits" from the threats of wild beasts or the "barbarians".

50.

51.

52.

The Medieval Heroic Ideal

Heroism, being a fundamental element of medieval and ancient military comportment, sealed the character of the acritic figure. In an environment of constant warfare, the model of the hero-warrior was meaningful across society. The Emperor, generals, knights, border fighters, but also the Warrior-Saint, the lover that contests his beloved, the frontier-zone farmers and even Death who fights the acritans, were all heroes. A standing military tradition informed the heroic ideal of that particular era. The ancient sources of the heroic model are numerous, the most important being the symbolic character of Hercules and the historical figure of Alexander the Great. The latter became the link between different heroic traditions, having gained trans-cultural recognition as the first among heroes. Moreover, during the medieval period, the life of Alexander becomes the subject of manuscripts and folk narrations, thus reviving Hellenistic and Roman fiction. Typically, the verb "alexandriize" came to mean "I become a hero like Alexander".

49. **Warrior saints.** Mural from a church, Ano Moni Drosopigis, Lampeia Ilias, 2001, H. Psychogiou.
50. **Saint Andronicus, armed, in a Byzantine general's uniform.** Molyvdovoulo (seal), 13th century, Munich, Staatliche Münzsammlung.
51. **Justinian I, in military dress, riding a horse following Victory.** Copy of a golden medal, 6th century, Athens, Numismatic Museum.
52. **Alexander the Great on horseback escorted by his troops.** Manuscript miniature, "Romance of Alexander", 14th century, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice.
53. **Hercules wrestling with the lion of Nemea.** Black-figured amphora, circa 510 B.C., Brescia, Museo Civico.
54. **Saint George and Demetrius in military dress.** Door, part of the iconscreen, 2nd half of 15th century, Tenos, Evangelistria Museum.

Αρχαία Πρότυπα

Στις ακριτικές ιστορίες εντοπίζονται παραλληλίες με την αρχαία γραπτή ή προφορική μυθολογική παράδοση. Το ηρωικό στοιχείο που διαποτίζει τις λαϊκές παραδόσεις που έχουν ως αφηγηρία τη ζωή των ακριτών πηγάζει από την αρχαιότητα. Έτσι, η φυσιογνωμία του ήρωα καθώς και πολλά σύμβολα, θέματα και μοτίβα των ακριτικών μύθων παραπέμπουν σε πρότυπες ηρωικές ή ηρωοποιημένες μορφές της αρχαιότητας, όπως ο Ηρακλής, ο Οδυσσέας, ο Θησέας, ο Αχιλλέας, ο Μ. Αλέξανδρος. Αρπαγές γυναικών, μάχες με δράκους, θηρία και Αμαζόνες είναι μερικές μόνο από τις παραλληλίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις και ο μυθολογικός πυρήνας των ακριτικών ιστοριών φαίνεται πως έχει αρχαιότερες ρίζες. Συχνά υλικό από διάφορους αρχαίους μύθους, που «ταξιδεύουν» από λαό σε λαό, ενοποιείται διαλεκτικά και διαμορφώνει τον νέο ακριτικό μύθο. Η αέναη μεθοριακή σύγκρουση του πολιτισμένου κόσμου με πραγματικούς ή μεταφορικούς αντιπάλους δομεί την ηρωική ακριτική παράδοση διαχρονικά. Σε αρχαία ελληνικά αναθηματικά ανάγλυφα του 6ου - 4ου αι. π.Χ. έχει αποτυπωθεί ο εικονογραφικός τύπος του ήρωα ιππέα. Τα χαρακτηριστικά του φαίνεται πως συνδέονται με το θεσμό της εφηβείας στην Αθήνα, όπου οι έφηβοι για δύο χρόνια φύλαγαν τα σύνορα-όρια του άστεως από την άγρια φύση και τους «βαρβάρους».

54.

53.

Το Μεσαιωνικό Ηρωικό Πρότυπο

Ο ηρωισμός αποτελεί βασικό στοιχείο της στρατιωτικής αγωγής του Μεσαίωνα, όπως και των προηγούμενων εποχών. Στο περιβάλλον των συνεχών πολεμικών αναμετρήσεων της εποχής, το πρότυπο του ήρωα πολεμιστή λειτουργεί σε διάφορα επίπεδα. Ηρωας είναι ο αυτοκράτορας, ο στρατηγός, ο ιππότης, ο ακρίτης στρατιώτης αλλά και ο στρατιωτικός άγιος, ο εραστής που διεκδικεί την καλή του, ο αγρότης των άκρων, ακόμα και ο Χάρος που παλεύει με τον ήρωα ακρίτη. Μια μακρά πολεμική παράδοση τροφοδοτεί τα ηρωικά ιδανικά της εποχής. Ποικίλες είναι οι αρχαίες πηγές του ηρωικού προτύπου με κυριότερες το συμβολικό πρόσωπο του Ηρακλή όσο και το ιστορικό του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που απέκτησε διαπολιτισμική αποδοχή ως ο πρώτος των ηρώων αποτελώντας τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις ηρωικές παραδόσεις. Μάλιστα, κατά τον Μεσαίωνα κυκλοφορούν λαϊκές διηγήσεις και χειρόγραφα για τον βίο του Αλεξάνδρου, που αποτελούν επιβιώσεις ελληνιστικών και ρωμαϊκών μυθιστορημάτων. Χαρακτηριστικά το ρήμα «αλεξανδρίζω», που χρησιμοποιείται την εποχή εκείνη, σημαίνει γίνομαι ήρωας σαν τον Αλέξανδρο.

49. Στρατιωτικοί άγιοι. Τοιχογραφία ναού, Άνω Μονή Δροσοπηγής, Λάμπεια Ηλείας, 2001, (φωτογραφία Ελένης Ψυχογιού).

50. Ο άγιος Ανδρόνικος, οπλισμένος, με στολή βυζαντινού στρατηγού. Μολυβδόβουλλο (σφραγίδα), 13ος αι., Μόναχο, Staatliche Münzsammlung.

51. Ο Ιουστινιανός Α' έφιππος, με στρατιωτική αμφίεση, ακολουθεί τη Νίκη. Αντίγραφο χρυσού μεταλλίου, 6ος αι., Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο.

52. Ο Μ. Αλέξανδρος, έφιππος, συνοδευόμενος από τους στρατιώτες του. Μικρογραφία χειρογράφου «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.

53. Ο Ηρακλής παλεύει με το λιοντάρι της Νεμέας. Μελανόμορφος αμοφορέας, περ. 510 π.Χ., Brescia, Museo Civico.

54. Οι άγιοι Γεώργιος και Δημήτριος με στρατιωτική εξάρτυση. Βημόθυρα, β' μισό 15ου αι., Τήνος, Μουσείο Ι. Ν. Ευαγγελίστριας.

55.

THE SETTING

The setting which provided the background to the European acritic stories was that of the military aristocracy of the Middle Ages. The western kings and local nobility along with the coterie of knights, the Byzantine military commanders and contingents of soldiers, the luxurious courts and palaces, the official majestic ceremonies; the military way of life with the battles, the care of the horses, the hunts, the collective dinners, all brought to life the environment that accommodated the heroes of the acritic myths.

The Architectural and Natural Setting

The architectural and natural setting were depicted in acritic stories with elegance and imagination. Acritic poetry abounds in detailed descriptions of castles, palaces, exquisite villas, meticulously planned gardens adorned with fountains, statues and all kinds of trees, thickly wooded forests, idyllic scenery. Such descriptions reflected the environment in which the monarchs, courtiers, and military nobility lived.

Military Life

Soldiers-battles

The daily affairs of the military nobility were the primary component of acritic stories and the social framework in which the heroes' actions unfolded. Corteges of mounted knights surrounded kings and lords at all times. Warriors were constantly on the alert since war pervaded their day to day existence. Battles were fought harshly with powerful armies.

56.

55. Byzantine villa. Mosaic floor, Thavraka, 5th century, Tunis, National Museum Bardo.

56. Battle scene. Manuscript miniature, France, 1460-1480 A.D., Paris, Musée Cluny

57. The palace of the goth king Theodoric in Ravenna. Mosaic, 6th century, Ravenna, Saint Apollinarius.

58. The Tower of London. Manuscript miniature, circa 1440 A.D., London, British Library.

59. Battle scene. Manuscript miniature, 14th century, Paris, Bibliothèque nationale.

Το σκηνικό μέσα στο οποίο διαδραματίζονται οι ευρωπαϊκές ηρωικές ακριτικές ιστορίες είναι εκείνο των κύκλων της στρατιωτικής αριστοκρατίας του Μεσαίωνα. Οι βασιλείς και οι τοπικοί άρχοντες της Δύσης με τις ακολουθίες ιπποτών και οι στρατιωτικοί αρχηγοί της βυζαντινής περιφέρειας με τις ομάδες στρατιωτών· τα πολυτελή παλάτια και οι επαύλεις, οι επίσημες τελετές και η μεγαλοπρέπεια· ο στρατιωτικός βίος και η καθημερινότητα με τις μάχες, τη φροντίδα των αλόγων, το κυνήγι, τα ομαδικά γεύματα· όλα «ζωντανεύουν» το περιβάλλον, στο οποίο κινούνται και δρουν οι ήρωες των ακριτικών μύθων.

58.

55. Βυζαντινή έπαυλη. Μωσαϊκό δάπεδο, Θάβρακα, 5ος αι., Τύνιδα, Εθνικό Μουσείο Bardo.
56. Σκηνή μάχης. Μικρογραφία χειρογράφου, Γαλλία, 1460-1480 μ.Χ., Παρίσι, Musée Cluny.
57. Το παλάτι του Γότθου βασιλιά Θεοδώριχου στη Ραβέννα. Ψηφιδωτό, 6ος αι., Ραβέννα, Άγιος Απολλινάριος.
58. Ο Πύργος του Λονδίνου. Μικρογραφία χειρογράφου, περ. 1440 μ.Χ., Λονδίνο, British Library.
59. Σκηνή μάχης. Μικρογραφία χειρογράφου, 14ος αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.

57.

Αρχιτεκτονικό και Φυσικό Περιβάλλον

Το αρχιτεκτονικό και φυσικό περιβάλλον αποδίδεται με γλαφυρότητα και φαντασία στις ακριτικές ιστορίες. Η ακριτική ποίηση βρίθει λεπτομερών περιγραφών κάστρων, παλατιών και πολυτελών επαύλεων, επιμελώς σχεδιασμένων και διακοσμημένων κήπων με συντριβάνια, αγάλματα και κάθε λογής δέντρα, πυκνών και σκιερών δασών και παραδεισένιων τοπίων, αντικατοπτρίζοντας το περιβάλλον στο οποίο ζούσαν οι μονάρχες, οι αυλικοί και η στρατιωτική αριστοκρατία της εποχής.

Στρατιωτικός Βίος

Στρατιώτες - μάχες

Πρωταγωνιστικό ρόλο στις ακριτικές ιστορίες παίζει ο καθημερινός βίος και οι ασχολίες της στρατιωτικής αριστοκρατίας, η οποία αποτελεί το κοινωνικό πλαίσιο δράσης των ηρώων. Ακολουθίες ιππέων στρατιωτών περιστοιχίζουν βασιλείς και άρχοντες σε όλες τις περιστάσεις. Οι πολεμιστές βρίσκονται διαρκώς σε επιφυλακή, καθώς ο πόλεμος είναι μέρος της καθημερινότητάς τους. Οι μάχες που διεξάγονται είναι σκληρές και οι στρατιωτικές δυνάμεις ισχυρές.

59.

60.

Weaponry

The soldier always took with him his arms and his horse, which were an inseparable part of his military identity, functioning almost as an extension of his body. Lances, sticks, clubs, bows, shields and finely made swords were part of the soldier's armoury. In many instances, magical powers and qualities were attributed to the weapons. The swords were personified, given proper names and used by their bearers almost as if they possessed a soul. Each sword had a splendid history, passed on from one hero to the next. The acritan hero usually inherited the sword from his father, or he won it from a defeated opponent.

61.

Royal Hunt

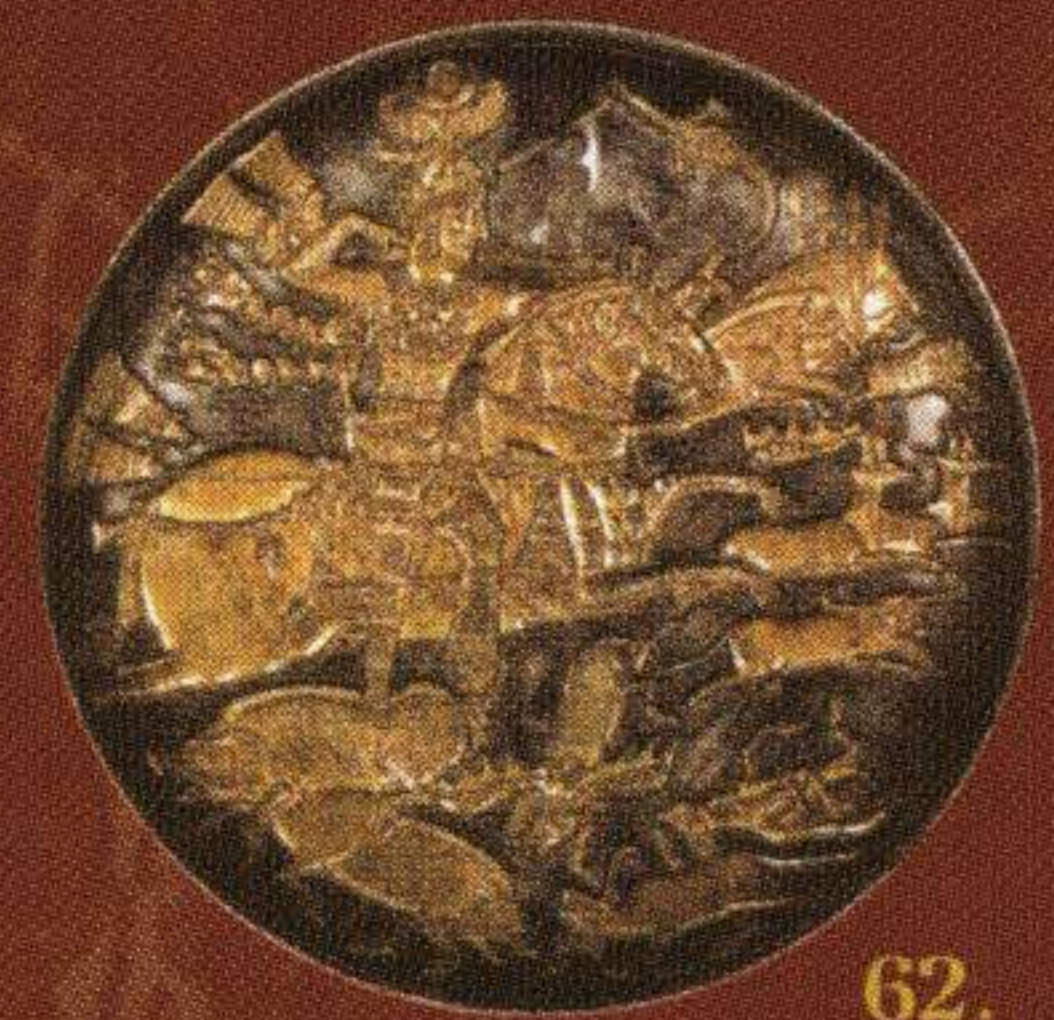
Hunting scenes, whether they described a group or an individual hunter, were frequently found in acritic poetry. Hunting, especially when organized for groups of nobles, was dearly loved and was a major aristocratic pastime during the Middle Ages. In particular, the hunt for wild

animals provided an opportunity for able soldiers to demonstrate their strength, prowess and skill in using weapons, affirming their

social status at the same time. Hunting was a basic feature of the military training of youth and heroes in antiquity and continued to occupy a primary position in military education during the Middle Ages.

Horses

In acritic poetry horses, like swords, acquired a personality, bore names and became the heroes' faithful companions. An able and fast horse was a factor of vital importance for a warrior's success on the battlefield. The horse was the aristocratic symbol par excellence; nobility had been identified with the cavalry since antiquity, as acquiring and maintaining a horse was extremely costly. In the acritic stories there are vivid descriptions of horses adorned with fine apparel, reflecting the social and economic status of the rider.

62.

63.

- 60. Scene depicting the transport of arms. Bayeux Tapestry, 11th century, Bayeux, Musée de la Tapisserie de Bayeux.
- 61. A band of men hunting a lion. Mosaic (detail), Antioch, beginning of 4th century, Paris, Louvre.
- 62. Persian king in a hunting scene. Cup, Iran, 7th century, Paris, Bibliothèque Nationale.
- 63. A band of men hunting a lion. Small box, Constantinople, 10th century, Troyes, Cathedral.
- 64. Nobles departing for a hunt. Tapestry, the Low Countries, circa 1520 A.D., Paris, Musée Cluny.
- 65. Alexander the Great with his horse, Boukephalos. Manuscript miniature, "Romance of Alexander", 14th century, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice.
- 66. The emblems of the "Magister of the holy officia". Manuscript miniature, mid 15th century, Oxford, Bodleian Library.

Όπλα

Οι στρατιώτες έχουν πάντοτε μαζί τους τα όπλα και τα άλογά τους, που αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της στρατιωτικής τους ιδιότητας, λειτουργώντας σχεδόν ως προέκταση του σώματός τους. Κοντάρια, ραβδιά, ρόπαλα, τόξα, ασπίδες και σπαθιά περίτεχνα διακοσμημένα αποτελούν τον στρατιωτικό εξοπλισμό. Πολλές φορές στα όπλα αποδίδονται μαγικές ιδιότητες και δυνάμεις. Τα σπαθιά ιδιαίτερα προσωποποιούνται, έχουν ονόματα και οι ήρωες τα αντιμετωπίζουν σχεδόν σαν να είναι έμψυχα. Έχουν τη δική τους λαμπρή ιστορία και περνούν από τον έναν ήρωα στον άλλο. Το σπαθί του ο ακρίτης ήρωας συνήθως το κληρονομεί από τον πατέρα του ή το κερδίζει επάξια αποσπώντας το από κάποιον ισχυρό αντίπαλο τον οποίο νικά.

Άλογα

Στην ακριτική ποίηση τα άλογα, όπως και τα σπαθιά, αποκτούν προσωπικότητα, έχουν ονόματα και είναι πιστοί σύντροφοι των ηρώων. Ένα καλό και γρήγορο πολεμικό άλογο είναι παράγοντας καθοριστικής σημασίας για την επιτυχία του πολεμιστή στα πεδία των μαχών. Το άλογο είναι το κατεξοχήν σύμβολο της αριστοκρατίας, που είναι ταυτισμένη, ήδη από την αρχαιότητα, με το ιππικό, καθώς η απόκτηση και η συντήρηση των αλόγων είναι ιδιαίτερα δαπανηρή. Στις ακριτικές ιστορίες υπάρχουν εναργείς περιγραφές αλόγων στολισμένων που περιλαμβάνουν περίτεχνη σκευή με πολύτιμους λίθους και μέταλλα, στοιχείο που αντανακλά την κοινωνική και οικονομική θέση του ιππέα.

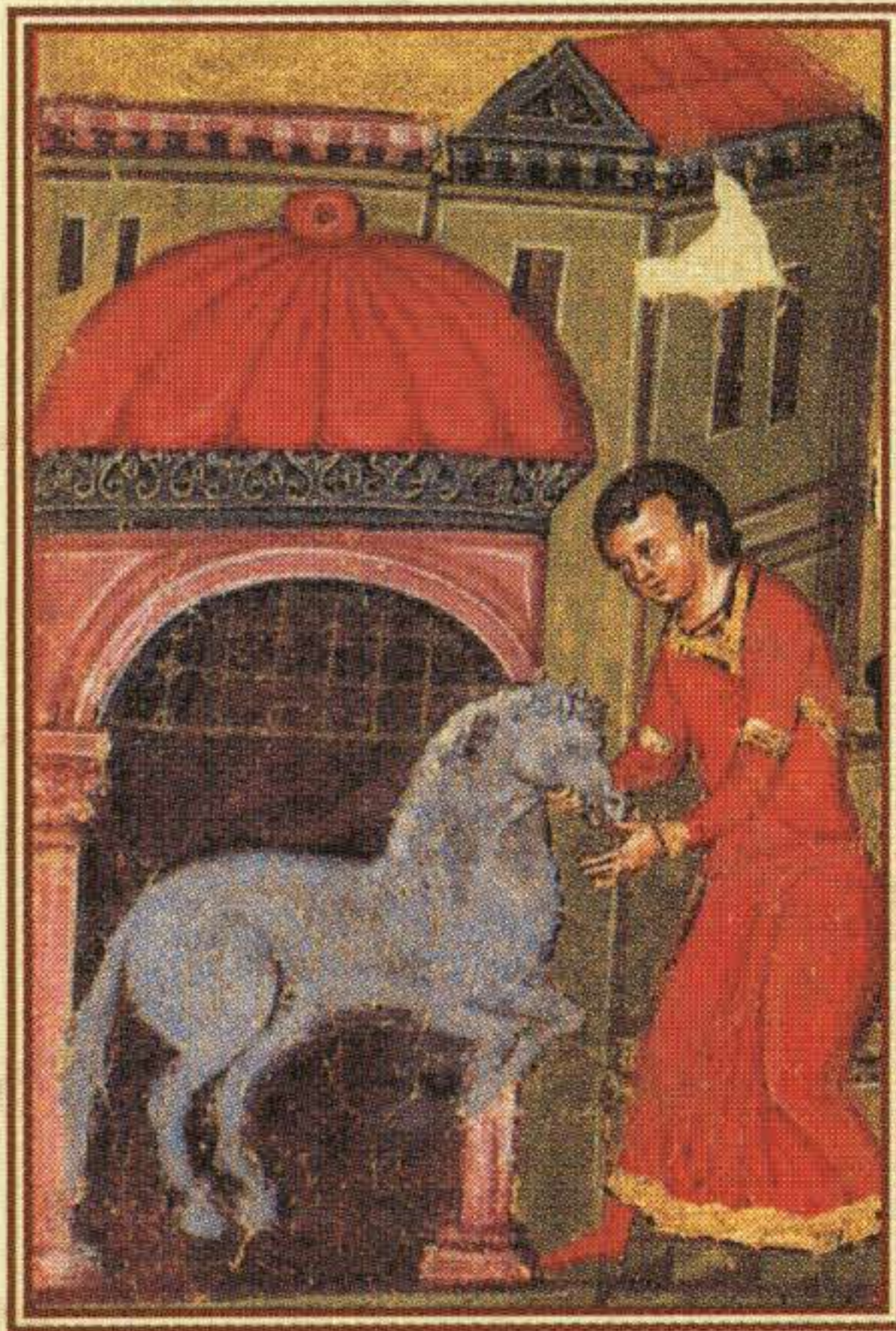
Αρχοντικό κυνήγι

Οι σκηνές κυνηγιού είναι συχνές στην ακριτική ποίηση είτε ως ομαδική δραστηριότητα, είτε ως ατομική. Κατά τον Μεσαίωνα το κυνήγι, και δη το οργανωμένο, στο οποίο συμμετέχουν ομάδες ευγενών, είναι μια ιδιαίτερα προσφιλής, κατεξοχήν αριστοκρατική συνήθεια. Ιδιαίτερα μάλιστα το κυνήγι άγριων ζώων δίνει τη δυνατότητα στους ικανούς στρατιώτες να επιδείξουν τη δύναμη, την ανδρεία και την επιδεξιότητά τους στη χρήση των όπλων και αποτελεί παράγοντα κοινωνικής καταξίωσης. Το κυνήγι ήταν βασικό στοιχείο της στρατιωτικής εκπαίδευσης των νέων και των ηρώων ήδη από την αρχαιότητα και εξακολουθεί να κατέχει πρωταρχική θέση στην εκπαίδευση των στρατιωτών του Μεσαίωνα.

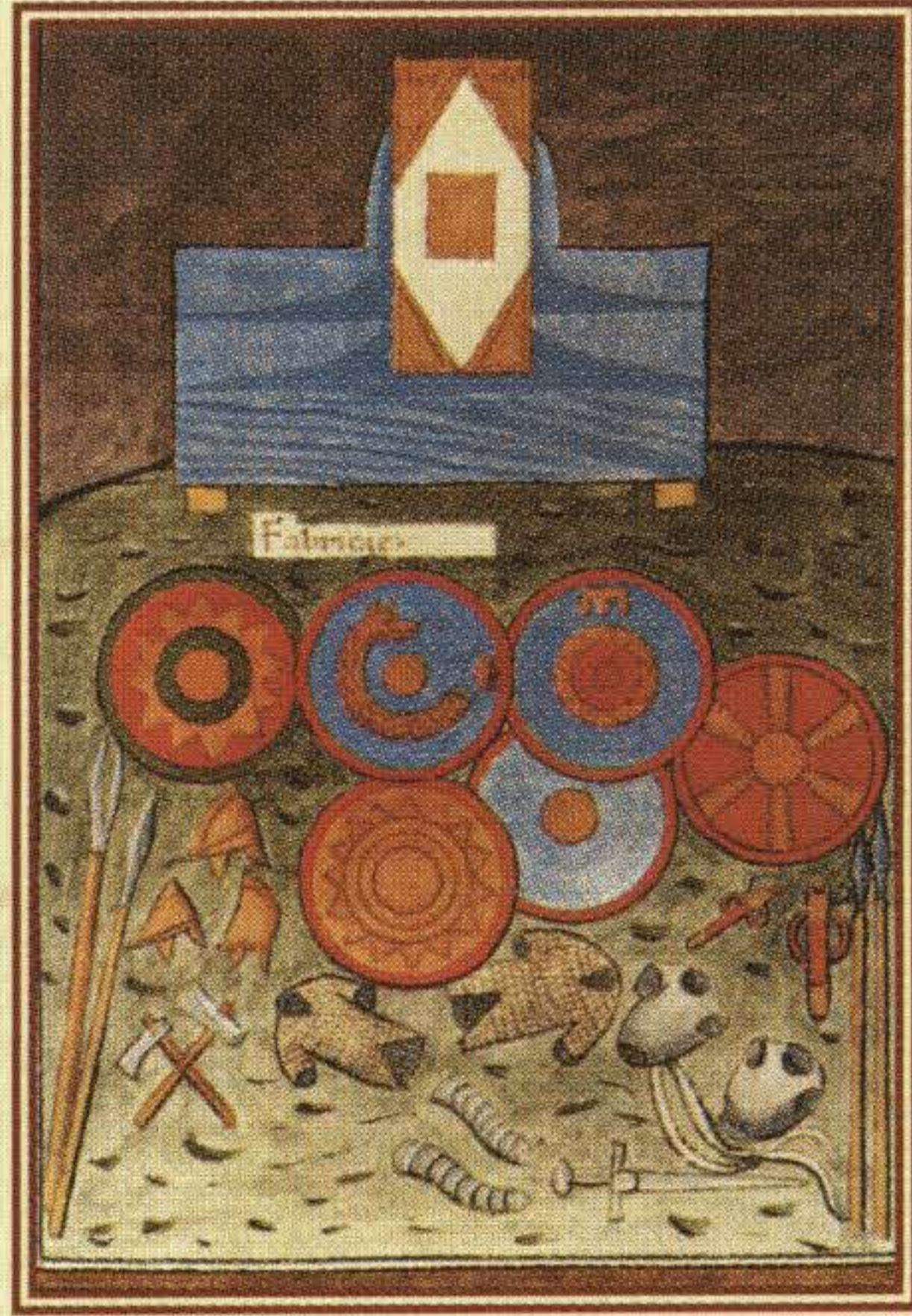
60. Σκηνή μεταφοράς όπλων. Ταπισερί του Bayeux, 11ος αι., Bayeux, Musée de la Tapisserie de Bayeux.
61. Ομαδικό κυνήγι λιονταριού. Μωσαϊκό (λεπτομέρεια), Αντιόχεια, αρχές 4ου αι., Παρίσι, Louvre.
62. Πέρσης βασιλιάς σε σκηνή κυνηγιού. Κύπελλο, Ιράν, 7ος αι., Παρίσι, Bibliothèque Nationale.
63. Ομαδικό κυνήγι λιονταριού. Κιβωτίδιο, Κωνσταντινούπολη, 10ος αι., Troyes, Καθεδρικός Ναός.
64. Αναχώρηση ευγενών για κυνήγι. Ταπισερί, Κάτω Χώρες, περ. 1520 μ.Χ., Παρίσι, Musée Cluny.
65. Ο Μέγας Αλέξανδρος με το άλογό του, τον Βουκεφάλα. Μικρογραφία χειρογράφου «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.
66. Εμβλήματα του «μαγίστρου των θείων οφθικίων». Μικρογραφία χειρογράφου, μέσα 15ου αι., Οξφόρδη, Bodleian Library.

64.

65.

66.

67.

Feasts

The acritans lived a communal military life, apparent in the communal noble feasts in which warriors ate, drank and were entertained by listening to live music and heroic songs.

Music

Music and songs accompanied many scenes in acritic stories relating to love, battles, ceremonies, social gatherings and feasts. Accounts of the musical culture of the Middle Ages make ample reference to the musical instruments of the time. These instruments have also been illustrated in medieval art, allowing us to make comparisons with ancient instruments as well as modern ones; hence, we are able to observe the evolution and/or preservation of their form over time.

68.

- 67. SA contingent of soldiers feasting. Bayeux Tapestry, 11th century, Bayeux, Musée de la Tapisserie de Bayeux.
- 68. Scene depicting a musician who is probably holding a byzantine "lagouto". Clay cup, Thessaloniki, 14th century, Thessaloniki, Museum of Byzantine Culture.
- 69. Meal accompanied by the sounds of musical instruments. Manuscript miniature, "Romance of Alexander", 14th century, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice.
- 70. A group of musicians. Mural, 1546 A.D., Agion Oros, Nave, Monastery of Stavronikita.
- 71. A medieval musical instrument, the oval-shaped viola with neck. Relief (detail), 12th century, "Portico de Gloria", Cathedral de Santiago de Compostela.
- 72. A modern replica of the oval-shaped viola with a neck. Workshop and Archive for Musical Documentation, 1993 Lugo Handicraft and Design Centre.
- 73. Muse playing a string instrument or "pandoura". Relief (detail), Mantinea, 4th century, Athens, National Archaeological Museum.
- 74. Musicians playing "tambouras" and trumpet. Mural (detail), 16th century, Agion Oros, Moni Koutloumousiou.
- 75. Dance scene. Mural (detail), 18th century, Agion Oros.

69.

70.

Μουσική

Η μουσική και τα τραγούδια συνοδεύουν πολλές σκηνές των ακριτικών ιστοριών που συνδέονται με τον έρωτα, τις μάχες, τις διάφορες επίσημες τελετές και κοινωνικές εκδηλώσεις, τα ομαδικά γεύματα. Πληθώρα αναφορών σε μεσαιωνικά μουσικά όργανα αποτελούν μαρτυρίες για τον μουσικό πολιτισμό της εποχής. Τέτοια μουσικά όργανα έχουν αποτυπωθεί και εικονογραφικά στη μεσαιωνική τέχνη, κάτι που μας βοηθά να τα συσχετίσουμε με αρχαιότερα αλλά και σύγχρονα όργανα, διαπιστώνοντας τη μακρά πορεία τους μέσα στον χρόνο, την εξέλιξη ή τη διατήρηση της μορφής τους.

71.

72.

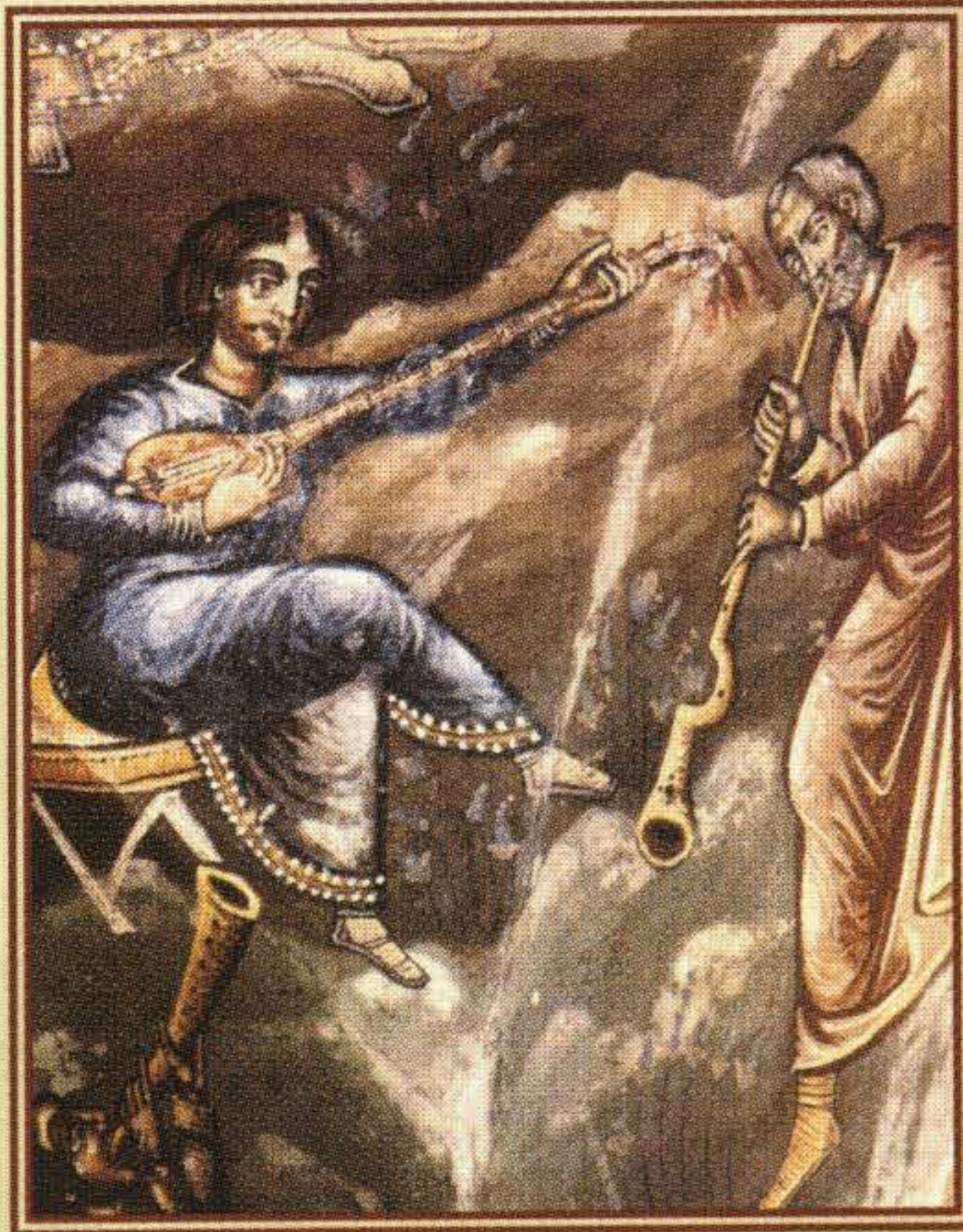
Γεύματα

Η στρατιωτική ζωή των ακριτών έχει ως κύριο χαρακτηριστικό της τη συλλογικότητα, μια έκφανση της οποίας είναι τα ομαδικά αρχοντικά γεύματα, στα οποία οι στρατιώτες τρώνε, πίνουν και διασκεδάζουν ακούγοντας μουσική και ηρωικά τραγούδια.

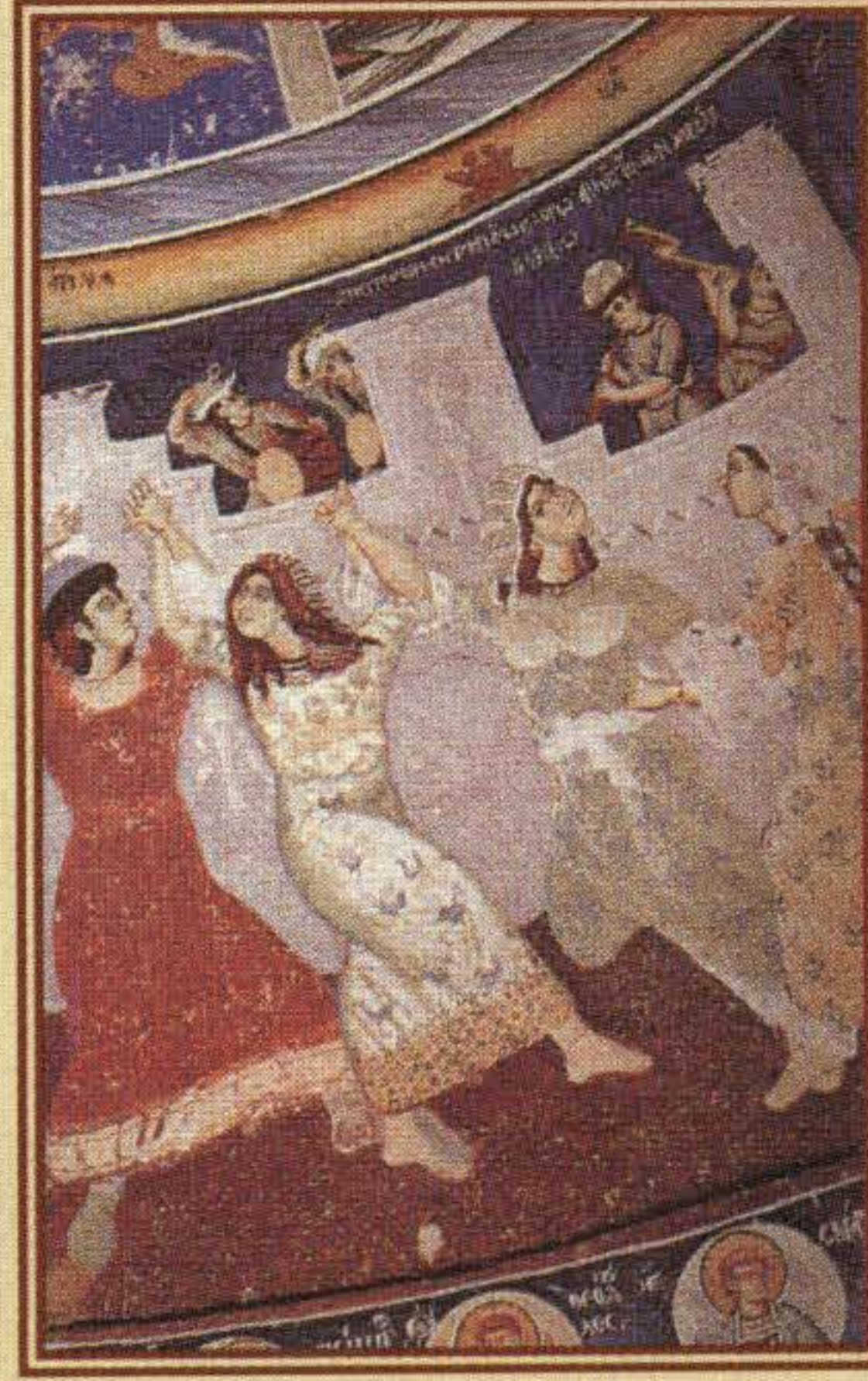
- 67. Σκηνή ομαδικού γεύματος στρατιωτών. Ταπισερί του Bayeux, 11ος αι., Musée de la Tapisserie de Bayeux.
- 68. Παράσταση μουσικού, ο οποίος κρατεί μάλλον βυζαντινό λαγούτο. Πήλινη εφυαλωμένη κούπα, Θεσσαλονίκη, 14ος αι., Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.
- 69. Γεύμα υπό τους ήχους μουσικών οργάνων. Μικρογραφία χειρογράφου «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.
- 70. Ομάδα οργανοπαικτών. Τοιχογραφία, 1546 μ.Χ., Άγιον Όρος, Καθολικό της Μονής Σταυρονικήτα.
- 71. Μεσαιωνικό μουσικό όργανο, ωσειδής βιόλα με μπράτσο. Ανάγλυφο (λεπτομέρεια), 12ος αι., "Portico de Gloria", Cathedral de Santiago de Compostela, Ισπανία.
- 72. Σύγχρονο αντίγραφο βιόλας σε σχήμα οβάλ με μπράτσο. Εργαστήριο και Αρχείο Μουσικής Τεκμηρίωσης, 1993 μ.Χ. Κέντρο Χειροτεχνίας και Σχεδιασμού του Lugo, Ισπανία.
- 73. Μούσα παίζει τρίχορδο ή πανδούρα. Ανάγλυφο (λεπτομέρεια), Μαντίνεια, 4ος αι., Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
- 74. Μουσικοί παίζουν ταμπουρά και τρομπέτα. Τοιχογραφία (λεπτομέρεια), 16ος αι., Άγιον Όρος, Μονή Κουτλουμουσίου.
- 75. Σκηνή χορού. Τοιχογραφία (λεπτομέρεια), 18ος αι., Άγιον Όρος.

73.

74.

75.

76.

77.

THE HERO

Acritic stories are stories of love and violence. They speak of wondrous deeds and great love. The heroes of the acritic tradition are in constant action along the borders, both actual and symbolic: political, ethnic, psychological, existential, and physical borders; borders between reality and fantasy, war and peace, life and death, youth and maturity, compassion and violence. The different stages in the lives of the acritans symbolize the critical borderlines marking the human condition.

The Chosen

Birth and heroic descent

The hero's birth is usually distinguished by miraculous or extraordinary instances of conception or birth, which signal the birth of a "chosen" child and foreshadow a wondrous future.

The hero is descended from noble parents, even though in certain instances he is not raised by them, and is unaware of his lineage. His father is a noble warrior full of prowess, with a past filled with numerous battles and victories over powerful adversaries. "Heroic Blood" descends from father to son. The fact that the heroes were born in frontier areas usually made them of mixed descent. In the case of Digenis Acrites, his father was an honoured Saracen (Arab) warrior who kidnapped a Byzantine princess, during a battle against the Byzantines, proceeded to marry her after having first agreed to become baptized Christian and to reside within the confines of the Byzantine empire. Thus, the two races were united in one Digenis literally translates to "of dual descent", symbolizing the reconciliation of the Byzantines and the Arabs, following the military successes of the former over the

latter during the 10th century AD. We find the same phenomenon, that is, heroes of mixed descent, in the Spanish epic folk songs.

Miraculous child

At a young age the hero is captivated by the deeds and the glory of brave warriors, and manifests his strong wish to imitate them. His supernatural powers become apparent early on through his deeds and the trials that he is successfully able to overcome.

The young hero passes through a period of initiation in order to prove his worth to society and assume his proper social position. His training, perigrinations, battles, hunting of wild beasts, and the trials he has to face, symbolize the rites of initiation from youth to maturity. During this particular period in his life, the hero inherits from his father the symbols of power such as land, arms or horses. The trials for the acquisition of his father's arms are proof of the child's descent and of his ability to employ them with great skill. Ritual initiations in acritic poetry have their roots in antiquity, and were able to survive in the popular folk tradition of the Middle Ages, and in certain regions they are visible even to this day.

76. The infant Hercules strangling two snakes. Red-figured pitcher, circa 480 B.C., Paris, Louvre.
77. Alexander the Great on horseback escorted by his troops. Manuscript miniature, "Romance of Alexander", 14th century, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice.
78. The tasks of Theseus the hero. Inside of a red-figured cup, circa 440-430 B.C. London, British Museum.
79. The young Theseus lifting a boulder to get his father's sword and sandals, thus discovering his true ancestry. Roman relief, 1st century A.D., London, British Museum.
80. A falconer seizing an animal possibly a deer. Byzantine plate (part), Thebes, late 12th - early 13th centuries, Athens, 1st Ephorate of Byzantine Antiquities.

Οι ακριτικές ιστορίες είναι ιστορίες βίας και αγάπης. Μιλούν για θαυμαστά κατορθώματα και μεγάλους έρωτες. Οι ήρωες της ακριτικής παράδοσης κινούνται διαρκώς στα «όρια», πραγματικά και συμβολικά. Όρια πολιτικά και εθνικά, ψυχολογικά, σωματικά και υπαρξιακά: όρια μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας, ειρήνης και πολέμου, ζωής και θανάτου, μεταξύ νιότης και ωριμότητας, μεταξύ ευαισθησίας και βιαιότητας. Τα διάφορα επεισόδια της ζωής των ακριτών ηρώων συμβολίζουν αυτά τα κρίσιμα μεταίχμια της ανθρώπινης ύπαρξης.

«Ο Εκλεκτός»

Γέννηση και ηρωική καταγωγή

78.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η γέννηση του ήρωα χαρακτηρίζεται από θαυμάσια ή παραβατικά επεισόδια σύλληψης ή τοκετού, στοιχείο που σηματοδοτεί τη γέννηση ενός «εκλεκτού» τέκνου και προοικονομεί το θαυμαστό του μέλλον.

Ο ήρωας είναι παιδί γονέων ευγενών, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις μεγαλώνει χωρίς αυτούς, αγνοώντας την καταγωγή του. Ο πατέρας του είναι ανδρείος και ικανός πολεμιστής, με πλούσιο παρελθόν μαχών και επιτυχιών κατά πολλών ισχυρών αντιπάλων. Το «ηρωικό αίμα» περνάει από τον πατέρα στον γιο. Συχνά η μεθοριακή όσμωση εκφράζεται στους ακριτικούς μύθους με τη διγένεια των ηρώων. Στην περίπτωση του Διγενή Ακρίτη, ο πατέρας είναι ένας τιμημένος Σαρακηνός (Αραβας) πολεμιστής, που σε μια μάχη με τους Βυζαντινούς απάγει και κατόπιν παντρεύεται μια Βυζαντινή αρχοντοπούλα, αφού δέχεται να βαπτισθεί χριστιανός και να ζήσει στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Έτσι, δύο γένη ενώνονται σε ένα (Διγενής=από δύο γένη), κάτι που συμβολίζει τη συμφιλίωση Βυζαντινών-Αράβων, μετά τις στρατιωτικές επιτυχίες των πρώτων κατά τον 10ο αι. Αλλά και στην ισπανική ακριτική παράδοση συναντάμε ακρίτες ήρωες με μικτή καταγωγή.

80.

Το θαυμάσιο παιδί

Ο ακρίτης ήρωας από την παιδική κιόλας ηλικία συναρπάζεται από τα κατορθώματα και τη δόξα γενναίων πολεμιστών και εκδηλώνει έντονη επιθυμία να τους μιμηθεί. Οι υπερφυσικές του δυνάμεις εκδηλώνονται πρόωρα, μέσα από κατορθώματα και δοκιμασίες τις οποίες περνά με επιτυχία.

79.

Ο νεαρός ήρωας περνάει μια περίοδο μύησης, προκειμένου να καταξιωθεί κοινωνικά και να αναλάβει τον κοινωνικό του ρόλο. Το μνηπικό αυτό πέρασμά του από την παιδική ηλικία στην ωρίμανση συμβολίζουν η εκπαίδευσή του, η περιπλάνηση, οι αγώνες, το κυνήγι και οι δοκιμασίες στις οποίες συμμετέχει. Πολλές φορές ακόμα ο ήρωας σε αυτό το στάδιο κληρονομεί από τον πατέρα του σύμβολα ισχύος, όπως γη, όπλα ή άλογα. Η δοκιμασία της απόκτησης των όπλων του πατέρα λειτουργεί ως τεκμήριο της καταγωγής του και της ικανότητάς του να τα χρησιμοποιήσει. Συχνά σε αυτό το στάδιο, μέσα από τις πρώτες εκδηλώσεις της υπερφυσικής του δύναμης, αποκαλύπτεται η μέχρι τότε άγνωστη αριστοκρατική καταγωγή του ήρωα. Ανάλογα επεισόδια της ακριτικής παράδοσης αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο λαϊκών μνηπικών τελετουργιών που, έχοντας τις ρίζες τους στην αρχαιότητα, διατηρήθηκαν στη λαϊκή παράδοση του Μεσαίωνα, φτάνοντας σε ορισμένες περιοχές και ως τις μέρες μας.

76. Ο Ηρακλής, σε βρεφική ηλικία, πνίγει δύο φίδια. Ερυθρόμορφο αγγείο, περ. 480 π.Χ., Παρίσι, Louvre.

77. Ο Μ. Αλέξανδρος, έφιππος, συνοδευόμενος από τους στρατιώτες του. Μικρογραφία χειρογράφου «Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου», 14ος αι. μ.Χ., Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας.

78. Οι άθλοι του ήρωα Θησέα. Εσωτερικό ερυθρόμορφης κύλικας, περ. 440-430 π.Χ., Λονδίνο, British Museum

79. Ο νεαρός Θησέας ανασπκώνει βράχο για να πάρει το σπαθί και τα σανδάλια του πατέρα του, μαθαίνοντας έτσι την καταγωγή του. Ρωμαϊκό ανάγλυφο, 1ος αι. μ.Χ., Λονδίνο, British Museum.

80. Κυνηγός γερακάρης κρατεί με τα δύο του χέρια ζω, πιθανόν ελάφι. Βυζαντινό πινάκιο (τμήμα), Θήβα, τέλη 12ου-αρχές 13ου αι., Αθήνα, 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

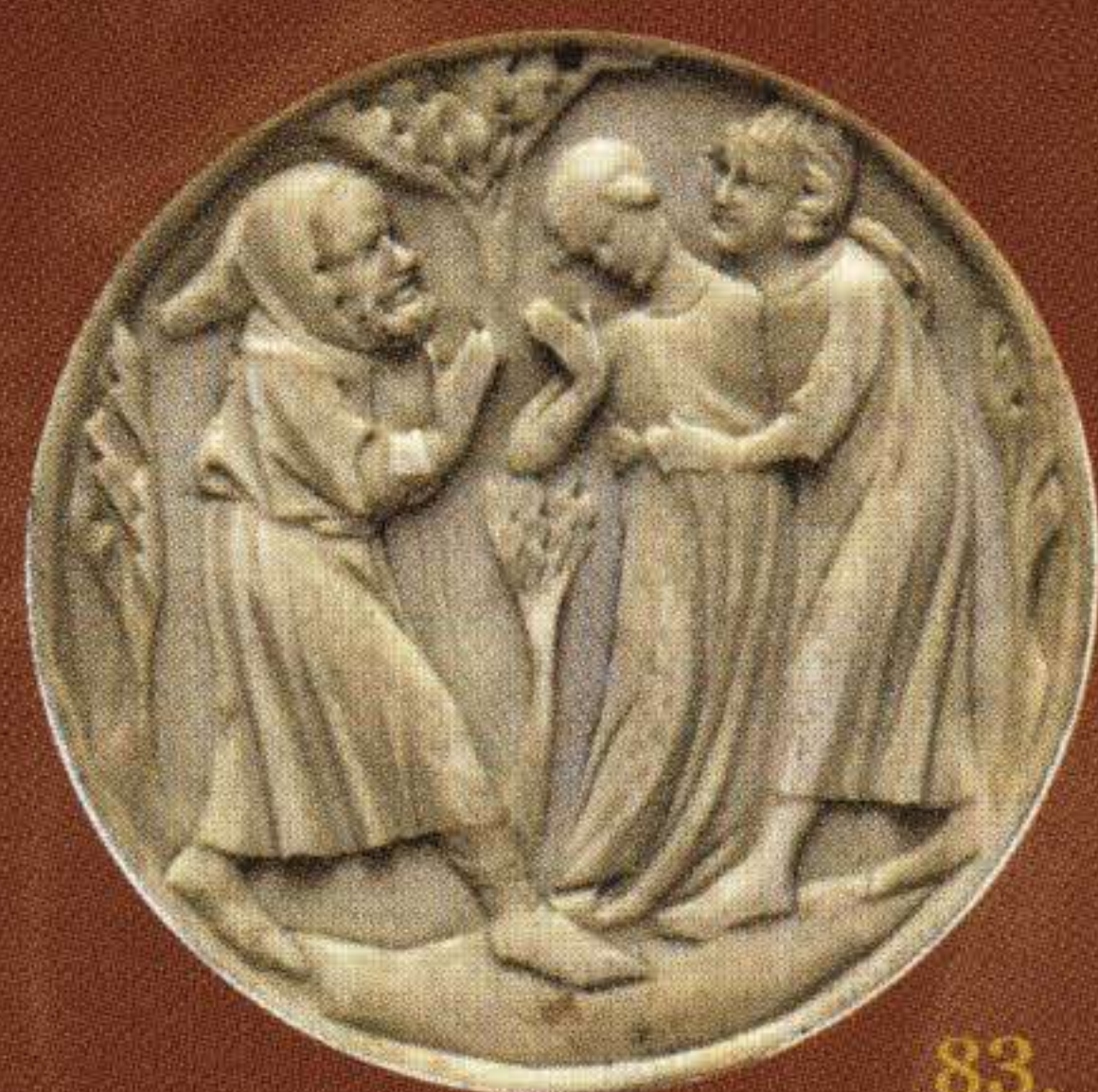
81.

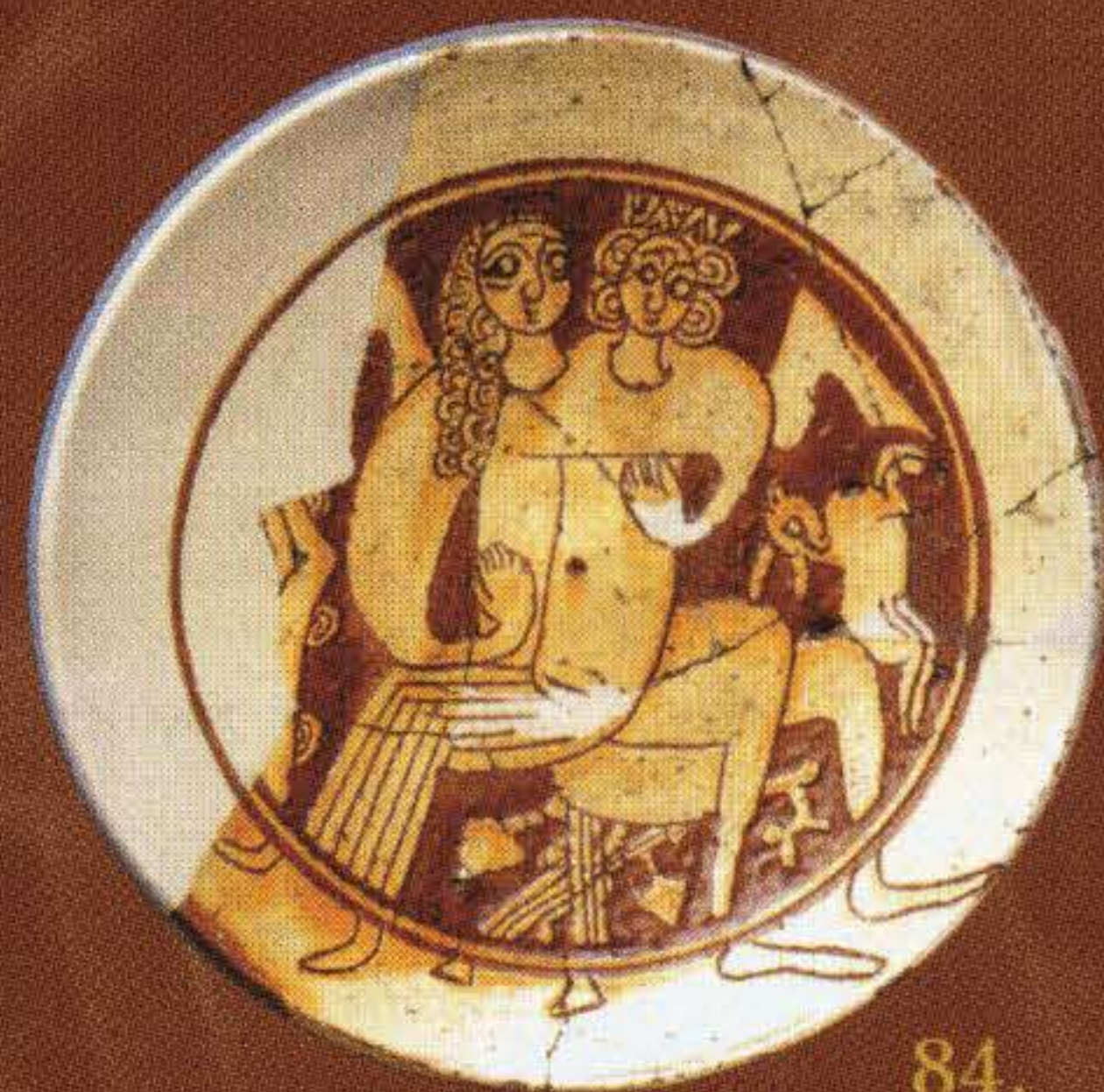
82.

Love and Abduction

A vital event in the acritan hero's life, which also marks his passage to maturity, involves falling in love with a beautiful young lady whom he has to conquer and marry. In order to obtain her, he usually resorts to abduction, because of her social entourage's disapproval of their love: a theme often encountered in ancient myths. Abductions have also been central to many popular customs and traditions surviving to our days. Delinquent marrying behaviour contributed to cultural osmosis and communication. The hero Digenis himself was the fruit of such intermixing. The love relationship of the hero, regardless of whether it resulted in marriage or not, is sealed by eternal love, faith and devotion. The hero is devoted to the lady's protection and a large number of his exploits result from successfully overcoming the threats to his personal happiness.

83.

84.

The Invincible Hero Battles – duels

After a period of adventures the hero is finally initiated into maturity. His supernatural strength reaches its full potential and is demonstrated through a series of daring feats aimed at protecting values and frontiers. The hero seeks adventure and must confront a series of threats both real and supernatural. Having assumed the role of a mercenary soldier, protector of the nation and frontiers, he participates in border skirmishes against powerful military forces, and in duels against giants and famous warriors. Many personal adversaries envy the hero's success, glory and riches, so they constantly present him with obstacles which he always manages to overcome.

81. The abduction of Persephone by Hades. Mural, 4th century B.C., Vergina, Royal Tombs.
82. Tristan in a battle scene. Manuscript miniature, 15th century, Chantilly, Musée Condé.
83. The hero Tristan and his dear queen Isolde. Back side of a mirror, 1st half of the 14th century, Paris, Musée Cluny.
84. A man, probably Digenis Acrites, embracing a woman. Plate, Corinth, circa 1200-1230 A.D., Archaeological Museum of Ancient Corinth.
85. The triumph of Aphrodite. Around her six heroes in love: Achilles, Tristan, Lancelot, Samson, Paris, Troilus. Oil painting, 15th century, Paris, Louvre.
86. Warrior on horseback. Byzantine manuscript miniature, 1346 A.D., Monastery of Vatopedion.
87. Duelling horsemen. Medieval manuscript miniature, Spain, Madrid, Biblioteca Nacional.

Έρωτας και Αρπαγή

Σημαντικός σταθμός στη ζωή του ακρίτη ήρωα, που επίσης σηματοδοτεί το πέρασμα στην ωριμότητα και την ολοκλήρωσή του, είναι ο έρωτάς του για μια νέα και όμορφη αρχοντοπούλα, την οποία πρέπει να κατακτήσει για να παντρευτεί. Συνήθως η κατάκτηση γίνεται με εκούσια αρπαγή της γυναίκας, λόγω της εναντίωσης του κοινωνικού περίγυρου, ένα θέμα που απαντάται και σε πολλούς αρχαίους μύθους. Με αρπαγές συνδέονται πολλά λαϊκά έθιμα και παραδόσεις που επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας. Οι παραβατικές επιγαμίες υπήρξαν παράγοντας πολιτισμικής όσμωσης και επικοινωνίας. Ο ίδιος ο ήρωας Διγενής είναι καρπός μιας τέτοιας γαμήλιας επιμειξίας. Η ερωτική σχέση του ήρωα, είτε καταλήγει σε γάμο είτε όχι, σφραγίζεται από παντοτινή αγάπη, πίστη και αφοσίωση. Η ζωή του ήρωα είναι αφιερωμένη στην προάσπισή της και μεγάλο μέρος των κατορθωμάτων του αφορά την αντιμετώπιση διαδοχικών απειλών που έχουν ως στόχο την προσωπική του ευτυχία.

85.

Ο Αήττητος Ήρωας

Μάχες - μονομαχίες

Ο ακρίτης ήρωας, μετά από μια περίοδο μυθικών περιπετειών, φτάνει στην ωριμότητα. Η υπερφυσική του δύναμη φτάνει στην πλήρη ανάπτυξή της και εκδηλώνεται μέσα από μια σειρά «ανδραγαθιών», θαυμαστών κατορθωμάτων, που έχουν ως στόχο την υπεράσπιση αξιών και συνόρων. Επιζητεί την περιπέτεια και αντιμετωπίζει μια σειρά από κινδύνους, που κινούνται μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας. Έχοντας υιοθετήσει το ρόλο του μισθοφόρου στρατιώτη-φύλακα των συνόρων και του λαού, συμμετέχει σε μεθοριακές μάχες κατά ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων και σε μονομαχίες με γίγαντες και με τους επιφανέστερους πολεμιστές. Ωστόσο, πολλοί είναι και οι προσωπικοί του αντίπαλοι που επιβουλεύονται την προσωπική του ευτυχία, τη δόξα και τα πλούτη του και προβάλλουν συνεχώς στον δρόμο του ως εμπόδια, χωρίς όμως να καταφέρουν να τον καταβάλουν.

81. Η αρπαγή της Περσεφόνης από τον Άδη. Τοιχογραφία, 4ος αι. π.Χ., Βεργίνα, Βασιλικοί τάφοι.
82. Ο Τριστάνος σε σκηνή μάχης. Μικρογραφία χειρογράφου, 15ος αι., Chantilly, Musée Condé.
83. Ο ήρωας Τριστάνος και η αγαπημένη του βασίλισσα Ιζόλδη. Οπίσθια όψη καθρέφτη, α' μισό 14ου αι., Παρίσι, Musée Cluny.
84. Άνδρας, πιθανώς ο Διγενής Ακρίτης, κρατεί γυναικεία μορφή στην αγκαλιά του. Πινάκιο, Κόρινθος, περ. 1200-1230 μ.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Αρχαίας Κορίνθου.
85. Ο Θρίαμβος της Αφροδίτης και έξι ερωτευμένοι ήρωες: Ο Αχιλλέας, ο Τριστάνος, ο Λάνσελοτ, ο Σαμφών, ο Πάρις, ο Τρώιλος. Ελαιογραφία, 15ος αι., Παρίσι, Louvre.
86. Έφιππος πολεμιστής. Μικρογραφία βυζαντινού χειρογράφου, 1346 μ.Χ., Μονή Βατοπεδίου.
87. Μονομαχία καβαλάρηδων. Μικρογραφία μεσαιωνικού χειρογράφου, Ισπανία, Μαδρίτη, Biblioteca Nacional.

86

87.

88.

Beasts – dragons – amazons

The hero has to face and kill wild beasts, such as lions and bears, and mythical monsters, such as dragons. He subdues virgin women warriors, reminiscent of the Amazons, who, having been defeated also lose their virginity and their bravery. Such daring feats remind us of heroic stories of antiquity. The dragon slayer motif, which comes from antiquity as attested by numerous illustrations, forms the common denominator for many acritic myths.

Universal recognition

The hero confronts each danger individually with success, relying only upon himself. The invincible hero acquires fame throughout the regions described in the tale; his name is sufficient to spread terror among his enemies. He gains recognition and love from the people and from the authorities to whom he has pledged service, such as the king or emperor.

Sensitivity

Despite his courage and prowess, the hero possesses a humane, compassionate side which is manifested in acritic songs and poems. This side of his character functions as a counterweight to the cruelty unleashed on his enemies. Thus, the hero may appear as a musician with the ability to charm even the supernatural world through his song or by playing a musical instrument; or as a faithful friend who cannot bear seeing his companion dying; or as a protector of the poor and powerless.

- 88. **Theseus attacking the amazon Andromache.** Red-figured dinos (mixing bowl for wine) circa 450 B.C., London, British Museum.
- 89. **Hercules killing the Hydra, mythical many-headed beast.** Red-figured stamnos (jug), circa 480-470 B.C., Palermo, Museo Nazionale.
- 90. **Warrior killing a serpent-dragon.** Manuscript miniature, Spain, 975 A.D., Archivo Catedralicio de Gerona.
- 91. **Krali Marko defeating an armed fairy.** Illustration of Peter Rashkov, from: "Bulgarian Heroic Epic in 33 songs", Sofia 1982.
- 92. **Hercules killing the Hydra.** Manuscript miniature, Kastoria, 1575 A.D., Athens, National Library.
- 93. **A hero, possibly Digenis, killing a lion with his hands.** Relief, 12th century, Thessaloniki, Saint Catherine church.

89.

90.

91.

92.

Θηρία - δράκοι - αμαζόνες

Ο ήρωας επίσης αντιμετωπίζει και θανατώνει θηρία, όπως λιοντάρια και αρκούδες, καθώς και μυθικά τέρατα, όπως δράκους. Υποτάσσει πολεμικές παρθένες, που θυμίζουν τις Αμαζόνες των αρχαίων μύθων, οι οποίες μετά την ήττα χάνουν την παρθενικότητα και την γενναιότητά τους. Αυτές οι «ανδραγαθίες» θυμίζουν τους άθλους πολλών ηρώων της αρχαιότητας. Το μοτίβο μάλιστα του δρακοντοκτόνου ήρωα, που κατάγεται από την αρχαιότητα, όπως μαρτυρούν πολυάριθμες σχετικές εικονογραφικές παραστάσεις, αποτελεί χαρακτηριστικό κοινό τόπο για πολλούς ακριτικούς μύθους.

Καθολική αναγνώριση - φήμη

Όλους τους κινδύνους ο ήρωας τους αντιμετωπίζει με επιτυχία ατομικά, στηριζόμενος αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις. Ο αήττητος ήρωας αποκτά φήμη, η οποία εξαπλώνεται σε όλες τις περιοχές αναφοράς του μύθου και οι εχθροί του τρομάζουν και μόνο στο άκουσμα του ονόματός του. Η αναγνώριση και η αγάπη προς το πρόσωπό του έρχεται τόσο από τον λαό όσο και από την επίσημη εξουσία, τον αυτοκράτορα ή τον βασιλιά που υπηρετεί.

Ανθρώπινη ευαισθησία

Εκτός από ρωμαλεότητα και βιαιότητα ο ήρωας διαθέτει και μια ευαίσθητη και ιδιαίτερα ανθρώπινη πλευρά, που εκδηλώνεται συχνά στα ακριτικά ποιήματα και τα τραγούδια και λειτουργεί ως αντιστάθμισμα της σκληρότητας που επιδεικνύει στις αναμετρήσεις με τους αντιπάλους του. Έτσι, ο ήρωας παρουσιάζεται ως μουσικός που μαγεύει ακόμα και τα υπερφυσικά όντα με το τραγούδι του ή με το παίξιμο κάποιου οργάνου, ως πιστός φίλος που δεν αντέχει να βλέπει τον φίλο του να πεθαίνει, ως προστάτης των φτωχών και των αδυνάτων.

88. Ο Θησέας επιτίθεται στην Αμαζόνα Ανδρομάχη. Ερυθρόμορφος δίνος, περ. 450 π.Χ., Λονδίνο, British Museum.
 89. Ο Ηρακλής σκοτώνει τη Λερναία Ύδρα, μυθικό τέρας με πολλά κεφάλια. Ερυθρόμορφη στάμνος-ψυκτήρας, περ. 480-470 π.Χ., Παλέρμο, Museo Nazionale.
 90. Πολεμιστής σκοτώνει δράκο-ερπετό. Μικρογραφία χειρογράφου, Ισπανία, 975 μ.Χ., Archivo Catedralicio de Gerona.

93.

91. Ο Κράλης Μάρκος νικά οπλισμένη νεράιδα. Σχέδιο του Peter Rashkov, από: "Bulgarian Heroic Epic in 33 songs", Σόφια 1982.
 92. Ο Ηρακλής σκοτώνει τη Λερναία Ύδρα. Μικρογραφία χειρογράφου, Καστοριά, 1575 μ.Χ., Αθήνα, Εθνική Βιβλιοθήκη.
 93. Ήρωας, πιθανότατα ο Διγενής, θανατώνει με τα χέρια του λιοντάρι. Ανάγλυφο, 12ος αι., Θεσσαλονίκη, Ναός Αγίας Αικατερίνης.

94.

The End of the Ageless Hero

Having defeated every opponent, the hero eventually comes face to face with his harshest enemy, death. The only frontier battle which he fails to win is the one between Life and Death.

The hero has to die young, except in rare cases, at the peak of his youth and at the apex of his glory. The experience of old age is inconceivable, for we cannot witness him losing his strength. This is the proper ending for a hero of such stature, symbolizing initiation as well as having an educational meaning. His initiation may include even the journey to the underworld (Hades) and his return to Earth, before his final end. Death comes suddenly, due to illness or a mortal wound. In Greek "demotic" acritic songs, after a fierce, wavering battle with Death, the hero is usually mortally wounded by treachery; or he wins a few more years of life.

Sometimes the hero has visions of angels carrying off his soul. Prior to perishing the acritan hero narrates in retrospect an account of his marvelous deeds, addressing his friends or his wife, stressing that no equal to himself will ever be born in this world. His faithful companion, unable to see her loved one dying, unable to bear the grief, dies alongside him. Thus, the couple stay united in both life and death. Often, from their common grave, two trees spring, with intertwined branches.

The news of the hero's death brings grief to the entire world and a heart-rending lament spreads everywhere.

94. Digenis and his wife lying on a deathbed. Woodcutting by Spyros Basileiou, from: A. Sikelianos "O Thanatos tou Digeni", Athens 1948.

95. Aude, upon learning the news of the death of her dear Roland, perishes in Charlemagne's arms. Manuscript miniature, 14th century Berlin, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz.

96. Alexander the Great or Iskender according to the Asians, in his deathbed surrounded by his soldiers. Persian manuscript miniature, 14th century, Washington, Freer Gallery of Art.

97. Isolde has just witnessed Tristan lying dead, she embraces him and perishes. Manuscript miniature, France, 15th century, Chantilly, Musée Condé.

98. "Digenis and Charontas." Engraving, Anatoli Lazaridi, 1950.

95.

Το τέλος του Αγέραστου Ήρωα

Μετά από την απόκρουση όλων των εχθρών που βρέθηκαν στο δρόμο του, ο ακρίτης ήρωας έρχεται αντιμέτωπος με τον σκληρότερο αντίπαλο, τον θάνατο. Αυτή είναι η μόνη «μεθοριακή» μάχη την οποία δεν καταφέρνει να κερδίσει, στο σύνορο μεταξύ Ζωής και Θανάτου.

Ο ήρωας, εκτός από σπάνιες περιπτώσεις, πεθαίνει νέος, στο άνθος της ηλικίας του και στο απόγειο της φήμης του. Δεν καταβάλλεται από τα γηρατειά, δεν τον βλέπουμε ποτέ να χάνει τις δυνάμεις του. Αυτό είναι το τέλος που αρμόζει στους ήρωες και έχει διδακτική όσο και μυθική σημασία. Η μύησή του μπορεί να περιλαμβάνει ακόμα και την κάθοδο στον Άδη και την επιστροφή του στη γη, πριν το οριστικό τέλος του.

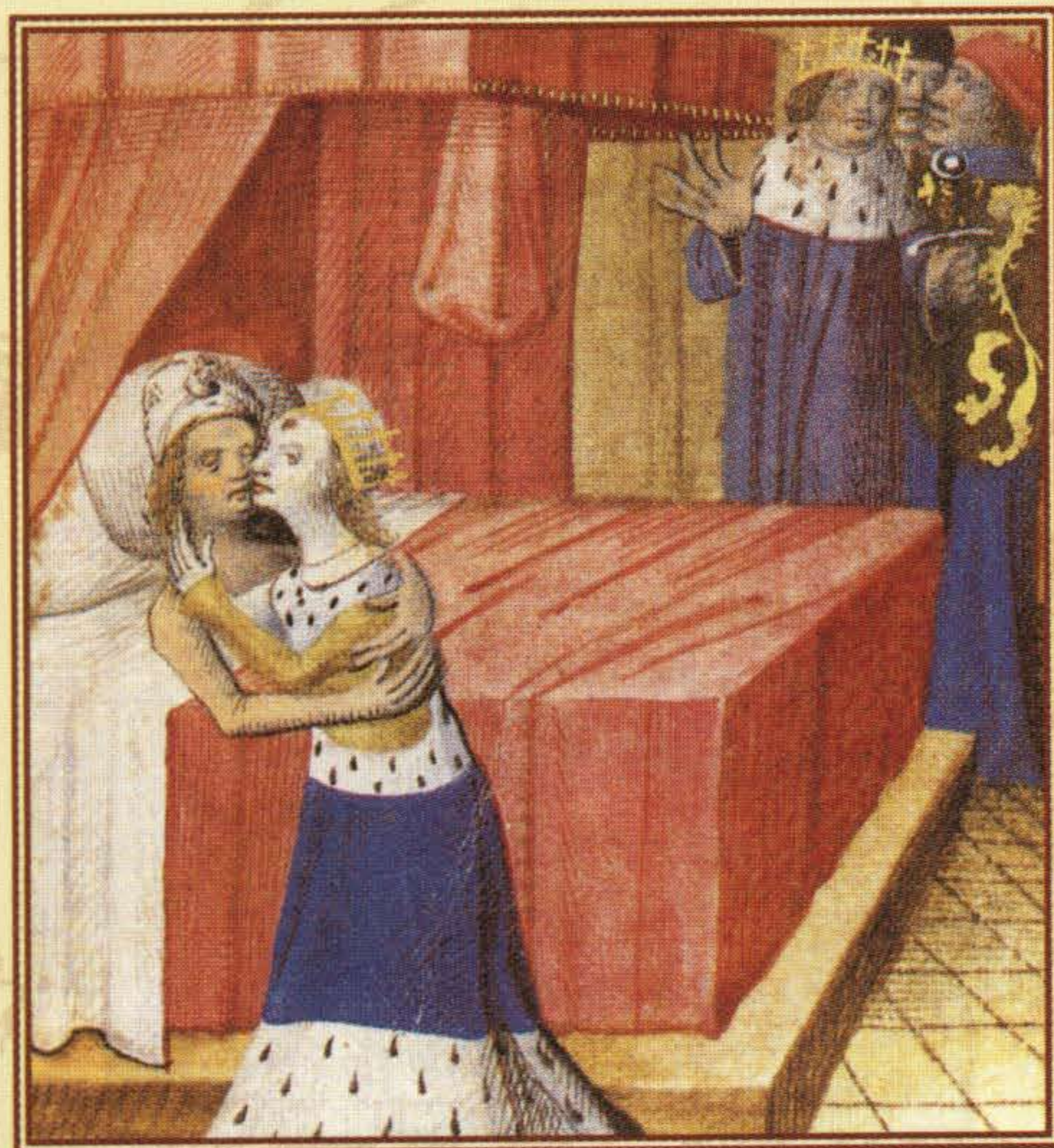
Ο θάνατος έρχεται ξαφνικά, από κάποια νόσο ή κάποιο θανάσιμο τραυματισμό του. Στα ελληνικά δημοτικά ακριτικά τραγούδια ο ήρωας, μετά από μια σκληρή και αμφίροπη πάλη με τον Χάρο, τελικά χτυπιέται θανάσιμα, συχνά με δόλιο τρόπο, ή κερδίζει λίγα ακόμα χρόνια ζωής. Άλλοτε ο ήρωας «αγγελοσκιάζεται», δηλαδή βλέπει όραμα ψυχοπομπών αγγέλων. Πριν ξεψυχήσει, ο ακρίτης κάνει μια αναδρομή στο θαυμαστό παρελθόν του, απευθυνόμενος συχνά στους φίλους ή τη γυναίκα του, τονίζοντας ότι δεν πρόκειται να γεννηθεί ποτέ στον κόσμο κάποιος που να μπορεί να συγκριθεί με αυτόν. Η πιστή σύντροφός του, βλέποντας τον αγαπημένο της να

96.

ψυχορραγεί, μην μπορώντας να αντέξει τη θλίψη, ξεψυχά μαζί του. Έτσι το ζευγάρι μένει ενωμένο στη ζωή και στον θάνατο. Συχνά από τον κοινό τάφο τους φυτρώνουν δύο δέντρα, των οποίων τα κλαδιά ενώνονται. Η είδηση του θανάτου του ήρωα φέρνει θλίψη σε όλο τον κόσμο και ένας βαρύς θρήνος απλώνεται παντού.

94. Ο Διγενής και η σύντροφός του σε νεκροκρέβατο. Ευλογραφία Σπύρου Βασιλείου, από: Άγγ. Σικελιανός, «Ο Θάνατος του Διγενή», Αθήνα 1948.
95. Η Aude, μόλις πληροφορείται τον θάνατο του αγαπημένου της Ρολάνδου, ξεψυχά στα χέρια του Καρλομάγνου. Μικρογραφία χειρογράφου, 14ος αι., Βερολίνο, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz.
96. Ο Ισκεντέρ, δηλ. ο Μέγας Αλέξανδρος κατά τους Ασιάτες, ετοιμοθάνατος, περιβάλλεται από τους στρατιώτες του. Μικρογραφία περσικού χειρογράφου, 14ος αι., Ουάσινγκτον, Freer Gallery of Art.
97. Η Ιζόλδη, μόλις αντικρύζει τον νεκρό Τριστάνο, τον αγκαλιάζει και ξεψυχά. Μικρογραφία χειρογράφου, 15ος αι., Chantilly, Musée Condé.
98. «Ο Διγενής και ο Χάροντας». Χαρακτικό Ανατόλη Λαζαρίδη, 1950.

97.

98.

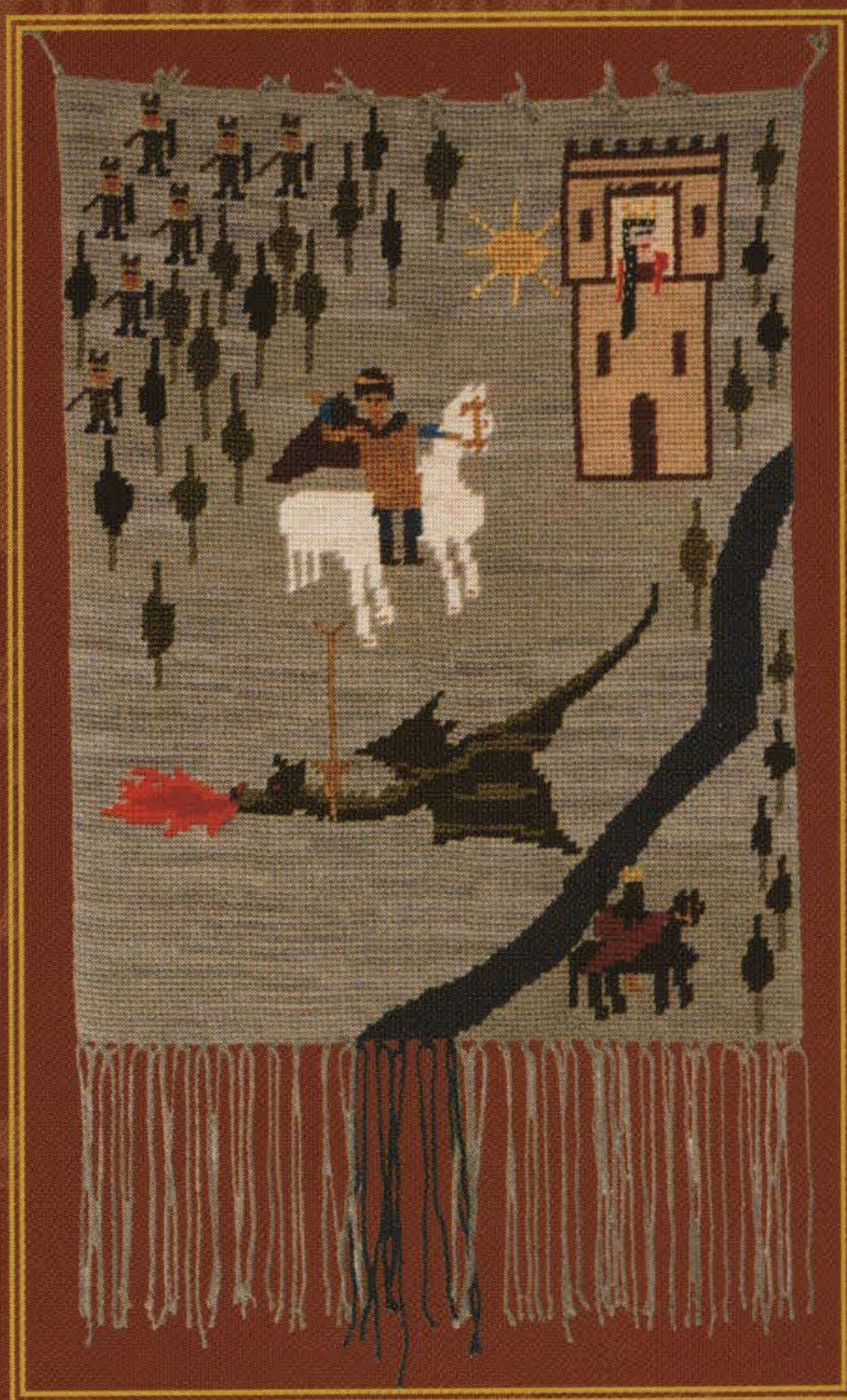
99.

THE ACRITIC MYTHS THROUGH THE CENTURIES

The medieval acritic legends journey across time and space. The adventures of the different acritan heroes, centuries after their creation, continue to excite the imagination and to fascinate people. Within the framework of European folk customs, these stories are preserved in acritic songs and in other cultural manifestations up to our day, with a remarkable endurance over the passage of time. In Crete, even today, horsemen depicted on woven textiles are called Alexander the Great or Digenis.

During the 19th century, the time of European nation-state formation, the acritic tradition, long-forgotten among scholars, was rediscovered and redefined in order to voice the new ideal of the nation and forge the emergent national consciousness, based on the ideology of national continuity through space and time. Within this framework, the acritan heroes are transformed into modern national heroes in order to excite and inspire anyone called on to become the new liberator of their country.

Acritic myths have left their imprint on territories, as many places bear the acritan heroes' names. For example, in Crete we find places called "the castle, saddle, knee cover, step, sword, stool, table, tomb or grave, the rods or columns of Digenis". Two columns in Cyprus are known as the rods of Digenis, and similar place names are

100.

found in Carpathos and Rhodes. In the Pyrenees there are toponyms devoted to Roland, such as Brèche de Roland; in Brittany we encounter "Tombe d'Arthur", etc.

99. "Abduction of a young woman". Vassilis Kazakos, Woodcarving, 1992.
 100. "Digenis Acritas". Mary Galani-Kritikou, Embroidery, 2003. Donation of the artist to the exhibition.
 101. "Horse I". Alexandra Athanasiadi, Wood and metal, 1996.

ΟΙ ΑΚΡΙΤΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

Οι μεσαιωνικοί ακριτικοί μύθοι ταξιδεύουν στον χώρο και στον χρόνο. Οι περιπέτειες των ακριτών ηρώων συνεχίζουν να εξάπτουν τη φαντασία και να συναρπάζουν, αιώνες μετά τη γέννησή τους. Στο πλαίσιο της λαϊκής παράδοσης των ευρωπαϊκών λαών, διατηρούνται έως τις μέρες μας ακριτικά τραγούδια και δρώμενα με αξιόθαύμαστη αντοχή στον χρόνο. Στην Κρήτη μέχρι σήμερα τους καβαλάρηδες των υφαντών τους αποκαλούν Μεγαλέξανδρους ή Διγενήδες.

Τον 19ο αι., την εποχή της συγκρότησης των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών, η «ξεχασμένη» για αιώνες στους λόγιους κύκλους ακριτική παράδοση, «ανακαλύπτεται» ξανά και επαναπροσδιορίζεται για να εκφράσει το νέο εθνικό ιδεώδες και να σφυρηλατήσει την εθνική συνείδηση, με βάση την ιδεολογία της «συνέχειας» του έθνους στον χώρο και τον χρόνο. Σε αυτό το πλαίσιο οι ακρίτες μετατρέπονται σε «εθνικούς ήρωες», με σκοπό να εμπνεύσουν και να εμπυχώσουν όσους καλούνται να γίνουν οι νέοι ήρωες-απελευθερωτές του έθνους. Οι ακριτικοί μύθοι έχουν αφήσει τα σημάδια τους στον χώρο με πλήθος τοπωνυμίων σε περιοχές όπου διαδόθηκαν. Ενδεικτικά, στην Κρήτη σώζονται τοπωνύμια όπως του Διγενή ο Πύργος, η Σέλα, οι Γονάτες, το Πάτημα ή η Πατέλα, η Σπαθιά, το Σκαμνί, το Τραπέζι, το Μνήμα ή η Πλάκα, τα Ραβδιά ή Κιόνια του Διγενή. Δύο κολόνες στην Κύπρο ονομάζονται Ραβδιά του Διγενή, ενώ ανάλογα υπάρχουν στην Κάρπαθο και τη Ρόδο. Στα Πυρηναία υπάρχουν τοπωνύμια σχετικά με τον Ρολάνδο, όπως το *Brèche de Roland*, στη Βρετανία τοπωνύμια σχετικά με τον κύκλο του Αρθούρου, όπως το *Tombe d' Arthur* κ.ά.

99. «Αρπαγή». Βασίλης Καζάκος, ξυλογραφία, 1992.

100. «Διγενής Ακρίτας». Μαίρη Γαλάνη-Κρητικού, κέντημα, 2003. Δωρεά της δημιουργού στην έκθεση.

101. «Άλογο Ι». Αλεξάνδρα Αθανασιάδη, ξύλο και μέταλλο, 1996.

101.

102.

Art, in all of its manifestations, constantly draws on material from the acritic tradition. Theatre, the visual arts, music, cinema, even comic books recreate and reshape the rich acritic stories. Special reference should be made to Richard Wagner, the great 19th century composer, who adapted numerous acritic myths into a series of famous operas, such as *Tristan and Isolde*, *Parcival* and *the Ring of the Niebelungen*. There are also many adaptations of acritic stories for the cinema, like the film *El Cid* or theatre plays, like *Digenis Acritas* directed by Spyros Evangelatos at the Amphitheatron in 1997 or *Digenis*, directed by Nikos Koundouros at the Herodion in 2003. Works such as "the Chicago Manuscript" by Manolis Zacharioudakis, a transfer of the story of *Digenis Acritas* to a video film, which draws its characters from well known comics, James Bond films and the visual arts, reveal the timelessness of the acritic tradition and its creative transformation by modern art.

Substantial modern works are published which are closely connected to acritic literature. Acritic stories can be published intact, translated or refurbished into new literary pieces such as: "*Digenis Acritas*", by Kostis Palamas, or "*The Death of Digenis*", by Angelos Sikelianos. There are also numerous illustrated adaptations for children.

The acritic tradition has become an object of research for many specialized scholars, an endeavour that the ACRINET project aims to promote. Important work is being carried out by specialist researchers and lay persons to record and distribute the acritic tradition. Such material is kept in the archives of the Centre for Ethnographic Research (KEEL) of the Academy of Athens and in other institutions, expanding the horizons for further study.

Through this living, intimate relationship of the acritic tradition with the rich intellectual and artistic creation it nourishes, the medieval acritan heroes break through the barriers of space, time and period, thereby perpetuating the common heritage of European peoples.

103.

102. "The Tale of Digenis". Kostis Moudatsos, Oil painting, 2004.
 103. "Boula". Tassos Mantzavinos, Oil painting, 2003.
 104. "Four drawings of Vasyl Hryhorovych-Barsky". Nikos Alexiou, Ink on paper.

Η τέχνη, σε όλες της τις μορφές, αντλεί συνεχώς υλικό από την ακριτική παράδοση. Το θέατρο, οι εικαστικές τέχνες, η μουσική αλλά και ο κινηματογράφος, τα κόμικς κλπ. αναγεννούν και μεταπλάθουν τις ακριτικές ιστορίες. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στον συνθέτη του 19ου αι. Richard Wagner, ο οποίος διασκεύασε ακριτικές παραδόσεις συνθέτοντας μια σειρά γνωστών έργων για όπερα, όπως το Τριστάνος και Ιζόλδη, το Πάρσιφαλ και η τετραλογία Το Δακτυλίδι των Νιμπελούνγκεν. Πολλές είναι οι κινηματογραφικές μεταφορές ακριτικών έργων, όπως η ταινία El Cid, αλλά και οι θεατρικές παραστάσεις όπως αυτή του «Διγενή Ακρίτα» του Σπύρου Ευαγγελάτου στο «Αμφιθέατρο» το 1989 ή η παράσταση «ο Διγενής Ακρίτας και η Βασίλισσα των Αμαζόνων» του Νίκου Κούνδουρου στο Ηρώδειο το 2003. Έργα όπως «Το χειρόγραφο του Σικάγο» του Μανόλη Ζαχαριουδάκη, μια μεταφορά της ιστορίας του Διγενή Ακρίτη σε βίντεο που αντλεί στοιχεία από γνωστά κόμικς, ταινίες του Τζέιμς Μποντ, εικαστικά έργα κ.ά. φανερώνουν τη διαχρονικότητα της ακριτικής παράδοσης και τη δημιουργική μετάπλάσή της στα πλαίσια της σύγχρονης τέχνης.

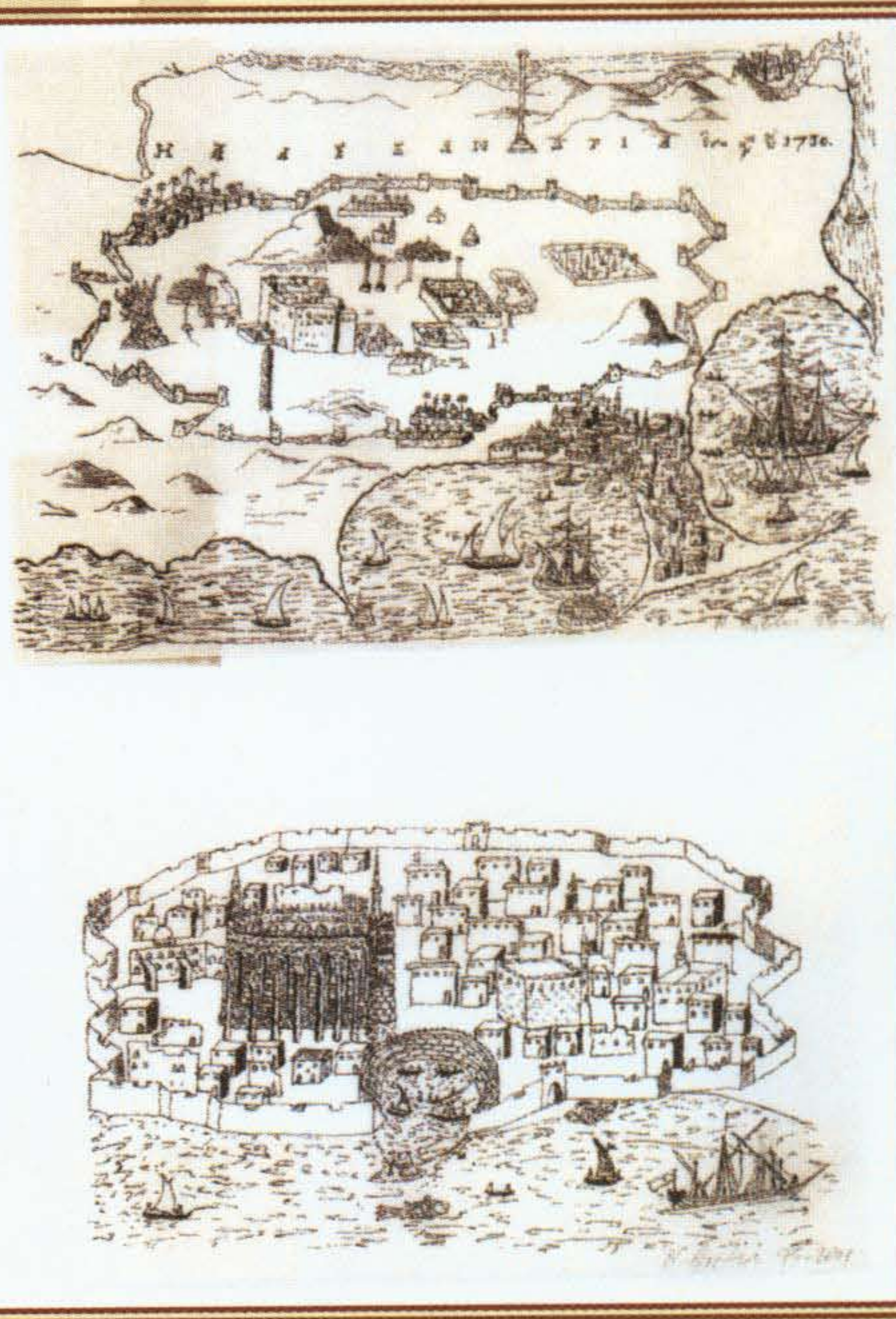
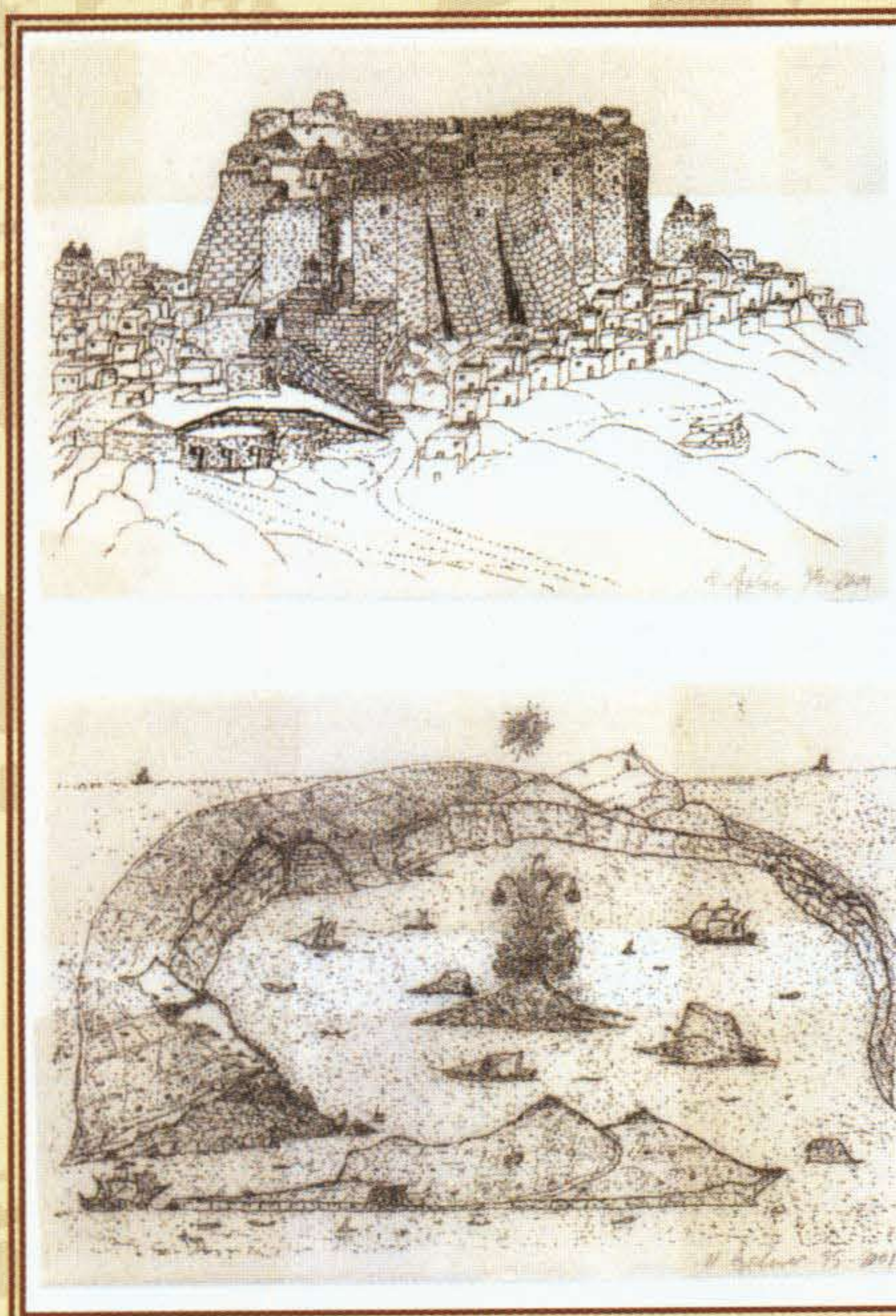
Μεγάλη είναι η σύγχρονη εκδοτική δραστηριότητα που συνδέεται με την ακριτική λογοτεχνία. Τα ακριτικά μυθιστορήματα εκδίδονται αυτούσια και μεταφράζονται ή μεταπλάθονται σε νέα λογοτεχνικά έργα, όπως ο

«Διγενής Ακρίτας» του Κωστή Παλαμά ή «Ο Θάνατος του Διγενή» του Άγγελου Σικελιανού. Πλήθος είναι και οι εικονογραφημένες διασκευές για παιδιά.

Η ακριτική παράδοση γίνεται αντικείμενο μελέτης ειδικών επιστημόνων, προσπάθεια την οποία επιχειρεί να προωθήσει το Πρόγραμμα ACRINET. Σημαντικές είναι οι εργασίες καταγραφής και έκδοσης της λαϊκής ακριτικής παράδοσης από ερευνητές αλλά και ιδιώτες. Το υλικό από τέτοιες καταγραφές, που διατηρείται στα αρχεία του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών καθώς και άλλων φορέων, είναι πλούσιο και ανοίγει ορίζοντες για περαιτέρω μελέτη.

Μέσα από αυτή τη ζωντανή βιωματική σχέση με την ακριτική παράδοση και την πλούσια πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία που αυτή τροφοδοτεί, οι ακρίτες των συνόρων του Μεσαίωνα σπάνε τα σύνορα του χώρου, του χρόνου και των εποχών, διαιώνιζοντας την κοινή κληρονομιά των λαών της Ευρώπης.

102. «Το παραμύθι του Διγενή». Κωστής Μουδάτσος, λάδι, 2004.
 103. «Μπούλα». Τάσος Μαντζαβίνος, λάδι, 2003.
 104. «Τέσσερα σχέδια του Βασιλείου Γρηγόροβιτς-Μπάρσκι». Νίκος Αλεξίου, μελάνι σε χαρτί.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται σε όσους βοήθησαν επιστημονικά ή προσέφεραν μουσειακό, αρχαιολογικό, φωτογραφικό κ.ά. υλικό για την αρτιότερη παρουσίαση της Έκθεσης:

Στον καθηγητή Στυλιανό Αλεξίου για τις πολύτιμες υποδείξεις του, στη Nicole Thierry, καθηγήτρια βυζαντινολόγο, στον καθηγητή εθνομουσικολογίας Λάμπρο Λιάβα, στη Julia Fritsch, επιμελήτρια του Μουσείου Cluny, στη Δήμητρα Μπακιρτζή, διευθύντρια του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Μακεδονίας, στη Χάρι Κοιλάκου, αρχαιολόγο της 1ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, στην Ιωάννα Μπίθα, διευθύνουσα του Κέντρου Ερεύνης της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης της Ακαδημίας Αθηνών, στον Ευσέβιο Ayensa, ερευνητή, διδάσκοντα στο Πανεπιστήμιο της Girona της Ισπανίας, στους επιμελητές της συλλογής έργων τέχνης της Alpha Bank Ειρήνη Οράτη και Άρη Ραπίδη, στη Δήμητρα Τσαγκάρη, επιμελήτρια της Νομισματικής Συλλογής της Alpha Bank, στον Luciano Pérez Diaz, οργανοποιό και οργανοπαίκτη, στην Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη, λαογράφο, στην Μαρία Βασιλείου της Γκαλερί Νέες Μορφές, στη Μαίρη Γαλάνη-Κριτικού, όπως και στους καλλιτέχνες Αλεξάνδρα Αθανασιάδη, Νίκο Αλεξίου, Μανόλη Ζαχαριουδάκη, Βασίλη Καζάκο, Τάσο Μαντζαβίνο, Κωστή Μουδάτσο για τη συνεισφορά τους.

Ευχαριστίες πολλές οφείλονται και προς το Μουσείο Μπενάκη, το Μουσείο Cluny, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Το Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο Ρεθύμνης, την Εκδοτική Αθηνών καθώς και την Alpha Bank.

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε την Πρύτανη Ελένη Αρβελέρ για την ευγενική διάθεση εκθεμάτων από την προσωπική της συλλογή.

Για την έκθεση εργάστηκαν επίσης οι καλλιτέχνες Χριστίνα Κάτσαρη, για τη δημιουργία ταινίας video με θέμα τη σύγχρονη τέχνη που εμπνεύσθηκε από τους ακρίτες και το συμβολισμό τους, ο Βαγγέλης Γιαννούλας για την ηλεκτρονική αποτύπωση-παρουσίαση του χαρτογραφικού υλικού της έκθεσης και η συντηρήτρια αρχαιοτήτων Θεοφανώ Σαραμαντή για την αντιγραφή του βυζαντινού πινακίου του Διγενή.

ACKNOWLEDGEMENTS

We would like to express our gratitude to all those who helped with the ACRINET research and those who contributed exhibits, documentation, photographic and other material in order to enrich the Exhibition.

We extend our thanks to: Professor Stylianos Alexiou for his valuable comments and to Nicole Thierry, Professor of Byzantine Studies; Lampros Liavas, Professor of Ethnomusicology; Julia Fritsch Curator of the Cluny Museum; Dimitra Bakirtzi, Director of the Archeological Institute of Macedonia; Chari Koilakou, Archeologist of the 1st Ephorate of Byzantine Antiquities; Ioanna Bitha, Director of the Centre of Research for Byzantine and post-Byzantine Art, of the Academy of Athens; Eusebio Ayensa, Researcher-lecturer at the University of Girona, Spain; Irene Orati and Ari Rapidis, Curators of Alpha Bank's Art Collection; Dimitra Tsaggari, Curator of Alpha Bank's Numismatic Collection; Luciano Pérez Diaz musical instrument manufacturer and player; Rodoula Stathaki-Koumari, Ethnographer; Maria Basileiou of "Nees Morphes" Art Gallery; Marry Galani-Kritikou, along with the Artists, Alexandra Athanasiadi, Nikos Alexiou, Manolis Zacharioudakis, Basilis Kazakos, Tasos Mantzavinis, and Kostis Moudatsos for their contribution.

Many thanks are also due to the Benaki Museum, the Cluny Museum, the Peloponnesian Ethnographic Institute, the Ethnographic and Historical Museum of Rethymnon and to Athens Publications and Alpha Bank.

Special thanks are due to Hélène Ahrweiler for her kind lending of exhibits from her personal collection.

Finally we note the contribution of the following artists, who created made-to-order exhibits: Christina Katsari, producer of a video film on contemporary art inspired by acritan heroes or their symbolism; Vangelis Giannoulas, producer of the electronic presentation of the Exhibition's cartographic material; and Theophano Saramanti, curator of antiquities producer of a cast of the Byzantine plate of Digenis.

Σχεδιασμός, καλλιτεχνική επιμέλεια
και εκτύπωση εντύπου:
ABILITY Integrated Communication
Zan Moreas 73, 152 31 Χαλάνδρι, Αθήνα
Τηλ.: +30210 6771153, e-mail: ability@otenet.gr

Design and printing:
ABILITY Integrated Communication
Zan Moreas 73, GR-152 31 Chalandri, Athens
Tel.: +30210 6771153, e-mail: ability@otenet.gr

The Partners of the ACRINET Project-European Acritic Heritage Network are:

Project Promoter (GR)

- ❖ PRISMA - Centre for Development Studies

Project Partners

- ❖ Academy of Athens, Centre for Ethnographic Research, Scientific Coordinator (GR)
- ❖ Hellenic Ministry of Culture, Department of Popular Culture (GR)
- ❖ University of Europe (FR)
- ❖ University of Sorbonne- Pantheon, Paris I (FR)
- ❖ Highest Council for Scientific Research, Institute of Philology, Department of Byzantine and Neohellenic Studies (ES)
- ❖ Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice (IT)
- ❖ University of St. Clement of Ochrid in Sofia, Department of Slavic Philology, Ethnology and Byzantine Literature (BG)
- ❖ Municipality of Sagiada, Thesprotia, Epirus (GR)

❖ The exhibition *The Acritans of Europe* has been organized by the Centre for Ethnographic Research of the Academy of Athens (KEEL), supervised by Aikaterini Polymerou-Kamilakis, Ph.D., Director of the Centre

❖ All ACRINET partners have contributed to the collection of the exhibited material

❖ Scientific Direction: Rector H el ene Ahrweiler, President of the University of Europe

❖ Museological study, design and coordination of the exhibition: Louisa Karapidakis, museologist-archeologist (KEEL)

❖ Scientific Advisor: Eleni Psychogiou, ethnographer-researcher (KEEL)

❖ Research Associate: Korina Gavalas, museologist.

❖ Exhibition design and construction: Petros Zambelis, exhibition designer, assisted by Nikos Ioannidis, art consultant

❖ Administrative Assistants: Elia Charidis, social anthropologist, Flora Giannoulakis, sociologist, Anthoula Bakolis, librarian (KEEL) Angelos Tyllios, Ph.D., archeologist

The Acritans of Europe: Exhibition Guide

ISBN 960-87327-8-6

Athens, April 2004

❖ Published by the Centre for Development Studies- PRISMA in the context of the European project ACRINET, as an Exhibition Guide for the museum and the itinerant exhibition "The Acritans of Europe"

❖ Overall supervision and direction of production: Fouli Papageorgiou, Ph.D., Managing Director of Centre for Development Studies - PRISMA

❖ Scientific responsibility: Aikaterini Polymerou-Kamilakis, Ph.D., Director of the Centre for Ethnographic Research of the Academy of Athens (KEEL)

❖ Scientific supervision: Louisa Karapidakis, museologist-archeologist, Centre for Ethnographic Research (KEEL)

❖ Texts: Korina Gavalas, museologist

❖ Text editing: Panagiotis Kamilakis, Stathis Makris, researchers, Centre for Ethnographic Research (KEEL)

❖ Translation of texts: Magnus Briem, Fouli Papageorgiou; edited by Bill and Anna Phelps

Photo on cover

The Warrior-Saints, George and Theodore, patrons of the Acrites.
Wall painting, 11th century, Yinlali, G oreme, Cappadocia

